

# România literară

Apare săptăminal sub egida  
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară  
Director general  
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național  
Redactor-șef  
Violeta Borzea

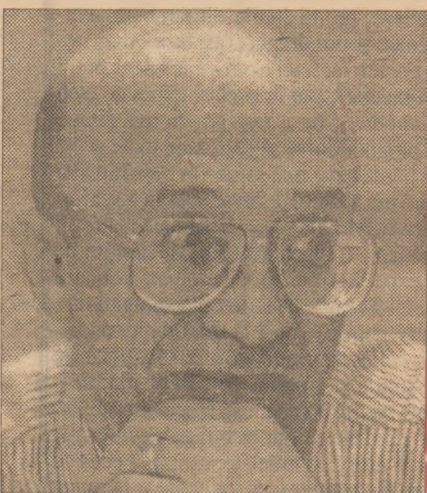
9 - 15 ianuarie 2002  
(Anul XXXV)

1

Textul și cenzura

## CAZUL BIETUL IOANIDE

(pag. 12-13, 19)



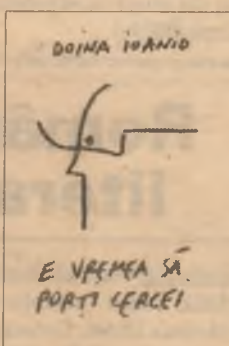
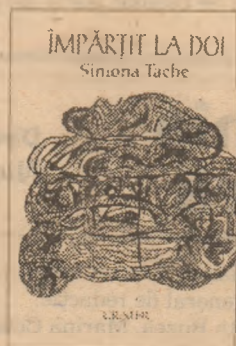
## PE MUCHIA EUROPEI

– un interviu în  
exclusivitate cu  
TONY JUDT –

(pag. 14-15)

## Duduci literare

(pag. 5)



## Jurnalul iubitei lui Kierkegaard

(pag. 20-21)



11.014/06



EDITORIA

de Nico  
Manolescu

## O istorie a literaturii române

PRIETENUL meu, doctorul Virgil Feier de la Timișoara, mi-a dăruit în Săbătorile trecute o carte pe care n-o știam, deși a fost consemnată de pildă în *Dicționarul ieșean: un Manual de Istoria literaturii române*, „întocmit” de Enea Hodoș și tipărit la Caransebeș, în Editura Foi Diecezane, în 1893. În Epilog autorul declară că a propus textul manualului sub forma unui curs de trei ani la Institutul pedagogic și teologic din Caransebeș, așa dar între 1889 și 1893. Și adaugă: „Cu privire la conținutul manualului, observ numai atât, că felul care am tratat scriitorii, precum și împărțirea materialului, se abate de la calea întrebuintată în puținele noastre istorii ale literaturii destinate pentru școli. La ce se referă Enea Hodoș, iarăși nu știu. Singura *Istorie a literaturii* de pildă la noi a fost cea a lui Aron Densusianu, apărută într-o primă ediție în deceniul al optulea al secolului XIX și într-o a doua în deceniul ultim. Am comentat-o pe scurt într-unul din editorialele mele, socotind-o cea dintâi, îndeosebi importantă, în ediția din urmă, pentru capitolul Eminescu, cel care va sfârși nedrept până polemică a lui G. Călinescu după multe decenii. Enea Hodoș vorbește de manuale. Mă întreb care vor fi fost acelea.

Al său este, trebuie să spun, absolut remarcabil. În 250 de pagini, tratează toată literatura importantă de la începuturi la cea mai tânără generație. G. Coșbuc este ultimul, în dată, dintre autori. Să nu uităm că, în 1892, când își încheie Hodoș cartea, el nu publicase nici un volum. Deși deosebit de timpuriu în istoria literaturii noastre – slavă, de pe la 1500 la 1700, grecească de la 1700 la 1830, și națională, de la 1830 încoace – autorul nu urmează numaidecât această împărțire. El consacră un capitol *Literaturii populare*, pe care o divide, în felul lui Gaster, în nescrisă (lirica, epica și celelalte) și scrisă (așa numitele *cărți populare*, cum ar fi *Alexandria* și restul, dar și cîntece de stea, colindele și lăzile) și un altul *Literaturii poezilor*, adică literaturii în sensul nostru, moderne. Li se adaugă pagini despre literatura veche religioasă istorică, și despre gramatică.

Scrișă în bună limbă românească și cu ortografia impusă de Maiorese *Istoria* lui Hodoș e plină de aprecieri de bun simț, fără mari pretenții de interpretare, exactă bibliografic, cu note biografice sumare și utile. Scriitorii importanți se află la locul lor, Eliade, Alexandrescu, Negruzzi, Alecsandri, Bolintineanu, Creangă, Slavici, Caragiale (firește, doar teatrul), Eminescu („față de parte dintre cei mai mari lirici ai lumii”), cu antologii din textele lor în sprijin, dar nu lipsesc postromanticii, Filimon, Duiliu Zamfirescu, C. Sion, Nicolean, Depăreașanu, Odobescu, nici junimiștii, Veronica Micle sau Matilda Cugler până la foarte tânărul Vlahuță. Este și Delavrancea, cu *Paraziții* din 1893, citit când manualul era sub tipar. Cum se vede, manualul din 1893 nu suferea de prejudecata că scriitorii recentii, unii fără volume, n-au ce căuta în școală. Poate doar Ghica să fie o lipsă importantă, menționat totuși în legătură cu Alecsandri și printre colaboratorii *Convorbirilor literare*. Despre *Junimea* și *Convorbiri*, Hodoș are pagini curate, de admirație pentru acțiunea grupului literar ieșean și a revistei celei mai bune și cu cea mai veche apariție, cum spun la începutul anilor '90. Ca și la Densusianu, este un capitol despre limbă dialecte, dar așezat la urmă și prilej nimerit de a prezenta studiile de gramatică ori chiar de critică și pe autorii lor (Cihac și Maiorese, Hasdeu și Laribrier). Densusianu îl pune în față, după principiul romanticilor care vedeau în limbă și în poezie începuturile.

Modern, patriot în limitele adevărului, temeinic informat, deschis spre actualitate, Enea Hodoș (fiul, probabil, al lui Iosif Hodoș, acela care a sfârșit în 1875 traducerea *Descrierii Moldovei* începută de Papiu-Ilarian) a fost un dascăl eminent și autorul celei de a doua istorii a literaturii noastre.

P.S. În interviul din nr. 51-52, s-a strecurat o greșeală (dar ce greșeală)



**CONTRAFORT**de Mircea  
Mihăilescu

# RETINA OPĂRITĂ

OMÂNII au găsit încă un țap ispășitor. După unguri, după evrei, după oculta financiară mială a venit rândul lui Václav ia locul dușmanilor ireductibili ai . Perfect orientat pe scena politică onală, conectat la înaltele vârfuri arâsc soarta planetei, respectat itudinea sa demnă atât în perioada a cât și după căderea bolșevismul e un excepțional conducător de ie. Consultat de către mai-marii scultat atunci când are ceva de ședintele Cehiei a jucat, în ultimii ce ani, rolul dirijorului în politica Centrale. Tratatul de la Visegrad, dovedit a fi cea mai inspirată miștică a perioadei post-comuniste, e a prieteniei vechi ce-l leagă pe Havel de dizidenții polonezi și din anii '70 și '80.

Unul dintre cei care-au pus mâna e în România n-au intuit ce avansale am fi putut dobândi, imediat 90, prin strângerea legăturilor cu Cehoslovacia și Ungaria. Dimpona prin 1996 la putere s-a aflat lui Achim Mișu și a protocronișe vedeau în conceptul de Europă întruparea nostalgiilor iredentșuri. Chiar atunci când au vizitat a, oameni de stânga - o stângă , ce e drept, departe de imbecili-Bărlădeanu și Dan Marțian - preum Michnik, ei făceau pentru pute-comunista de la București figură rabandiști politici. Carantinizați, e lor n-au depășit nivelul taclalei e cu grupuri de intelectuali fără mpaact asupra conștiinței publice.

himb, încă din prima lună a înșfăerii, „emanații” s-au bulucit spre omici să-și satisfacă pe loc reverentializante. Îmi aduc aminte de-o debarcare în masă a scriitorilor în Orașul Lumină, într-o perioadă nca se mai trăgea pe străzi iar cecelor împușcați la revoluție erau e. Din toată această navetă n-a răât o păruială între „mâncătorii de i soia” și „consumatorii de icre necareie ecouri nu s-au stins cu totul . Cert este că nici politicienii, nici talii habar n-aveau ce trebuia facut așeza țara pe șinele normalității.

mp ce polonezii și cehii își vedeau e de proiectul european, ai noștri a totul la fuga trasă pentru a se a cu Paul Goma, Țepeneag și anase. Cehii nici măcar nu s-au a-l viziteze pe Milan Kundera, pri-el prin Franța, pentru că aflaseră mult că drumurile europene trec ashington și Berlin, iar nu prin -Elysée. În plus, au avut grijă să n toate aceste capitale oameni de-o oiaă ținută morală, și nu scursorile o-turnătoriste care în afara bișniță-anțate nu s-au remarcat prin nimic. și că suntem egali doar cu marile am ignorat ciocoiește eforturile aculoase, dar pline de consecințe , ale vecinilor noștri.

ată că la sfârșitul lui 2001 cade într-unul dintre discursurile sale, Havel nu vede România între țările fi invitate să adere la N.A.T.O. în remierul Năstase a trecut imediat a vinuindu-l pe Havel de „inelegan- te gafă, pentru că asta dovedește că m n-am înțeles subtilitățile limba- o-logic internațional. Prin firea sa, ales prin remarcabila experiență Havel nu e omul care să aibă

Dacă înțeleg eu cum merg lucrurile în înalta politică mondială, Havel a fost rugat să lanseze un balon de încercare, spre-a testa reacțiile țarilor care-ar putea fi vexate de eventuala lor neinclușdere, în anul 2002, în N.A.T.O. La acest nivel politic nu există omisiuni și nici amnezii - cu atât mai mult cu cât dl. Havel n-a revenit a doua zi precizând c-a fost vorba de-o regretabilă scăpare. Pur și simplu, ni s-a dat de înțeles, cu un ceas mai devreme, că N.A.T.O. rămâne pentru noi o dulce iluzie. N-au trecut nici douăzeci și patru de ore până când motiunea unui grup de par-lameatari europeni a așezat pecetea pe textul aparent amnezic al președintelui ceh.

Stupoarea din Piața Victoriei e lesne de înțeles - însă numai în cadrul jocului politic dâmbovițean. După căderea lui Ceaușescu ne-am comportat asemeni ele- vului tufa la matematică, dar care reușește, prin miracol, să ia notă de trecere la teză. Uitând că în restul anului a chiulit, a scos limba la profesori, a spart geamul clasei și a luat doar note de patru, acum pretinde să fie așezat în rândul premianților clasei. În cumpănita lume occidentală hotărârile se iau după ce-au fost analizate toate paginile dosarului, nu doar ultima filă strategic așezată la vedere, deasupra teancului de fițuici, poltronerii și chiar crime.

La București se uită elementul esențial: N.A.T.O. este cea mai importantă struc- tură de securitate a spațiului occidental. O structură bazată pe sisteme de informații comune, pe o ideologie comună, pe o vi- ziune asupra lumii comună. Se subînțelege că o țară intrată în N.A.T.O. va avea acces nelimitat la întregul tezaur de informații și strategii al țărilor occidentale. Prin urmare, e absolut obligatoriu ca oamenii angrenați în sistem să fi dovedit că aparțin aceleiași lumi și că au aceleași aspirații.

Or, ce raportează profesionistul N.A.T.O. după ce șeful său politic l-a pus să amușine cum stă treaba cu aspirantele fost comuniste - în speță, România? Vede, mai întâi, aceeași securistime odioasă, doar că mai înaltă în grad, cu care servici- ile secrete occidentale se luptau până în 1989. Vede că până în clipa de față SRI-ul e condus de un neobosit provocator precum Radu Timofte, gata să arunce propria- i țară într-un război civil, în numele intere- sului de partid, după ce, în urmă cu vreun an și ceva, încercase să provoace haosul în chiar instituția pe care a ajuns s-o conducă.

Mai vede că în comisiile de specialitate - de apărare și servicii secrete - naționaliști vehemenți, unul și unul, primitivi gata să scoată cuțitul când aud de Occident și de orice altă democrație decât aceea pe bază de bulan, furțișag ori șpagă, nu se sfiesc să colaboreze cu teroriștii din lumea arabă sau asiatică în numele șuvoiului roșu al comunismului care le-a opărit retina și din care nu și-au revenit nici azi.

În aceste condiții, când însuși Ion Ilici Iliescu s-a săturat de corupția patronată de bestiiile din securitate și miliție, responsa- bilii N.A.T.O. se vor gândi de o sută de ori înainte de a invita în casă astfel de ele- mente nu doar compromițătoare, ci și pri- mejdioase. Să fie limpede: dacă dorim să intrăm în N.A.T.O., în Uniunea Europeană și în orice altă structură a democrației occi- dentale nu vom izbuti doar îmbrăcându-i în costume scumpe pe securiștii care-au lu- crat mână în mână cu Șacalul Carlos și cu toată armata de asasinii plătiți care brazde- ză planeta. Până când aceștia nu vor primi, în mod public, un șut în fund, gândul că vom fi admiși în N.A.T.O. e la fel de rea- list precum speranța de-a câștiga la loterie a individului care uită să-și cumpere bilet

V ERSURI de dragoste, atât de simpla lor așezare armonioasă pe pagină! Poeme filiforme, natura lor de- clarând, dându-ne cu inepută convinge- re și cu elanul celui care te obligă să pri- mești spectacolul unei săbii care se întoar- ce fulgător din cerul spre care a fost aruncată. Câștigul acestei frumuseți din pierdere vine. Avere, din nostalgiile unei îndelungate așteptări și asceze. Dumnezeu nu-i îngăduie sâracului să-și simtă sârăcia. Îi dăruiește un har pentru care cei avuți îl vor invidia sau mi- lui. Urmărește cu bucurie *Sacrificiul*. „Lumina ce vine din fața/ imi îndoiaie/ umbra/ până când/ ochii o culeg./ S-o punem în zid!/ Mă prind cu o/ mână/ frâng zbaterea/ și mă ridic/ os cu os./ Numai să nu-mi rămân în afară”. Și acum această *Facere*. „Sărut gâtul gol/ al clipei cu tine,/ și-i strâng trupul/ până la suflet./ Al meu? Al tău?/ Cercuri nasc ramuri,/ ramuri nasc timpuri/ mai sus, mai rotund,/ mai jos, mai albastru/ spasmele/ în tăcere/ învăț trecerea spre/ început./ Și brad ne-am strâns/ în brațe/ având pamântul”. În fine, *Între timpuri*: „Roșu, galben, verde bătrân/ palmă deschisă/ între ele/ și în mijloc/ mânăstire./ Alb./ alb de genunchi roși/ hotar la Eden./ Toamna vine pe cruci/ solare./ Lemnul de-aproape/ își așteaptă toaca/ a cărei chemare/ e din oase de păsări./ Și cercurile alearga/ să-și întâlnească/ ploaia/ cu fiecare lovire/ tot mai departe./ în lemn./ Eden, fără poartă spre mine”, (*Adina Hulubaș, Tecuci*) ☒ Omeneste, ar fi de înțeles până la un punct, *neînțelegerea* dintre un autor, care n-are chef să accepte că talentul lui e modest, și redactorul, care nici el nu se decide să i-o spună verde-n față. Dacă e reală stima, și nu reprezintă doar un rudiment ce va gamisește scrisorile de-un deceniu încoace cu o for- mulă de final pe cât de consacrată, pe atât de lipsită de conținut, atunci această stima declarată v-ar obliga să-mi acordați tot creditul. Ceva îmi spune însă că nu veți accepta bărbătește ideea că sunteți într-o mare măsură vinovat de mizeriile și eșecurile îndurate de-a lungul vieții. Dar țineți, ca la singura justificare a acestora la statutul dvs. de victima a tuturor timpurilor, în bună măsură fals, atunci și acum, dar care vă consolează. Dacă înainte vreme putea fi înțeles ca o gafă rautăcioasă *P. S.* -ul acesta, el este total deplasat, acum, și apăsător jignitor. Iată-l: „pentru că să-mi dau seama cât țineți cu dinții de pâinea dvs. cea de toate zilele, adaug încă o poezie...” Emiteți opinii expirate despre curajul real al redactorului dispus să riște, și nonșalanța autorului așternând pe hârtie, în singurătatea casei lui, poeme inchipuite de mare curaj. Insolența cu care mă provocați mă determină să aleg, între jena de a nu vă compromite cu un poem aberant și cruzime, cruzimea. Iată-vă textul, intitulat *Bourul*. „Neagră pâine-a pensionării/ mi te-au copt aligatorii;/ Spre Infern tu îmi ești treaptă-/ bourule, te deșteaptă!// O! de pe pășunea rară,/ te trag cu lasou- afară:/ între coame îți implântă/ sabie, nu crucea sfântă!// Dacă nu mi te trezești,/ ai să îți mai paști mohorul/ la calendele grecești...”. Bourul, cu care vă identificați în absolut, lovit deja cu sabia-ntr-o coame, e clar că nu vi se va deștepta. Ca dacă s-ar deștepta, ce ar face, mă întreb, el, invocatul bour? S-ar năpusti crunt, dând iama-n... aligatorii care-au adus țara-n lasou de lemn? Și-atunci, ca prin minune, mohorul ar crește din abundență pe pășunea deasă, iar pâinea neagră a pensionarilor care suntem, s-ar albi instantaneu? (*Erick Kotzbacher, Târgoviște*) ☒ Copilăroasă și optimistă, vă exersați discursul liric plimbându-vă verbele ca pe niște papuși în caruciorul viitorului opativ. Declarațiile abundă, în fiecare vers există o țintă gata să vă cedeze, promisiunile ditirambice, exuberante lanțuri, de genul aș face și-aș drege, ori om face și-om drege, „om face orice, ne-om juca iar pe zmeu l-om trimite, i-om prinde lunii cercei, iar fetei i-om vedea doar puțin calcâiul, ne-om închide, ne-om răzima și iar ne-om începe”, sau în același exces de elan „aș vrea, aș colinda, și-aș face, și m-aș droga, și-aș cheful, și m-aș trezi, n-am mai zburat. Grijă nu-mi fac, natura lucrează temeinic în adânc pregătindu-se să rastoarne toate ace- ste construcții inconsistente ale visului. Realitatea va părea ceva mai săraca în tranziție, dar cu ce dulci trofee vă va răsfăța. Poemul fără titlu, care mă îndreptățește să sper la o schim- bare radicală în curând este cel care conține distihul „Moarte șireată/ Liniște-n noi...” (*Cezar Popescu, Iași*) ☒ Nici nu deschiseseșem plicul, și o plăcută bănuială, stămită de recunoașterea caligrafiei cu adevărat frumoase a expeditorului, m-a fulgerat. Șoticarii mei cei talentați, elevi bacauani, slavă domnului, recidivează. Data trecută semnau doi. Acum numai unul din ei, care, grijuliu mă liniștește cum că „nu-i la mijloc nici o *des- părțire*” a lor, ba dimpotrivă, maturitatea le-ar fi *cimentat* prietenia prin identitate de ideal, plăcerea de a se informa, bucuria lecturilor solide și ambiția, în consecință, de a scrie poeme foarte lungi. N-a trecut nici un an, și iată că mi se recunosc niscai merite, lu- cru care mă uimește foarte. Cer un răgaz, cam cât gândesc că i-ar trebui colegului să-și finalizeze și el poemul său, ca să mă pot lămuri între timp, pe indelete, asupra a ceea ce este și rezistă în *Aleph O sau A floppy determinism*. Ce bănuiesc eu ca poate fi minunat și nobil profitabil în această relație, este că mă încumet de bună voie, dar și de nevoie, să învăț din reușitele experiențe ale copiilor, dar și din greșelile lor. (*Cosmin Cioltos, Co- mănești-Bacău*)

**POST-RESTANT**de Constanța  
Burza

## România literară

Director:  
Nicolae Manolescu

*Redactia:* Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție.  
Adriana Bittel, Constanța Buzea, Marina Constantinescu, Mihai Minculescu.

*Redactori asociați:* Ioana Pârvulescu, Cristian Teodorescu, Eugenia Vodă.  
*Corectură:* Simona Galațchi, Ecaterina Ionescu, Nina Pruteanu.  
*Tehnoredactare computerizată:* Anca Firescu, Mihaela Ivan, Ionela Stanciu.  
*Introducere texte:* Geta Gheorghiu.

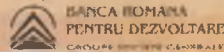
*Administratia:* Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., fi- liala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 650.33.69).  
*Secretariat:* Sofia Vlădan.

*Correspondenți din străinătate:* Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia).

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor și Banca Română pentru Dezvoltare





# La anu' plecăm de Acasă

**L**OCUL tău este Acasă e sloganul publicitar al unui post românesc de televiziune dedicat femeilor. Mesajul este scandalos, dar în absolută concordanță cu tiparele tradiționale încă de mare succes la noi, conform cărora femeile stau acasă și cresc copiii. În varianta ușor modernizată, femeile lucrează (dar numai pentru a suplimenta veniturile familiei, cazurile în care ele chiar sînt interesate de o carieră în afara gospodăriei sînt rare și suspecte din diverse puncte de vedere), dar tot acasă se simt cel mai bine, iar după ce *gătesc și spală* – activități de rutină pe care însă le practică dedicate, cu sufletul plin de dragostea pentru familie – își afla recompensa în fața televizorului: cu o telenovela sau cu un talk show, viața devine brusc mai frumoasă, pentru că se hrănește din altele. Fie ele ori cît de trase de par.

Dar să trecem acum la generalități de grad mai mic. În telenovelele femeile sînt martire sacrificate pe altarul familiei, care muncesc pînă la epuizare și nu poartă niciodată rachiuna (vorbim despre personajele pozitive, cu care femeile-tele-spectatoare sînt încurajate să se identifice). Pentru că, la fel ca în basme, se lucrează cu contrarii, unele dintre ele se trezesc peste noapte (cînd le pica din cer o moștenire neașteptată) sau după muncă susținută și exasperantă (daca ideea serialului este că femeia poate depăși orice greutate) *presidenta* în cadrul unei firme importante din țara lor. Evident, se descurcă admirabil și le dau peste nas celor care s-au îndoit de ele. Rămîn pînă la sfîrșit persoane fidele valorilor familiei și mai degrabă interesate de succes ca încununare a eforturilor depuse și ca dar facut celor dragi decît de aspectul financiar al situației (interesul pentru bani apare întotdeauna în ipostaza de *obsesie* și nu se poate afla decît în sectorul personajelor negative). Unora le convine să vadă aici urme de *feminism* – uneori chiar personajele, în telenovelele mai noi, aduc vorba despre asta. Confuzia între afirmarea *unei* femei

într-o lume a bărbaților și normalizarea situației *femeilor* este de bună seamă *convenabilă*. Acel *iată că se poate* al telenovelelor este la fel de fals ca întreaga clovnerie a iertării nesfîrșite de care dau dovadă întotdeauna femeile *bune* (cînd o femeie nu știe să ierte cu bunătate astrală orice jignire sau agresiune trece cu siguranță în sectorul celor *rele*). Mai mult decît atît, un *iată că se poate* frumos regizat este și un procedeu de dezvinovățire a societății care, nu-i așa, îi oferă întotdeauna femeii istețe o cale să răzbata. Astfel, femeia este educată televizistic să fie încîntată de statutul ei și să nu caute niciodată *cusăturile* atît de vizibile pentru un ochi dispus să le ia în seamă.

Dar să ne oprim o clipă la *fenomenul "Betty cea urîta"*, despre care foarte puțină lume în România n-a auzit, cel puțin. Betty are studii superioare (o excepție printre personajele feminine din telenovele) numai pentru că are un mare handicap: e foarte urîta. Ceva trebuia să aibă și ea... În general, femeile care *reușesc* în telenovele sînt mult prea tinere ca să fi apucat să facă studii, iar mesajul este că nu școala face pe om... pardon, pe femeie, întrucît partenerei întotdeauna masculini ai eroinelor (există în telenovelele homosexualitate masculină, niciodată însă feminină, în afara eventualelor agresiuni din pușcării) sînt întotdeauna cu cel puțin 10 ani mai în vîrstă și trecuți prin cel puțin o facultate. Betty, spuneam, suplinește prin studii urîtenia. Inutil de precizat că e o urîtenie trucată prin ochelari cu rame oribile, tone de gel care să distrugă complet aspectul părului, haine urîte, sprîncene neîngrijite și un machiaj pe măsura. Personajul are, la prima vedere, un aspect de caricatură – iar dacă-l privești 5 minute, impresia nu dispare. Evident că, în finalul serialului, Betty cea urîta intră pe mîna unor stilisti și devine o frumusețe, deși, fiind modestă din fire, tot între urîte se consideră. Aici serialul se încheie: o femeie frumoasă nu mai e un *outsider*, de vreme ce-și poate îndeplini cu succes rolul primar: acela decorativ...

Motivul pentru care mi s-a părut necesar să fac toată această trecere în revistă (pe scurt) a ipostazelor feminine din telenovele este acela că m-a frapat întotdeauna teribilă asemanare cu eroinele unui produs literar autohton extrem de gustat la apariție, romanul *Arta conversației* al Ilenei Vulpescu. Acolo, Femeia (cu un binemeritat, desigur, F mare) face mîncare și spală evident, iar în plus își face foarte bine meseria de medic, se ocupa exemplar de copii și mai are timp să-și croiască și cîte un palton între două zîmbete binevoitoare. Iar Fiica (același F mare) se fardează strident și pune o fustă de două palme numai pentru a-și scandaliza tatăl venit în vizită, pe stradă nu ar ieși niciodată așa, în plus are 10 la engleză fără meditații. Gena nu moare, toate femeile patriei o poartă.

Telenovelele vin deci pe un teren fertil și se adresează unor largi categorii de femei, nu puține chiar cu ceva școală. Cititoarele de ieri se adaptează la noile cuceriri ale civilizației și la noile libertăți, asta e tot. Nu înseamnă că lumea s-ar fi prostit sau că moare cultura sau că... (altceva din serie). Iar noul an nu va schimba, cu siguranță, nimic...

De Crăciun am putut vedea pe *Acasă* nu numai reclame care anunță finalul unor telenovele (vezi Betty) sau "marea premieră" a altora, ci și selecțiuni din *interesantele* emisiuni ale Mihaelei Tatu. Cîteva exemple, la întîmplare, surprinse în minutele în care, schimbînd canalele fără țintă precisă (ca în vacanța de iarnă), ajungeam pe acest post: Mihaela Tatu în costum de nazist-ă, făcînd glume suficient de sinistre despre cuptoarele din lagărele de concentrare, unde amenința cocheta cași va trimite invitații recalitranti; doamna Năstase mărturisind că nu o



data i se întimplă să gateasă acasă; un individ în pampers, pe post de mișcîndu-se de altfel ușor dizurletele asistentei și, amănunt gust absolut și de neuitat, picioare pantofi și șosete negre

În general, în emisiunile Tatu bărbații recunosc super femeilor în multe domenii – iar o proclamă. Sau, cel puțin este deci o lume roz în care sînt în general supraevaluate și mai rău caz tratate egal, iar de inări, dacă mai apar, sînt întovinoși *alții*, puțin numeroși și ranți. Femeile pline de calitate să obțină întotdeauna ceea ce vîncurajate din toate părțile să Diferența față de mesajul telenovele dacă este una, mi se pare miniales că numele Mihaelei Tatu în eternitate, de o emisiune pe sau *De trei ori femeie*. Mie aduce aminte de un banc (în *curvă-n pat, doamna pe ș gospodină în bucatărie, portre cunoscut al damei ideale*), cu referința strictă vizează problemele *viața de familie, afaceri* într-o ordine oarecare...

Enervante prin aerul de s tate pe care realizatoarea, ca r tance a *genului*, și-l arogă și ol prin conținut, emisiunile pent ale Mihaelei Tatu reușesc să fapt, *împotriva femeilor*. Un t poate fi decît agasat de asem cursuri, mai ales din partea un ne nu tocmai în drept să le ț toate aparențele (din fericire p bărbați se uită la emisiunea ei situației în care se află acolo r lor, care urmează să le aducă c tal electoral prin prestație, căci telespectatoarele au drept de pe femei trucarea situației lor le ajută cu nimic. Din neferic cest tip de emisiuni pentru f există, încă, o alternativă, iar v și de carton lipit prost pe la c întotdeauna piața.

## Revista Romano-Arabica

**C**ENTRUL DE STUDII ARABE (înființat în 1994) al Universității București a scos la finele anului trecut primul număr din revista *Romano-Arabica* (serie nouă), revistă, de ținută academică, ce cuprinde studii în limbile engleză, franceză și română, al cărei editor este prof. dr. Nadia Anghelescu, un nume cunoscut al arabisticii românești, secondată de grupul de arabiști-profesori de la Universitatea București. Materialele publicate reprezintă o parte din comunicările prezentate la simpozionul *Orientul la noi*, simpozion la care s-a încercat o redefinire a relațiilor noastre cu Orientul, o revizuire a vechiului „orientalism” – așa cum a fost prezentat de Edward Said – și stabilirea unui nou tip de raportare la Orient. Acesta este primul pas dintr-un demers inițiat de specialiștii români în limbile și culturile orientale. Semnatarii studiilor cuprinses în paginile revistei sunt în primul rând, arabiștii din România, unii dintre ei cu o strălucită carieră, alții abia la început de drum: Nadia Anghelescu: *La porțile Orientului*; Nicolae Dobrișan: *Cuvinte de origine arabă în presa română contemporană*; Ioana Feodorov: *Traducerile românești din literatura arabă (1964-1994)*; Rodica Firanescu: *Expresia Ce să facem? Asta e! - reflex de resemnare „orientală”?*; Oana Ghica; Mihai Patru: *Muzica și instrumentele muzicale*

*în România*; Sorina Nae: *Ginnul ca personaj fantastic în O mie și una de nopți*; Ovidiu Pietrăreanu: *Prezența arabă în Spania: subiect de controversă în spațiul european*; Irina Vainovski-Mihai: *Tradiții orientale în România: Cafea și cafenele*. De asemenea, au participat și universitari de la alte secții ale Catedrei de Orientale, precum turcologul Luminița Munteanu, cu lucrarea: *Orientali sau balcanici? Dificultăți de definiri identitare în spațiul sud-est european*; și sinologul Florentin Visan, cu







## LECTURI LA ZI

de Julia Popovici

### Orientalism

**R**ADUSA în numeroase limbi, discutată, disputată cu pasiunea lui Edward Said, pu-  
 ă în 1978 și revizuită în  
 a apărut și în românește,  
 tura Amarcord din Timi-  
 Întâlnirea cu cititorul ro-  
 însă aproape ratată, câtă  
 ediția nu se bucură de o  
 ucere, iar prezentările de  
 erta a patra evită cu tena-  
 orice lămurire („[...] este  
 e de referință în domeniu  
 n.m.), redutabilă prin bo-  
 nformațiilor, prin fermita-  
 gumentelor” etc.). Dome-  
 cestia, despre care nu se va  
 rea mult din traducerea de  
 narcord, dar pentru care  
 talism este o adevărată  
 de hotar, este postcolonia-

l.  
 doptînd, după cum el în-  
 recunoaște, o poziție des-  
 partizană – în opoziție cu  
 isa obiectivitate a celor  
 i vreme de cîteva secole  
 italiști” – Said reușește să  
 na o schimbare de atitudine  
 le lumea orientală, lipsită  
 voce proprie și văzută prin  
 a „visului colectiv al Eu-  
 despre Orient”. Ceea ce fa-  
 torul este, la urma urmei,  
 ificînd, un studiu de ima-  
 ie – postcolonialismul în-  
 e construit în jurul ideilor  
 eritate, fie ea etnică, rasia-  
 lturală sau sexuală, și hi-  
 ate. Said face o istorie a  
 decațiilor legate de popoa-  
 ion-europene, a modului în  
 colonizatorii occidentali își  
 oriază vocea orientailor co-  
 ați, impunîndu-le un sistem  
 utori pe care-l cred unic și  
 ept divin.

rejudcățile etnice sînt  
 de cînd lumea, iar proie-  
 magnarului asupra teritorie-  
 ecunoscute, de la insulele  
 e la Paradisul terestru al  
 ului Ioan, nu au în vedere  
 i neamuri asiatice și nu sînt  
 exclusiv a cuceritorilor (și  
 lce povestește despre „chi-

taii”); în privința relatărilor în  
 paralel, din unghiul cuceritoru-  
 lui și din cel al cuceritului,  
 există cazuri celebre în afara  
 spațiului discutat de Said (1204,  
 cucerirea Constantinopolului de  
 către cruciați – cronică lui Ni-  
 cetas Choniates e un minunat  
 document despre ciocnirea a do-  
 uă civilizații creștine, mergînd  
 în paralel cu cea scrisă de parti-  
 cipanți latini la marelui jaf).  
 Cercetătorul american (de ori-  
 gine palestiniană) renunță însă  
 de la bun început la ambițiile de  
 exhaustivitate, oprindu-se nu-  
 mai asupra acelor aspecte care-i  
 pot servi în demonstrație. Chiar  
 și așa, cartea e o mostră de eru-  
 diție, de simț al umorului, de  
 găselnițe inteligente. Tonul radi-  
 cal se justifică prin faptul că,  
 operă de pionierat la vremea sa,  
 reformează din temelii (prin  
 efectele sale de lungă durată)  
 studiile regionale – în primul  
 rînd pe cele legate de Orient,  
 modificînd însă în mod funda-  
 mental o întreagă metodă de  
 abordare academică (e de notat  
 influența sa asupra studiilor cen-  
 tral și est-europene din Statele  
 Unite).

Trebuie totuși atrasă atenția  
 asupra unui lucru: *Orientalism*  
 nu trebuie citită în cheia *Cioc-  
 nirii civilizațiilor* a lui Hunting-  
 ton, deși tentația e mare. Apă-  
 rînd dreptul „orientailor” la  
 propria imagine și la propria vo-  
 ce, Said nu face o apologie a is-  
 lamului ori a lumii asiatice în  
 general și nici nu defăimează  
 cultura occidentală. Ceea ce sus-  
 ține Edward Said nu e o inver-  
 sare a raporturilor de putere, ci  
 dialogul tolerant de pe poziții  
 culturale egale. Această atitudi-  
 ne este cea care a avut un rol  
 deosebit de important în defini-  
 rea studiilor zonale și a politici-  
 lor culturale așa cum sînt ele în-  
 țelese astăzi în lumea universita-  
 ră occidentală.

### O singură zi

**E**GINALD SCHLAT-  
 TNER, preot evan-  
 ghelic la Roșia (Si-  
 biu) și, cum o dovedesc cele do-  
 uă cărți ale sale (*Cocoșul deca-  
 pitat* și *Mănuși roșii*, încă ne-  
 tradus în românește), un scriitor  
 foarte talentat, face parte dintr-o  
 categorie de oameni pe cale de  
 dispariție, nu numai ca etnie – e  
 vorba despre sași -, ci și – sau  
 mai ales – ca mod de raportare la  
 noțiuni aparent desuete: tradiție,  
 datorie, patrie.

Despre *Cocoșul decapitat*,  
 tradus excelent de Nora Iuga, cel  
 mai simplu ar fi să se spună că e  
 o încîntare să-l citești; e un lucru  
 esențial într-o epocă a cititorilor  
 comozi pe care doar propria  
 plăcere îi poate ține în fața tex-



Eginald Schlattner, *Cocoșul decapitat*, trad. Nora Iuga, prefață de Rodica Binder, București, Humanitas, 2001, 472 pag., f.p.

de lectură – e, în același timp,  
 un roman al trecerii de la  
 copilărie la maturitate, evo-  
 carea unei lumi aproape  
 dispărute, o radiografie a  
 greșelilor unei generații – cea a  
 sașilor ardeleni care ajunseseră  
 la maturitate în anii 30-40, a  
 întîlnirii cu Dumnezeu.

Subiectul *Cocoșului...* se  
 concentrează în jurul unei sin-  
 gure zile, 23 august 1944, ea  
 însăși avînd ca eveniment cen-  
 tral petrecerea, amînată, de  
 sfîrșit de an a elevilor de la  
 școala germană din Făgăraș/  
 Fogarasch – acest “ceai dan-  
 sant” printre sași purta numele  
 de *exitus*. În jurul sensurilor  
 multiple ale cuvîntului latinesc  
 – de la denotativul “ieșire” la  
 “sfîrșit, moarte” și “succes, rez-  
 olvare fericită a unei situații  
 dificile” – se țese rețeaua densă  
 a amintirilor, orientînd posi-  
 bilele interpretări: n-am putut  
 să nu remarc faptul ca totdeau-  
 na comunitatea germană, în  
 special, și societatea românească  
 interbelică, în general, se  
 asociază cu *exitus* ca “dispa-  
 riție, moarte”, iar experiențele  
 tînarului – rînd pe rînd/ alterna-  
 tiv cu “dispariție” (a dragostei,

a prieteniei) cu “reușită” (în  
 dragoste, în prietenie).

Principala direcție de dez-  
 voltare a textului este asociația  
 liberă de idei și amintiri, în tra-  
 diția proustiană, realizată cu  
 mare grijă pentru detalii – în  
 special saltul în timp e un prilej  
 pentru exerciții de virtuozitate  
 literară. În mod evident, întregul  
 roman ar merita o analiză  
 mult mai amănunțită decît cea  
 dintr-o recenzie, însă în această  
 prezentare s-ar mai putea re-  
 marca un element poate extrem  
 de important, și anume, proble-  
 ma identității-mai ales etnice, a  
 cărei natură hibridă e resimțită  
 intens de sașii ardeleni (ger-  
 mani puri pentru comunitatea  
 lor, însă români pentru cuplul  
 venit din Reich), și cea a re-  
 lațiilor dintre grupurile etnice,  
 maghiari, evrei, nemți, români,  
 armeni, un proces permanent  
 de descoperire a unui Celălalt a  
 cărui lipsă va deveni dureroasă  
 mai tîrziu.

### Despre o identitate pierdută

**A**UTORUL e polo-  
 nez, cartea e una  
 central-europeană.  
 Obsesia pentru memorie ca  
 alternativă viabilă a istoriei  
 face și din acest roman (ca și în  
 cazul *Văii Issei* a lui Miłosz, al  
 cărților lui Hrabal, Kic, Nadás  
 Peter) un document despre ce  
 înseamnă să fii central-euro-  
 pean, despre o identitate pier-  
 dută odată cu inocența, despre  
 umanitate și multiculturalitate.  
 Dincolo de patetismul aparent  
 al unor asemenea afirmații, e o  
 trăsătură a literaturii poloneze  
 contemporane preocuparea  
 pentru trecut, pentru deciptarea  
 mecanismelor de conviețuire  
 multiethnică și multireli-  
 gioasă din glorioasa perioadă  
 interbelică – acum, cînd Polo-



Andrzej Szczypiorski, *Frumoasa doamna Seidenman*, trad., prefața și note de Constantin Geambașu, Iași, Polirom, 2001, col. A Treia Europă, 276 pag., f.p.

nia e una din puținele țări fara  
 minorități. Relațiile ambigue  
 dintre polonezii catolici și nu-  
 meroasa minoritate evreiască  
 înainte și după 1938 și senti-  
 mentul de vină pentru Holo-  
 caust explică de altfel și im-  
 pactul avut asupra opiniei  
 publice de dezvăluirea crimelor  
 de la Jędwabne (a se vedea  
*Vecinii* lui Jan Tomasz Gross).

*Frumoasa doamnă Seiden-  
 man* e o panorama, a societății  
 poloneze în vremea celui de-al  
 doilea război mondial, slujită  
 din plin de talentul de povestitor  
 al autorului, cu un interes  
 special față de stereotipiile et-  
 nice – personajele au o conști-  
 ință pregnantă a propriei indi-  
 vidualități naționale, resimțită  
 uneori negativ- e cazul germa-  
 nului Müller, chinuit o viață de  
 nostalgia Poloniei de altădată.  
 Trebuie spus că, scris în 1988,  
 romanul a apărut în diaspora, la  
 Paris, și abia după căderea co-  
 munismului la Varșovia. Deși  
 tradus în mai multe limbi cu  
 titlul *Frumoasa doamnă...*, în  
 original poartă numele *Începu-  
 tul*. Un început, ca și la Schlatt-  
 ner, al sfîrșitului. ■

## Am primit la redacție

### Cărți

- Dumitru Drăghicescu, *Marea Unire a românilor cu românii: 1918. Banatul și Transilvania; Bucovina și Basarabia*, ediție îngrijită de Virgiliu Constantinescu-Galiceni, București, Ed. Abatros, 2001. 352 pag.
- Vasile Părvan, *Memoriale*, text stabilit, cuvînt înainte și note de Alexandru Zub, București, Ed. Cartea Românească, 2001. 196 pag.
- Tatiana Slama-Cazacu, *Mesterii*, roman teatru, Iași, Ed. Polirom, col. “Ego” 2001. 324 pag.
- Alexandru Lungu, *Răscrucea și semnul/ The Crossing and the Sign*, ed. bilingvă româno-engleză, transpunere engleză de Luiza Carol & Carol Stieber, Pitești, Ed. Paralela 45, col. “Gemini”, 2001 (versuri). 126 pag.
- Mircea Gelu Buta, Liliana Buta, *Emil Cioran - psihanaliza adolescenței/ Emil Cioran - la psychanalyse de l'adolescence*, ediție bilingvă româno-franceză, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. “Alternative”, 2001 (studiu). 74 pag.
- Varujan Vosganian, *Ochiul cel alb al Reginei/ The Queen's vacant gaze*, ediție bilingvă româno-engleză, trad. de Florin Sicoie, revizuirea versiunii engleze de Heathrow O'Hare, viziunea grafică și ilustrațiile de Mircea Dumitrescu, București, Ed. Cartea Românească, 2001 (versuri). 160 pag.
- Ion Simuț, *Augustin Buzura*, monografie, antologia comentată, recenzie critică. Brașov.

- Mircea Constantinescu, *Vedeta*, eseu în psihosociologia multimedia, București, Ed. Cartea Românească, 2001. 256 pag.
- Constantin Arcu, *Faima de dincolo de moarte*, roman, București, Ed. Cartea Românească, 2001. 252 pag.
- Ion Militaru, *Constantin Noica și critica occidentalului (o filosofie a istoriei la Constantin Noica)*, București, Ed. Cartea Românească, 2001. 152 pag.
- Dan Doman, *Laura în ținutul pădurilor*, București, Ed. Allfa, col. “Șeherezada”, 2001 (roman pentru copii). 104 pag.

### Reviste

- *Echinox*. Universitatea Babeș-Bolai, Cluj. Fundația Culturală Echinox. Nr. 5-6/ 2001. Director: Horea Poenar. redactor-șef: Ioan Curșeu. Texte de și despre Heidegger, *Ce mai înseamnă să fii modern, astăzi?* de H.-R. Patapievici, *Noua ordine intelectuală în cultura română* de Doru Pop, *Lucian Freud - neonul și carnea* de Gabriel Marian etc.
- *Bucovina literară*, revista editată de Consiliul Județean Suceava și Societatea Scriitorilor Bucovineni, nr. 11-12 (129-130), noiembrie-decembrie 2001. Interviu cu Mircea Horia Simionescu de Onu Cazan, eseu de Niadi Cernica (*Timpul ciclic, timpul liniar și Mesia*), interviu cu Eugeniu Coșeriu de Angela Furtună,



Edward W. Said, *Orientalism. Conceptiile occidentale despre Orient*, trad. Ana An-  
 Dănilă, Iași, Polirom





# Duduci literare

**S**CRITOARELE despre care va fi vorba în continuare nu sînt în nici un caz niște *duduci* în sensul peiorativ al cuvîntului, mai bine zis nu sînt cu adevărat așa ceva, pentru că undeva la suprafața afit Doina Ioanid, cît și Simona Tache mijmeaza foarte bine rolul unor domnișoare de pension dedate la scrisul pentru oamenii mari. Amîndoua nu se feresc de o anumită ușurătate, nu se feresc de a ieși în lume cu niște cărți subțirele, de cîteva zeci de pagini care le pot descalfica în ochii literaților români obsedați de cantitate și construcție.

**D**OINA IOANID este la a doua carte personală, prima dintre ele a fost lansată la tîrgul de carte Bookarest din vara anului 2000. Se numea *Duduca de marțipan*, un titlu savuros, dulce, poetic și feminin, un titlu pe care îl ții minte și care era (și este) în pas cu moda literară a unei părți a publicului tînăr, aceea parte dedată la fineturi pe spații mici, la histrionisme retro și dulcegarii bine condimentate cu umor și bun gust. Am vazut-o atunc pe Doina Ioanid perfect integrată într-o anumită direcție a scrisului românesc de azi, o direcție care nu e doar a beletristicii, ci invadează chiar și cele mai academicoase spații de manifestare. Gîndiți-vă doar la bucațica de doctorat care poartă titlul *Alfabetul doamnelor* și care are pe copertă o fotografie din anii '20 a unei femei frumoase, bunica autoarei și veți înțelege că această feminizare intelectualistă a scrisului nu e doar un reflex de scriitor neproductiv, ci e un foarte interesant filon cultural al momentului, unul dintre cele mai originale în ultimii zece ani.

Doina Ioanid, pe care n-am cunoscut-o niciodată personal, dar o știu din poveștile colegilor ei de la revista Facultății de Litere, revistă la care a colaborat înainte ca eu să fiu studentă, a plecat de ceva timp din București și este acum asistentă la Facultatea de Litere din Brașov. Așa se explică cu siguranță apariția recentă la Editura Aula, o editură cu totul neconvingătoare profesional, dar care pare să aiba noroc de autori buni.

Cartea de acum rămîne consecventă modelului anterior, afit în dimensiuni, cît și în formulă. În mai puțin de 40 de pagini, autoarea adună același tip de texte cu care a debutat în volumul colectiv *Ferestre 98*: poeme în proză care nu depășesc niciodată o jumătate de pagină. Textele par fragmente de jurnal, dar au în același timp construcție poetică, se bazează pe un anumit sunet, pe o asociere inedită, pe o imagine centrală în jurul căreia crește de obicei un filigran grațios de cuvinte bine alese și probabil îndelung cizelate. Procedul ar fi la o adică obositor, redundant și pretenția de a face o carte din cîteva zeci de asemenea texte ar fi cam exagerată. Am avut acesta impresie mai ales la primul volum, *Duduca de marțipan*, aparut în condiții grafice excelente



Doina Ioanid, *E vremea să porți cercei*, Editura Aula, 2001, 40 pag., f.p.

părut cam mare, deși am admirat dorința aprigă de a fi cu orice preț *scriitoareasă*, un cuvînt folosit de o colegă a autoarei, Cecilia Ștefănescu. Un cuvînt asupra căruia merită cred să ne oprim. A fi *scriitoareasă* și a-ți asuma acest statut implica deopotrivă riscuri, dar arată și un anumit curaj al noului val feminin în literatură. Cu alte cuvinte e vorba despre niște tinere femei care înțeleg să-și exhibe feminitatea conștientă în același timp de un anumit tip de ridicol la care se expun (scriitoareasă, croitoreasă... zeflemeaua macho-istă va găsi nesfîrșite rime) și pe care și-l asumă, transformîndu-l în atu. Și asta fără să apeleze, cel puțin pînă acum, la o tradiție de filosofie feminista, fără a simți deci nevoia îmbrăcării unei uniforme ideologice ajutoare. Produsele literare ale unei asemenea atitudini se anunța cel puțin interesante.

Una dintre cele mai marcante trăsături ale acestui tip de scriitură este un biografism soft, tipic feminin, o pâlăvrăgeală savuroasă despre rude, matusi și prietene, despre propriile vîrste trecute, despre vacanțe (una dintre cele mai bune proze pe care le-am auzit citite în cenaclul *Litere* de acum cîțiva ani se numea *Vacanțierul* și era scrisă de Cecilia Ștefănescu), despre prostiutele exuviale (vezi romanul Simonei Popescu), despre o foarte specială uimire în fața propriei sexualități care n-are nimic de-a face cu explozibilul dinamism, cu eruptivul dizgrațios și afit de cîntat din tradiția masculină a literaturii noastre.

Doina Ioanid folosește din plin toate aceste ingrediente în textele ei de pînă acum. Subiectul mini-poemelor din *E vremea să porți cercei* se schimbă însa cu totul. Autoarea a împlinit 30 de ani, a depășit chiar această vîrsta grea și scrie mai degrabă despre un prezent înghețat, lăsînd cumva în urmă deopotrivă reveriile și amintirile, imaginile vechi și imaginile construite: "Cîndva mi se părea ușor să-mi iau bocceluța și să plec. Un gest de rezervă totdeauna

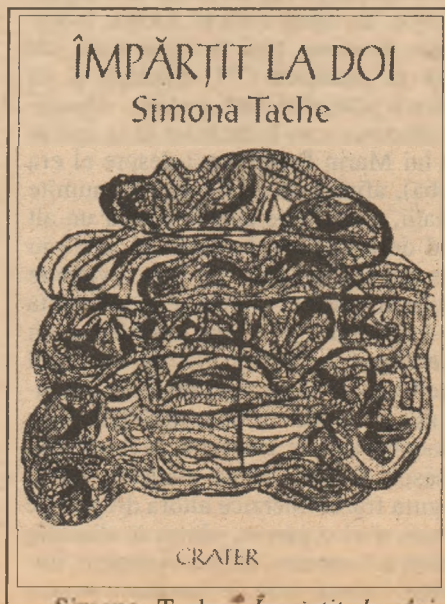
tot felul de texte. Abia mai reușeam să-mi păstrez echilibrul. Și - ca și cum asta n-ar fi fost de ajuns - totul părea să se agate de mine: frînturi de discuții, etichete, rețete, tăieturi din ziare. Pîna și firele nevăzute din betonul blocului se întinseseră spre mine cuprinzîndu-mi încheieturile și gleznel. Trupul meu sufocat nu mai avea puterea să se scuture. Și e de mirare cum de-ai putut ajunge pîna la pielea mea, cum de te-ai priceput să înlături strat după strat, lăsîndu-mă numai cu strigatul pe mine." E un fel de escatologie a iubirii în toate aceste texte, o izbăvire discretă și personală de toate relele lumii și ale vîrstei grație unei înțelegeri amoroase speciale. Întîlnim și imagini ciudate în aceste texte, condimentate cu un suprarealism copilăros și puțin demonstrativ, cîteodată fabula de final e prea apăsată, prea transparentă.

Dar toată această carte micuță, pe care îmi place s-o consider un manifest împotriva cantității și zorzoanelor cu care ies în lume scriitorii români, ascunde în ea mici bijuterii pentru degustătorii de elită.

**S**IMONA TACHE, mai tînără decît Doina Ioanid, pare să fie plasată mult mai spre centrul vieții literare. E bine, e rău? Simona Tache a obținut anul acesta premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor. Ar fi cu totul complicat și mult dincolo de puterile mele să încerc să înțeleg prin ce mecanism se dau aceste premii, cum atrag atenția asupra lor tinerii debutanți pentru a fi luați în considerare, unde se scrie despre ei înainte de competiția propriu-zisă. Întrebări grele... rămîne sa ne bucurăm totuși că un atare premiu face vizibilă o scriitoare despre care altfel am fi auzit poate mai greu.

Cum n-am frecventat cu asiduitate cenaclul lui Mircea Cartărescu, din puținele mele vizite nu-mi aduc aminte s-o fi auzit citind pe Simona Tache. Am înțeles totuși că a fost prezentă acolo, iar poezia ei mărturisește clar această influență.

Cartea e compusă aidoma garderobei unei cochete în pas cu moda. Nimic



nu lipsește, din toate cîte un s nuanța potrivită la locul potrivit pînd cu forma: Editura Crater în cum ne-a obișnuit deja, acea artă artistică, acel ornamental tinut l preț printre oamenii de bun-gust ușor îngălbenită, mici desene în negru care încadrează text prezentare la final care mimează un CV comercial, totul s-ar pute ma cu vorbele autoarei dintr-o "gagici sensibile, cu fumuri est culturale". Să nu se înțeleagă cu nu sînt de apreciat asemenea "fi Bine ar fi dacă mai mulți poeți asemenea dorințe de ambalare grijiulie a propriului produs, pe efectiv e o plăcere să mînuie asemenea obiect "estetic și cultu

Trebuie să spun însă că ce slabe texte din acest volum r părut tocmai acelea pe care poe să le aprecieze cel mai mult, ac care poezia devine personaj. C tradiția temei în spate, tradiție Simona Tache e cu siguranța con și pe care o și exploatează pe cu tot umorul de bună calitate, / *cu poezia* au ceva desuet, er bătrînicios, sînt făcute parcă sp ciul unei sensibilități literare c demodate.

Intertextualitatea e și ea m ploată, nu fără farmec, cu o l gravitate care face textul simp: modă în cenaclul pomenit, e s să ne gîndim la Sorin Gherguț, d Simona Tache nu are umorul n acestuia, dar reușește colaje sante.

Toate poemele sînt impregn: acută realitate, o realitate imedia zentă prin aspectele ei derizorii cu ajutorul frînturilor de reclan turilor TV și evenimentelor int: nale și-fixată spațial într-un Buc: traseelor de transport în comun: telor, al bisericilor. Cea mai ma tate a acestor versuri e solidarit care o induce cititorului, bucuria de a recunoaște o voce care ne v familiar despre lucruri comune. un fel de a trai deopotrivă cul bine ancorat în cotidian, cu fa umor, cu birfa subțire, dar și cu Poate că poezia Simonei Tach abisală, dar e cu siguranța re plăcută, cochetă, construită cu gență și bun-gust. Iar din mijloc tei literaturi ușoare se întîmpl data să apară pe neașteptate, g: înfricoșată de propria seriozitate: poezie *de oameni mari*: "O sui pliculețul de zahăr vanilat,/ St meia,/ Înfigîndu-și disperarea/ I re pereche de ochi/ Care-i apar / Și eu trec mai departe/ Și-mi ac aproape de trup./ Să-mi țină d Tristetea mea veche, roasă la / Pe care-a purtat-o o vreme și / Ca pe-o hăinuță de cîine pitic/ I atîrna rînd pe rînd/ Ori toate d Piciorușele negre, subțiri și far păr./ Și număr conștiincios în g să adorm./ Sute, mii, milioane c





# „Supărarea” lui Alexandru George

U NE PUTEM decât bucura că dl Alexandru George vadește în continuare o fermă, chiar cabrătă, în raport liile epocii totalitare pe care a le uita – se conturează chiar de amnezie voluntară –, iar pudici din rindul celor ce vizuirile se silesc a le acoperi unei absoluțiuni stingace de se vad, pe la margini, miini, i chiar capete culpabile. Fără iar dacă e un adevăr supă- ori supărător la extrem, nu s-ar e istorie, iar fără o conștiință am putea decât clădi pe nisip. i George învederează leali- mitatea celui ce și-a propus a rurilor pe nume, se cuvine a curajul, întrucât se ivesc di- estatari, nu doar direcți, ci și seamă) oblici, care, în lipsa umentelor (nu s-ar încumeta a negrul e alb!), afectează imp- plicitiseala, iritarea că răsfrîn- glingdă a realităților pentru ei ure captează întocmai fiziono- Ńilor cu pricina. Și care nu se uri a ne învinui de fel de fel de nteziste. Drept care sintem în contrasemna numeroase din d-sale: „În primii douăzeci comunism, ea (critica) fusese prin ukazurile transmise de C. ve care va să zică «traduse» mbaj literar de personaje de S. Crohmalniceanu, M. Ga- Bratu, N. Tertulian, D. Micu a un loc comun agasant, ar pu- a cineva! Dar cum am putea nii din corifeii sus-numiți ai urii au sucit mințile multor le studenți, că au rămas, vorba a basmului, „pînă la adinci la catedre universitare, că s-au a nume de condiții de confort ci și de măgulitoare poziții în urala? Unul din ei a trecut cu agaje în tabăra putrefactului după ce se străduise a-și șter- l trecut propagandistic, așa numiți indivizi cu amprentele plantele ușilor... Pînă subzistă ucruiri ciudate, ca să nu zicem i”, n-avem simțămîntul că a ore ele, chiar repetitiv, ar con- nitate. Dacă cel mai mare ciș- etații românești după „Elibe- 1989 îl reprezintă dreptul la a expresia slobodă” (drept în care încălcările ce se mai pro- regulilor elementare ale criti- în climatul de libertate in- pă decembrie”, nu sînt doar i”, ci „adevărata atenție”, cu dintre cele mai grave asupra civile), aceasta presupune o e a pluralității punctelor de mplicînd polemica. Regimul a și dirijism o amputa- ori o pur și simplu: „În comunism oare posibilă polemica sau scuție (pe care mai ales aș fi) dusă în forme oneste, în ve- ilirii vreunui adevăr? În nici

mai ales pe cei situați în partea de jos a ierarhiei literare, în nici un caz în no- menklatură”. Într-adevăr, se conturase, în comunism, o nomenclatură culturală, anexă a celei propriu-zise. Funcționa o zonă „superioară”, populată cu perso- nalități „uriaeș” și doldora de probleme „vaste”, firește cu o coloratură politică, dependente de interesele momentane ale autorităților despotice, care bloca orice controversă, orice rezervă: „Cum puteam discuta eu ceva cu Eugen Bar- bu, marturisește dl Alexandru George, care declanșase o campanie de desfiin- țare împotriva mea la una din primele mele cărți, mergînd pînă la a se duce la N. Ceaușescu în dorința sa partinică de a înlătura un dușman pericolos, dar care și-a întrerupt serialul din *Săptămîna*, adică referințele denunțatoare la adresa mea, afirmînd cu cinism că eu «nu-i răspund» și că nu se poate discuta cu mine? Ce putea replica un proaspăt de- butant împotriva nu unor preopinente, ci unor oameni «cu poziții» ca autorul *Gropii*, ca Vasile Nicolescu, Dan Hauli- că, Al. Piru care mă demascasera, sau Marin Preda care mă dezavuase public? Sînt convins că Patronul, pentru a simu- la «obiectivitatea», ar fi admis să pu- blice în gazeta sa o «replică» de două pagini și trei parale, din care ar fi tăiat elementele esențiale făcîndu-mă și ridi- col... Asta să fie «polemica»?” Sintem aci alături de autorul *Marelui Alpha*, după cum îi înțelegem decepția provoca- tă de Valeriu Cristea, care se străduise și după 1989 să-l trateze pe autorul *Moromeților* ca pe un fetiș, insultîndu-i pe cei ce își îngăduiau a-l analiza în afara stereotipiilor discursului hagio- grafic: „Niciind nu am trăit un senti- ment mai acut de consternare și per- plexitate ca acum un timp, cînd am văzut ce scrie unul dintre cei mai apreciați critici ai momentului, Valeriu Cristea, de la care te-ai fi așteptat la cu totul altceva și care nu a ezitat să mă numească «ticălos» pe mine și pe încă vreo cîțiva care îndrăzniseră să pună în discuție situația unui scriitor foarte dis- cutabil, de altminteri, și care nu era un artist cu valoarea și scăderile lui, ci o entitate intangibilă, un fel de zeu supra- terestru. Ei bine, criticul acesta, foarte stimat de mine, pînă în acea clipă, nu ezita să interzică (!?) discuția și să aplice o scatoalcă pînă și unei... «doam- ne editoare» care îndrăznise să ia apăra- rea lui Marin Preda (căci despre el era vorba), afirmînd: «Cred că, în anumite situații, a apăra pe cineva e doar un alt mod de a-l acuza. În care? În acela în care acuzațiile sînt, de fapt, evidente calomnii, puse în circulație cu evidentă rea-credință» (*O falsă problemă*, în *Literatorul*, 7, 1997, p. 7). Or, deși acel «cred că» te duce la domeniul opina- bilului și pune o notă dubitativă în demersul așa de categoric, autorul lui, posesor al unei duble evidențe într-o singură frază, interzice altora dreptul de a avea și ei o părere. «Întru în discuție pentru a o curma», afirmă el superb, do- vedind tocmai bine ce înseamnă pentru

așadar, dar unul gran- dios”.

Dar să trecem acum la cealaltă față a inter- locutorului nostru, cea a obiecțiilor ce ni le face, în raport de care să ni se permită a avea, la rîndul nostru, obiec- ții. Îi gustăm ironiile, căci sîntem de părere că pînă și persiflarea unui om inteligent e mai interesantă decît lauda unui condei anost, evident pînă-n pragul etichetării contondente, sub pra- gul onorabilității, ce s-ar cădea a avea o mai precisă suspensie analitică, de tipul „glume neroade” (?) sau „aberațiile d- lui Grigurcu despre mine” (care sînt, mă rog?). Truculența nu-l prinde pe Ale- xandru George, care s-ar cuveni a-și in- toarce impulsul arogant spre distilari demonstrative, spre probe mereu impu- natoare prin logică și civilitate. Uneori, e drept, acestea se inscriu salutar în prim-planul controverselor. Astfel, la un moment dat, colocutorul nostru scrie: „Gh. Grigurcu, scriitor considerabil, care se «ocupa» de mine de vreo trei decenii și are cel puțin o largă compe- tență, care va să zică, lasă pe hirtie, pen- tru nevoile polemicii, afirmația că eu îi consider pe Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, M. Sebastian «niște pigmei», «ca și pe T. Vianu, taxat drept un savant doar anost» (*În parc, Rom. lit.*, 28, 2001). Or, eu am scris această frază, dar într-un context în care sensul e exact opus, deloc depreciativ. Anume evocînd situația «regalității» lui G. Călinescu de pe la mijlocul anilor '60”. Ne vine inima la loc. Preferăm a fi beoțieni, înși lipsiți de simțul umorului (mai mult ori mai puțin descifrabil), decît a fi dezamăgiți de atitudinea lui Alexandru George față de predecesorii de seamă ai d-sale ca și ai noștri. Ne facem *mea culpa*, „luînd în seamă” că, încă de la debutul d-sale, interlocutorul nostru a „iscalit” o evocare a lui Tudor Vianu, „pe care nu ezit a o numi cea mai caldă pe care am înregistrat-o pe undeva vreodată (și pe care Ivașcu mi- a refuzat-o la *România literară* pentru că era prea elogioasă)”, apoi una intitu- lată *Apollonius*, consacrată lui Vladimir Streinu, „cărui i-am venerat figura în varii articole ulterioare”, precum și tex- te de prețuire, „la prima ocazie”, la a- dresa lui Perpessicius (1974) și Pompi- liu Constantinescu (1973), într-un mo- ment în care ultimul ar fi fost aruncat de catre „călinescieni” la „lada de gunoi”: „Cît privește pe Șerban Cioculescu, am fost primul (și aproape singurul) publi- cist român care și-a amintit că împli- nește 70 de ani și am dat un articol în acest sens la *Luceafarul*, unde colabo- ram și unde mi-a fost primit cu greutate, redacția (Virgil Teodorescu, S. Damian, Georgeta Horodincă) opinînd că nu me- rita o pagină de revista «un timpit ca ăsta»”. A se reține picanta informație



Desen de Adrian Socăciu

punerii („doleanței”, „rugămînții”) ce ne-a făcut-o dl Alexandru George ca să... nu mai scriem despre d-sa și despre care am afirmat ca poartă sămînța into- leranței la discuție. Cu atît mai virtos cu cît eseistul revine în astfel de termeni: „o anume doleanță a mea, ca prețiosul critic, autor a cel puțin o duzina de arti- cole despre mine, pe care le calificam drept unul mai alătura de realitate decît celălalt să mă lase în pace”. Indiferent de comentariile ce i le-am închinat, ni s- a părut și ni se pare, vai, și acum că e la mijloc un bosumflat refuz al autorului, devenit bun public prin tipărirea tex- telor sale, de-a se supune reacției criti- ce. Oare are drept un scriitor să condi- ționeze și să restricționeze critica? Ce înseamnă altceva acest „să mă lase în pace”? Deși, cu o împrevizibilă grație feminină, Alexandru George încerca a se eschiva, punînd accentul pe... glumă: „Deși tonalitatea rugămînții mele era vizibil glumeată”. Pentru ca, după o precizie așijderea anecdotică, pusă în paranteză, să mai adauge inuînd îm- bătoșarea apodictică inițială: „împor- tant e că din însăși relatarea sa se vede (!) că L-AM RUGAT pe d. Gh. G. să nu mai scrie despre mine. Ba mai mult, am luat vina neînțelegerii asupra mea, afirmînd că sînt un rău conducător de Grigurcu, așa cum sînt și de Eugen Si- mion, de Dimisianu etc.” Dar nu cumva, fie-ne îngăduit a ne întreba, in- toleranța d-lui Alexandru George se la- țeste ca o pată, tocmai prin această ten- tativă de scuză (explicație, dacă doreș- te) ce reia punctul de plecare? Ce să semnifice altceva acest „rău conducător de...”, referitor la cîțiva confrăți nu chiar lipsiți de relevanță, în principiu, *ergo* în alb, iar nu avînd în vedere opi- niile lor anume, concretizate prin apli- carea la un subiect sau altul? Generali- tatea unei metafore smulse fizicii să acopere oare satisfăcător respingerea infinitelor particularizări ale manifesta- rilor spiritului în varianta sa critică? Numai dl Adrian Marino ar mai fi fost capabil de-a socoti cu o olimpiadă serene- nitate ca un comentariu ce nu răspunde cu precizie așteptărilor d-sale n-ar fi alt- ceva decît o... „pierdere de vreme”. „Și, dacă pleacă de la o «rugăminte» a mea, de la un «îndemn» – eu i-aș spune ami- cal, pentru că l-ar fi scutit de pierderea de vreme...”. Nu putem decât a-i mul- țumi d-lui Alexandru George pentru grija ce-o poartă utilizării timpului nos- tru!

(Va urma)



„JE EST UN  
AUTRE”

de  
Ioana  
Pârvulescu

# JURNAL BERLINEZ

Luni 17 decembrie 2001

**D**UPĂ mult timp, aud din nou, la telefon, o voce acra. O funcționară de la *Tarom*. Începusem să uit tonul acesta special și forța lui: încărcate negativ, cuvintele te lovesc în obraz, ca o palma pe care cineva ți-ar da-o pe neașteptate, pe stradă, când întrebii politicos și blînd cît e ceasul. Orice ai adăuga după această prima plesnitură telefonică este, ca-n *Ecclesiast*, vîinare de vînt: vocea de la capatul firului e atît de enorm plictisită, atît de deranjată din importanța ei transcendentă, atît de supărată pe lume și pe viață, încît îngrijorările tale de rînd devin jignitoare. Mă consolez totuși cînd îmi dau seama că am fost inspirată telefonînd: aflu că *Taromul* nu mai are curse vinerea și că biletul meu, cumpărat cu trei luni înainte, a fost mutat automat la un zbor de sîmbătă. Nu mai plec de pe Schönefeld, ci de pe Tegel. Sînt prea intimidată de vocea de lămîie de la capatul firului ca să mai întreb de ce nu s-a gîndit nimeni să mă anunțe și pe mine. Dar ce contează o zi în plus sau în minus în fața unei supărări eterne? E timpul să mă reobișnuiesc cu lucruri de mult uitate.

Marti 18 decembrie 2001

**D**IMINEAȚA particip la ultimul seminar de marți. Ca și primul este ținut de un biolog, cu cele mai moderne mijloace tehnice. Limba biologiei de astăzi este engleza, astfel că vorbitorul, deși neamț, o preferă. Avem cu toții întrebări, dovadă că tema, mișcarea, este bine aleasă. Fac cîteva poze pentru a-mi fixa în nemișcare amintirile dinamice.

Miercuri 19 decembrie 2001

**D**AS literarische Quartett - cum am fost supranumiți Sara, Stefan, Heinrich și cu mine, adică literații de anul acesta ai colegiului - are privilegiul să fie invitat la Filarmonica din Berlin. Gérard Mortier ne așteaptă la intrare și ne întinde biletele, explicîndu-ne în același timp cît de mult prețuiește această sala, una dintre cele mai bune din lume, pentru el chiar cea mai bună. Nici unul dintre noi patru nu mai fusese aici. De altfel, prețul unui bilet este mai mare decît salariul meu pe o lună la revistă și ne îmbujorăm pe rînd cînd ne dăm seama de generozitatea gestului. Mortier ne prezintă la repezeală, în franceză și din cînd în cînd în germană, programul de astă seară, cu un Sibelius care mărturisește

## Ultima săptămînă

ze că nu va sta alături de noi, apoi ne dă întîlnire, în pauză, la bradul împodobit din hol, ca să ciocnim un pahar de șampanie. (Sticla de șampanie ne-a adus-o, într-adevăr, nouă, el a trebuit să bea ceai din cauza unei răceli care bîntuie prin oraș). Are gentilețea să-mi spună că această invitație la concert mă vizează în special, întrucît știe că mai am numai cîteva zile de petrecut la Berlin (ceilalți rămîn mai mult). Găsim destul de ușor drumul spre locurile noastre, minunat alese și ne așezăm în tăcere. Stefan aduce programe pentru toată lumea. Privesc sala imensă și totuși uimitor de intimă. Cu cele șase aripi principale ale ei, seamănă cu un serafim în zbor. Aripile au înclinații diferite și intră în simetrii aproape melodioase. Aripioarele ajutătoare completează ansamblul. Din plafon coboară o adevărată ploaie metalică de microfoane, deasupra scenei plasate în mijlocul unui zbor tăcut de linii. Apoi tăcerea se dă la o parte și muzica ne cuprinde deodată, pe toți cîți ne-am întîlnit asta seară în marea sală a Filarmonicii din Berlin.

Cvartetul literar nu se îndură să se despartă după concert. Prelungim seara cu o discuție, nu de puține ori în contradictoriu, despre tot ce framîntă omenirea de astăzi. Întrucît arta vorbirii nu are norocul limbajului unic, ca muzica, mă fascinează din nou joelul de limbi străine dintre noi: suedezii au ca limbă preferată engleza, dar vorbesc cu mine și cu Heinrich în germană, ca să exerseze. Cînd se aprind însă, revin la engleza și ne străduim să le răspundem la fel. La oboseală și numai după miezul nopții, folosesc și eu franceza, pe care ceilalți se bucură să o redescopere, după ce cîndva, mă asigură, au vorbit-o curent. Heinrich, deși german, a învățat daneza de dragul lui Andersen și, cum cei doi suedezi o vorbesc la perfecție, li se adresează uneori în daneză, căci i se pare că e mai bine înțeles, în timp ce eu asist fără grai la concertul danez dintre doi suedezi și un neamț. Sa vorbești într-o limbă străină, îmi răsună în amintire cuvintele unui prinț de Carnaval, este a vorbi fără a vorbi sau ca și cum ai vorbi în vis. Și, într-adevăr, mi se pare că visez.

Joi 20 decembrie 2001

**M**Ă PREGĂTESC să cobor la micul dejun, dar sună telefonul. Ridic și aud: „Selon l'usage, on se fait de petits cadeaux pour le Noel”. Și-apoi: „Le chat de ma tante est plus petit que le chien de mon oncle”... Îmi amintesc: de cîteva zile Heinrich reînvață franceza după un ghid de conversație. Recunosc enunțurile tipice ghidurilor, a

stant masa de la fereastră: „salonul” meu de dimineață, cum glumește R. M-K., unul dintre cei care îl vizitează frecvent, cu aluzie la salonul domnului Sombart. Astăzi sîntem trei în salon și avem ca temă de discuție analogiile dintre Wissenschaftskolleg și *Muntele vrăjit*. Timpul înșelător în imobilitatea lui repede trecătoare (cele trei luni ale mele - o clipă), atmosfera internațională, vraja locului care te ia prizonier și întoarcerea fiecăruia dintre noi „în vale”, „la șes”. Cît despre figurile romanului, găsim în fiecare cîte ceva din fiecare personaj, de la Hans Castorp la Naphta, Settembrini, Clavdia Chavichat, dar și la alții, mai mărunți, mai inocenți, mai ridicoli. Seara, la „ultima cină” comună, stau între domnul Wolf Lepenies, rectorul de pînă anul acesta al colegiului și micul Leo, cocoțat pe scaunul lui de copil. Dacă dl Leo o îngăduie, propun să începem, spune amfitrionul. Povestește întîmplări de un umor formidabil, din fosta sa carieră de rector. Nu pot decît să sper că le va scrie. Deocamdată i-am citit studiul amplu *Sfîrșitul culturii germane*, al cărui titlu e atît de provocator și am obținut permisiunea de a publica un fragment din el în *România literară*.

Vineri 21 decembrie 2001

**Î**N FINE, ninge cu adevărat și la Berlin. Fața alba a orașului e cea mai veselă. Deși se umblă greu, deși la radio se anunță că pe multe șosele se avansează extrem de încet, trecătorii sînt bine dispuși. Fac, ca atîția alții, ultimele cumpărături în ultima clipă. Îmi iau rămas-bun, la întîmplare, de la cei pe care îi întîlnesc. Altor le scriu mici mesaje electronice. După-masă asist la ieșirea din imprimantă a celui de-al doilea volum din *Orbitor*, pe care Mircea Cartarescu l-a încheiat azi-noapte. Iau în mînă „corpul” fluturului și e cald. Proaspăt ieșit din coconul electronic.

Sîmbătă 22 decembrie 2001

**G**RĂȚIE schimbarilor *Tarom* am rămas ultima în clădirea principală a colegiului. Mi se pare straniu să fiu singură în toată casa asta mare. Cobor de mai multe ori la cutiile poștale, unde mereu îmi amintesc să mai pun cîte ceva. Îmi fac bagajul încercînd să adun totul. Sună telefonul: „Je sors le matin, de préférence”, „Elle joue du piano d'une manière décente” și, la urmă: „Bon voyage, Ioana, mach's gut!” Închid cu greu bagajele și sting radioul că și cum m-aș despărți de un prieten

ușă colegiului, unde cineva a firmă, o crenguță „cu cetina t. Pun cheia în cutia poștală tare: nu privesc îndărăt.

Avionul vine de la Copenhaga plin ochi. N-am văzut nici avion fără nici un loc liber oameni pe rînd, trei pe o paralta. Îmi dă impresia de stă vorbește tare și mult. Bagajul mîna, deși mic, nu mai încăp să-l țin la picioare. Lîngă mi plu a cărui principala c „sonoritatea”. După conversa crete din Germania, spațiul *Tarom* mă reobișnuiește cu i publică de la noi. Dialogul în tat pe un ton atît de ridic limpede că se adresează unu de ascultători. Vădit încînt înșiși, facînd greșeli gramat mă fac să tresar și spunîm cuvinte de o vulgaritate ni compatrioții mei povestesc Copenhaga, unde cîntă rom baruri. Uita să se scuze sau mulțumesc (deși prilejuri destule), sar de pe scaun deși luminos care cere să-ți men de siguranță e încă aprins, se loc supărați pe steward. El îi cu un aer serios: „Noi, rom adică, știm să-ne purtam”. F spus, acum nu sîntem „la o a

Încerc să mă gîndesc la luni berlineze, la cei 39 de mei, din toate colțurile lumi găsit cuvinte prin care să se în să se apropie. Cît de puține început cu „eu” în aceste luri mult interes pentru „tu”. Cît ță, cîtă amabilitate natu învățat multe despre admira tica, o categorie pe cale de din curcurele intelectuale dîn Simulată sau pericolos de părțită, la noi admirația justifi meni astrului eminescian era nu s-a zărit”, iar azi „o veder Am citit pe-alese. Am re barocul. Am găsit un înger jucărle, cu liră, pe stradă și adevărat, cu pulover roșt muzeu, și cinci monezi de care ies din circuit. M-am î de cîteva tablouri. M-am si dintr-o echipă. M-am lasat alte discipline. *Placet experi*

P.S. Cer scuze cititorilor toate posibilele greșeli care s rat în jurnalul meu berlinez aproape întotdeauna în cea grabă. Ultima pe care am ob în numărul trecut, cînd un *le mi* a făcut ca lîngă *Orfeul* teverdi să se așeze un neche de Enescu, în loc de *Oedip*. I operă pot fi liniștiți. Am dis Gérard Mortier despre ultim





# Nora IUGA

## articule de hidrogen

Pe case frișcă pe tort  
minică 2 decembrie 1962  
scut un băiat 4 kg.  
letic degete subțiri  
în pumn  
furiat  
il închis  
apin a descoperit revolta  
lelor de hidrogen  
mă schimb mă maturizez  
dar mama se uită pe geam  
cioră rupându-se dintr-un nor  
l sărbătorim pe cel născut  
e cel care naște

## intenționează o funie

bricheta mă ard la deget  
ficusul din colțul camerei  
urăm deci  
de o să doarmă pisica  
veloanele roz  
bra cui le va trezi  
bricheta mă ard la deget  
me nu poți împleți un ciorap  
ite o funie  
ntenționează o funie  
arceaful pe care-l scutură cineva  
reastra deschisă  
în aer un fir de păr alb  
/ nu te mai uita

## i albaștri buze roșii

ndu-se astfel la personajul lilly  
mponul cu eter îndesat în nară  
ilitatea acelu zero  
e nu-l precede  
urmează nimic  
chi albaștri buze roșii  
ce nu răspunzi îți aud cîinele  
c din ce trece de mine  
arnea mai pură

## inatolia cafeaua

inent întors cu spatele  
i singurică pe canapeaua de piele  
noști pe trupeșă Xenia  
soferul  
cătăt pernele ei  
za părului roscat

are mereu nevoie de cineva  
să vină în grabă  
să închidă ochii  
să-și frigă degetele

## mașină de tocat zic

nimeni nu vede dincolo de fotografie  
caruselul oaselor lenea  
în pasta uscată la gura tubului  
nu mai e cald colțul mesei  
nici litera nici cuiul  
care se înfige în perete  
într-o totală anestezie nu mai zic  
pasăre mașină de tocat zic  
și amestec cărțile mama  
avea o talie de viespe  
i-am tăiat-o cu foarfeca

## eu și tu și balotul

vesele clopote la biserica neagră  
eu și tu și intenția între noi  
un balot căruia nu-i ghicești conținutul  
ca un filfît bezmetic în tunel  
nufărul pune alt lac în gura lui albă  
credința pune altă așteptare  
pe retina ei aburită

## apăs pe telecomandă

scriu despre roșcovă  
despre incubatorul în care dorm  
cinci zaruri care aspiră să devină  
o certitudine în jurul meu aerul  
nu mai are cuvinte  
apăs pe telecomandă  
vreau să-ți apuc gura  
s-o smulg din ecran  
asfîmpără-te stai  
să fiarbă întii apa

## și dacă mi se văd jumătățile

și bernard pivot mă întreba  
care e cel mai frumos cuvînt  
îmi venea să spun miraj  
dar mi-era rușine  
că mi se văd jumătățile  
în oglindă o femeie permanentă  
vede o femeie provizorie



## CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil  
Brumaru

## Patru întrebări, repetînd prima, degeaba

(Test de catifea reiată)

Mai simt cum ți-așează lumina  
Pe șold raiul fin destrămat  
De poftă? Zărești încă-n fructe  
Dragi îngeri culcați pe un pat

Miezos și-acrișor? Auzi iarăși  
În tine fintîni, și grădini,  
Și garduri, și hălți, și marfare?  
Din nou strîngi în brațe dulci spini

Să-ți zgîrie pînă la sînge  
Toți sîinii închiși sub lăcat?  
Mai simți cum ți-așează, lumina  
Pe șold raiul fin destrămat?

## și parmenide hodoronc tronc

de fapt e așa de caraghioasă  
durerea asta încît îți vine  
să te bați cu zăpadă

## numără cu gura închisă

paralela 45 ca un pantalon  
care merge pe două trotuare deodată  
ca bucata de carne  
care sudează doi cîini între ei  
lirismul meu a murit  
nu mă mai intersectez cu nimeni  
nici în picioare nici culcat  
du-te la librărie cumpără plicuri  
puneți în ele părul și unghiile  
numără cu gura închisă  
înduplecă-ți somnul

## nu mă spăl pe mîini

uneori amintirea se încrețește pe mine  
ca stofa drapată pe un manechin  
măncînc crenvurști  
nu mă spăl pe mîini  
treniul tău e lung pînă la glezne  
umbra ta nu mai are picioare  
te-ai oprit

## tornadă doradă totuna

cînd se tocește spirala  
din capacul borcanului  
îl învîrți pînă uîți că-l învîrți  
exersezi infinitul vorbirea morților  
sau o mică amoebă cu picioarele ei schimbătoare  
și nu mă întreba acum  
de ce pe unde se iese se intră



# Ediția academică I.L. Caragiale

**Nota redacției.** Inaugurăm Anul Caragiale cu acest articol, ultimul, din păcate, pe care Z. O. ni l-a încredințat. Rubrica i-a supraviețuit autorului cu șase săptămâni. Caz unic, după cât știm, care arată seriozitatea regretatului nostru colaborator.

**C**OMENTÎND săptămânile trecute integrala operei lui Slavici, lasasem a se înțelege că noua colecție de „Opere” de care se îngrijește Academia Română și apare la Editura Univers Enciclopedic n-ar fi una critică. Revin pentru a face, mai întâi, rectificarea. Editorii au avut inițiativa de a-mi înmîna corpolenta ediție I.L. Caragiale, în doua volume. Înainte de toate se cuvine menționat că, în această frumoasă ediție tip Pleiade (hîrtie biblie și formatul) e cuprinsă întreaga operă a bîtrînului Caragiale. În primul volum e reproducă toată dramaturgia și versurile, și în al doilea proza literară. Marturisesc, din capul locului, bucuria de a ma reîntîlni cu o ediție critică, bogat și îndelung comentată. Cei trei distinși editori (d-nii Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hîrlav), prin migălosul lor efort științific, au întrunit, în corpusul lor de comentarii mai tot ceea ce se găsea în mai vechile ediții critice de la E. P. L. și Editura Minerva: locul primei apariții, geneza operei, receptarea ei în epocă și mai tîrziu, note explicative semnă-lînd pînă și unele erori de lecție îndatinat. Dacă în spațiul ediției s-ar fi găsit și corespondența și publicistica, puteam spune că aceasta este adevărată și modernă (inclusiv în comentarii) ediție Caragiale și nu cea a lui Zarifopol-Cioculescu sau cea din 1959-1965 a lui Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Calin, oprită la volumul al patrulea. Dar și așa, fără cele două amintite secțiuni, ediția d-lor Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hîrlav este cu adevărat un monument editorial reprezentativ, demn de toată lauda, care, de acum încoa, va putea fi utilizată cu folos științific netagăduit. Editorii merită toată stima și arpecierea nu numai a cititorilor dar și a editorilor de meserie care știu aprecia travaliul onest, prob și mult profesionist.

Bucuros că am găsit, aici, un corpus atît de bogat și lămuritor de note și comentarii, înclin să mă ocup, în cronica mea, de acest compartiment al ediției. (Nu pot să nu recunosc că meseria mea de cronicar de ediții mă îndreaptă, fără alte explicații și scuze, spre acest capitol al ediției Caragiale). Și pentru că spațiul unei cronici e, totuși, fatalmente limitat, mă voi opri exclusiv la primul volum al ediției. Firește că sumarul respectă împărțirea operei literare în volumele publicate de scriitor în timpul vieții și o secțiune întreagă e consacrată postumelor, încheiată cu titlul atribuit „Ultimele cugetări” reproduse din al treilea volum (1962) al ediției Rosetti, Cioculescu, Calin, unde se și da o descriere a manuscrisului, între timp răcit. Iată, de pildă, un fragment semnificativ din Note și comentarii privind receptarea în epocă a nuvelei *O făclie de Paște* demn de tot interesul. Duiliu Zamfirescu, mereu circotaș și încredințat că el e cel

mai mare nuvelist al timpului (l-a diminuat și pe Slavici iar Creangă se afla situat undeva între pigmeii poporani), i s-a adresat, din Italia, lui T. Maiorescu cu o scrisoare datată septembrie 1889 (nuvela a apărut, în *Convorbiri literare* din august 1889). „Ce ziceți de novela lui Caragiale? Eu o găsesc slabă, cu o invențiune absurdă și cu o totală lipsă de estetică. Jidanul, dintr-un ridicul hangiu ce e, devine o monstruoziitate inaccesibilă formulei mele de ethică literară. Vizitiul, dintr-un vagabond foarte posibil ce e la început, se preface într-un caraghios sinistru, a cărui mină ce se prăjește la o luminare (cu tot efectul dramatic căutat de autor) e de un comic respingător. Știu că sunt rau judecator, dar spun drept că după ce am isprăvit novela de citit, îmi simțeam mușchii obrazului strîmbați de dezgust”. Țifnos și cu ifose de mare moșier (nu era decît fiu de arendaș), ce-și va căuta, apoi, genealogia într-un inventat Lascaris bizantin, Caragiale simțea plăcerea să-l dezumfle, punîndu-l la punct cu exclamații iritante pentru Zamfirescu: „Bai Duila” – își exprima, deschis, tot „dzgustul” la lectura marei, totuși, nuvele a lui Caragiale. Maiorescu, care nici el nu înghițea țifnele lui Duiliu Zamfirescu, i-a răspuns senin seniorial, punîndu-l la punct decis: „Nu-ți place novela lui Caragiale? Mie-mi place foarte mult. Nici lui nu-i place novela *D-tale Allesio*. Mie-mi place. Este și bine așa: fiecare autor are prisma lui proprie și trebuie să rămînă cu vederea înlătuntru ei. Eu sunt ca *publicul* cel mare, receptiv pentru toate prismele, numai să fie curate în transcrierea razelor”. Zamfirescu, umilit, revine de două ori către Maiorescu în aceeași chestiune (și editorii reproduc scrisorile după manuscrise și nu după ediția, plină, apreciază ei, de erori de transcriere a ediției de corespondență Maiorescu-Duiliu Zamfirescu). În a doua scrisoare (prima revenire), autorul romanului *Viața la țară* (care apare tot în 1898) scrie: „În primele timpuri, cînd «Junimea» de la București pătra încă inutila burtalitate a redactorilor lui Balzac din *Illusions perdues*, care dase atît de puternice rezultate cu 20 de ani în urmă, grosolanăia lui Caragiale și naivitatea mea mă făceau să sufăr groaznic, și dacă n-aș fi fost fricos sau aș fi avut aplombul pe care-l dă (*sic*) vîrsta și succesele, aș fi strigat în gura mare ori de cîte ori îl auzeam citind piese slabe cu rîs mult, ori masacrîndu-mă cu nedreptate pe mine sau pe alții. Dar mai tîrziu, cunoscînd pe om și văzînd marea lui inteligență, infinita nestatornicie a simțurilor sale, slăbiciunile acestei inteligențe, fondul fără nici un punct de rezazim, nu numai sentimentele mele pentru el s-au îndulcit, dar am sfîrșit prin a-mi fi drag și a avea un fel de compasiune pentru o fire atît de fantastică și de muncită, în care arama și diamantul sunt legate împreună spre a da iluzia unui inel ducal. Caci cu toată aparența calculelor și izbînzilor lui, Caragiale e un mare vizionar – ceea ce e de recunoscut spre onoarea sa”. Sa observ că, dincolo de aprecierile așa-zicînd favorabile din final, Zamfirescu neagă aici întreaga operă a lui Caragiale (mai ales dramaturgia). Cit despre *Făclia de Paște*, își menținea opinia, îndrăznind să conteste opinia lui Maiorescu. „Ce dovedește asta. Că dumneavoastră una vă place mai mult decît alta, iar că lui Caragiale nu-i place

opiniunea d-voastră este un început de dovadă în scris, cum se zice în probele de la tribunal – e mult... E un mediu fals, care-ți lasă o penibilă impresie de inverosimil, de chinuit, și nimic din iluzia realității. Apoi, domnule Maiorescu, Dostojevski în *Crime et Châtiments* (*sic*) face pe eroul să comită o serie întreagă și groaznică de omoruri cari te inspăimîntă, fiindcă sunt crime, și mai cu seamă inutile față cu scopul ucigașului. Dar una aduce atît de fatal pe alta, încît logica nu suferă un moment. Töpffer în *La peur*, cît e de firesc? Poate numai Poe rămîne fără control și neestetic, dar cu ce putere de impresionabilitate rascumpără acele lipsuri. *Festila* intră în categoria întii: e nereală și neestetică”. Marele critic îi răspunde din nou, exprimînd buna apreciere a sa despre opera întreagă a lui Caragiale, chiar dacă are rezerve mari pentru caracterul omului („Caragiale e o canalie”). A revenit și Duiliu Zamfirescu, în ianuarie 1890, negînd, din nou, valoarea *Făcliei de Paște*, la care adauga *Napasta*, toate fiind, după a sa opinie, influența recentă a romanelor rusești. Sa mai spun, la capătul atitor citate, că opinia lui Zamfirescu era, și atunci în 1889-1890, și astăzi nedreaptă și neînțelegătoare, nepricepînd, de fapt, mai nimic din întreaga creație caragialiană? Și că și-a supraevaluat, jenant, propria operă care, oricum ar fi interpretată, nu se află deasupra celei a lui Caragiale bîtrînul? Dar am reproduc acest schimb de opinii epistolare, pentru a releva cît de fals se poate rasfrînge valoarea operei unui mare scriitor în opțiunile unuia cu mult mai modest care avea despre creația sa o năstrușnică apreciere penibil suspusă. Apoi Gherea, dar, mai ales, Călinescu, apoi Iorga, Sanielevici, M. Dragomirescu au apreciat cum se cuvine nuvela. Să adaug că editorii descoperă aici o greșeală de lecție („s-a sculat devreme” în loc de „s-a culcat devreme”) care s-a perpetuat în toate edițiile, deși în *Convorbiri* forma era corectă. Greșeala a fost corectată de Paul Zarifopol în ediția sa iar, după el, toți editorii ulteriori, chiar prezentă în ediția completă, din 1908, de la Minerva.

Despre *Nirvana* au existat, destulă vreme, controverse privind formula sa, așa cum a apărut în volumul din 1892 *Note și schițe*. La origine, a fost, negreșit, un necrolog despre Eminescu. Zarifopol, comentînd eseu, îl publica, la începutul celui de al treilea tom al ediției sale (1920-1931 pînă la al patrulea volum), sub titlatura de „Reminiscențe și notițe critice”, reluînd, aici, o parte din volumul *Note și schițe*. Mai tîrziu, în 1944-1945, Tudor Vianu, într-un curs universitar, publicat în 1987 de dl George Gană, observa că *În Nirvana* „este mai degrabă o bucată literară decît depoziția unui martor”. O considera, deci, o proză: „Este foarte interesant de analizat acest volum, fiindcă din el se constată progresele artei scriitoricești a lui Caragiale față de felul în care ea s-a manifestat în prima și a doua perioadă, adică în perioada *Ghimpelui* și a *Claponului* și în același timp, este foarte interesant și de studiat volumul *Note și schițe* pentru a vedea și motivele noi în fața cărora Caragiale se oprește, pentru a vedea cum lucrează și unele din resorturile sale sufletești active în acest moment și mai tîrziu... Evident, Caragiale l-a cunoscut foarte bine pe Eminescu. Cu toate acestea, astăzi, cînd examinăm portretul moral al lui Eminescu în bucată *În Nirvana*, nu ne putem opri de a spune că acest portret este oarecum stilizat; avem impresia că I.L. Caragiale descrie mai degrabă un geniu romantic decît ne omul viu care va fi fost

I. L. CARAGIAL

OPERE

I. Proză literară

ACADEMIA ROMÂNĂ  
univers enciclopedic

Caragiale, *Opere*. Două volume îngrijită și cronologie de Stan Nicolae Bârna, Constantin Hîrlav, de Eugen Simion. Editura Univers Enciclopedic, 2000.

Caragiale îl vede pe Eminescu pe ma unor concepte, a ideilor curvremii asupra firii neliniștite, cîr de melancolie, cînd plină de elan de bucurie care strabat ființa genit tar și bizar... Prin urmare, iată-l Caragiale reflectînd la natura scriitoricească această lume în legătura cu Eminescu. Dar problema aceasta, problema lui, este o problemă care-l urmărește insistent pe Caragiale în această viață. Cred că Tudor Vianu avea dreptate și definitiv formula celebrului log-eseu al dramaturgului. E o copie care editorii de azi ai lui Caragiale, deschizînd-o sau redeschizînd-o, la curmarea unei controverse mult lungate. Și se cuvine, de aceea, să ținem încă o dată. Dar, iată, o pentru identificarea de către bunii de astăzi a genezei unei schițe. E vorba de schița *De închiriat* din ciclul *Memorabile* (în volum în 1901). Editorii au dreptate: „O eventuală sursă de inspirație pentru schița *De închiriat* ar putea fi priile întîmplări ale familiei Caragiale. Iată ce își amintește fiica scriitorului, casătorită Logadi: «Din anul cînd am părăsit casa bunicilor, a serii mutărilor noastre. Schițele *De închiriat* și *Caut casă...* ilustrează viața din București cînd, în trei ani, am bat patru locuințe. Cînd casa în care am stat cîndva și care există încă și azi, la Maria Rosetti nr. 5, pe atunci Sf. Spiridon, și unde, ca și în schița *De închiriat*, am locuit, spate în spate, două cladiri identice la fel». Locuința noastră era orientată spre nord iar cea locuită de părinții mei etar spre sud. Tot ca și în nuvela propus proprietarului să facem schimb de locuință. Refuzat, el s-a supărat și am mutat la mica distanță de acoli Rotari, azi I. L. Caragiale. Casa în care am stat azi la nr. 21-22. Proprietarul avea foarte rafășat, pe care-l chema Bănuș, care era sortit să treacă la năstăruș schița cu același nume”. În sfîrșit, nalez că editorii menționează, cu rectificativă, că în edițiile Zarifopol, apoi, în cea a lui Rosetti, Cioculescu și Calin schița *De închiriat* a apărut în volumul cu titlul *La 10 Mai* și nu *De zecemai* sînt de consemnat astfel de detalii care fac deliciul editorului adevărat și mai am spațiul necesar relatării.

Recomand cu căldură amatori „scumpeturi” caragialiene să-și permită să citească (evident și secțiunea „variantă”) ediția academică a d-lor Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hîrlav, Memorable și prefața dlui Eugen Simion intitulată „I.L. Caragiale și românesc”. Ceea ce mă duce cu gândul la celebra apreciere a lui Ralea (dir. că I.L. Caragiale e cel mai național român

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Les Annales de l'Art de Franco Maria Ricci este o incursiune originală în lumea artelor vizuale, ce dezvăluie evoluția acestora din antichitate pînă în prezent, oferind reproducții deosebite  
17 volume legate în mătase neagră  
Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28;  
212.35.61; 211.89.57



# Scriitorul, diasporismul și Mossad-ul

EZURA dintre realitate și ficțiune nu a fost niciodată foarte ușor de trasat în Philip Roth. Dimpotrivă, a programul său să o estompeze mult, până la confuzie. Și s-a mult mai mult decât foarte. Rezultatul e că foarte adesea trebuie să recurgă la reducerea scrierilor sale – tocmai pe dos demers critic tradițional.

Și sinceritate nuda a tonului dezvăluie fără artificii și fără are foarte mult de-a face cu a de a-și construi romanele în evenimente reale – atât de nate în text, încât pare că litatea s-a abonat la *newsletter*-urilor lui Roth despre ea. laborat al operei rămâne de tot acest calendar al evenimentelor constatate – și finalmente ai distingi prea bine între cele ri – sau nu mai are nici o rele-purcezi la așa ceva. Cititorul itat pentru întâmplări care îi ntr-o altă percepție – și într-o familiaritate cel puțin cu personajele cărții. Personajele devin personaje, dobândind ontologie cu el, cititorul. Personaje reale – precum Leon fer, tragicul invalid de pe *Lauro* aruncat în mare la 8 e 1985 cu tot cu căruciorul comando palestinian – vor fi ate de mai toată vloga lor doă și vor trece în ordinea ficției, devenind personaje.

Articulul autorului cu istoria imene însă profitabil în ambele evenimente este rediscutat și tratat; cartea la rându-i este pur autentificată de evenimentele le conține: o acumulare de de întâmplări recente care nu dau un fundal, dar intră chiar în viața ei narativă. Roth nu se raportează la istoria, nici nu se referă la ea: o realiază propriei imagini, negociază interpretările, o analiză, o interpelează. Pare cu siguranță că o lasă neschimbată.

Philip Roth a împlinit 60 de ani în anul Cocosului de aur, cum am mai fost și la nașterea lui; e semnul celor cu o mare înțelegere într-ale exprimării prin scrierile lui Roth va publica în acest an *Operațiunea Shylock*, pentru care a câștigat *Pen / Faulkner Award* for Best American Fiction în anul 2000. Dan și postfațat foarte inteligent și sintetic de Ștefan Stoescu). Simbolic, preocuparea autorului cu problema identității se radiază cu acest prilej rotund aniversând extrem de tăioasă: percepția al romanului, cel care devine resorturile narațiunii, se surprinzător, tot Philip Roth rămâne de altfel perfect cu scrierile. Devenit la rându-i personaj, Roth va constata cu stupefație cum și el se folosește de asemănare

fervent adept al diasporismului (orientare simetric opusă sionismului, care susține întoarcerea evreilor într-o Europă de-acum pacificată și filtrată de antisemiți).

S-ar putea spune că autorul Philip Roth se multiplică în două – ori chiar în trei personaje (Roth cel fals, Roth scriitorul-personaj, Roth-autorul) – dar aceasta este, la urma urmelor, doar o metaforă a vizibilității pentru un impact mult mai larg și de o mare profunzime. Căci în spațiul propriei biografii autorul aduce, așa cum aminteam, tot acel munte de fapte și de întâmplări ale memoriei colective, spre o autoobiectivare insidioasă – sau măcar pentru obținerea unei iluzii coerente. Ca la o ciudată Idee platoniciană, la povestea identității sale participă o întreagă epocă – dar nu-i mai puțin adevărat că e vorba totuși de un schimb și de o dialectică și că autorul își trage la rându-i seva din această defilare a contemporaneității.

Dacă în *Complexul lui Portnoy* – recunoscut drept cel mai virulent roman al său – personalitatea lui Roth era un liant de excepție pentru datele unei epoci, în romanul de față istoria imediată pare a-l covârși de la un punct pe personajul-autor. Datele se acumulează, mult mai slab se articulează însă între ele și cu motivele povestirii. Ele nu adaugă, începând cam cu mijlocul cărții, prea mult calităților acesteia, cât o slăbesc. Este interesant, oricum, faptul că disoluția autorului care face obiectul acestui roman creează nu doar probleme de identitate, dar poate în primul rând o dinamică a raporturilor cu instanțele autorității. Și cum să nu fie interesant, când lupta cu supranorma se recomandă drept tema de-o viață a autorului? Personajul care întruchiează autoritatea la cel mai înalt nivel este aici, fără doar și poate, acel super-spion al Mossad-ului deghizat într-un bătrânel neputincios, numai pregătit pentru eternitate. Figură paternă cu deosebire frapantă: iată cum cineva îl tutelează totuși pe acest scriitor intempestiv și de succes care în 1988, când se petrec evenimentele din roman, are 55 de ani și se apropie destul de neinspirat de pragul senectuții. Să fie domnul Louis B. Smilesburger, un guru încă ambulant al pragmatismului și al eficienței, asigurarea că sub aparența neputințelor unei vârste înaintate lucrurile rămân neschimbate? Smilesburger rămâne singurul de care, în final, autorul (sau personajul Philip Roth – cel adevărat) ascultă – consimțind chiar la modificări drastice în spațiul sacru al propriei creații. Smilesburger este totodată singurul care se bucură de admirația necondiționată a lui Roth. Pe un alt plan, s-ar putea spune că se revigorează sentimentul apartenenței la o cultură – cea a străbunilor, relocată în Israel – revigorare care survine, pare-se, mai ales o dată cu vârsta. Portnoy rebelul îi lasă locul lui Roth, cel care își asumă acum – mai puțin romantic, mai echilibrat – numele tatălui; analistul depistat în *Complexul lui Portnoy* este înlocuit



PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

## SALBA DE RIME

METAFORELE clișeizate ale cantității mari sunt destul de numeroase: unele provin din sfera forțelor naturii și utilizează cu scop expresiv conotațiile negative ale dezlanțuirilor (“dezagreabilul ca mod de întărire”): *puhoi, torent, val*. Sînt de obicei pozitive cele care indică și diversitatea – *paleta, evantai, gamă* (cam ieșite din uz) – sau asocierea – *buchet, mănunchi*. Seriei i se mai poate adăuga poeticul și nedefinitul *noian*, devenit ridicol în asocieri banale (“noian de fapte cetățenești”). Categoria metaforelor marcate pozitiv ale mulțimii era de altfel folosită pînă la sașietate în presa de dinainte de 1989, în care cazurile individuale negative erau prezentate ca excepții bine circumscrise, în vreme ce “faptele pozitive”, obligatoriu majoritare, trebuiau să apară în grup și să creeze impresia de zdrobitoare majoritate. Din 1990, orientarea presei către senzational și terifiant a favorizat, desigur, metaforele negative – “*un torent de știri false, zvonuri și calomnii*” (*România liberă* = RL 276, 1990, 1) – sau pe cele mai curînd neutre (“*val*”): “Un nou *val* de dihonie pare să se fi năpustit asupra Opoziției” (22, nr. 16, 1993, 5); “Un nou *val* de «lichidate»” (*Evenimentul zilei* = EZ 1975, 1998, 1). Alături de acestea mai apar desigur *mulțime*, neutru din punct de vedere stilistic, și, din cînd în cînd, sinonimele populare și familiare *puzderie* și *droaie*. Cum am mai arătat și în alte rînduri, metaforele sînt periculoase prin riscul de activare a laturii lor concrete, care poate să producă imagini involuntar comice. Un exemplu mai vechi, la limita acceptabilității, mi se pare a fi enunțul despre “*valul de prostituate* din fostele țări comuniste” (EZ 135, 1992, 5). Stîngăcia sa este însă minoră în comparație cu aceea a unui titlu recent: “*Salbă de atentate anti-israeliene*” (EZ 2807, 2001, 1). E de presupus că, sub presiunea automatismului de limbaj, autorul articolului nu a perceput conotația pozitivă stabilă a metaforei *salbă de...* Ar fi mai grav dacă formularea ar constitui încă unul dintre exemplele manierei de un gust foarte îndoielnic manifestate în publicistica românească, de tratare a dramelor umane în cheie nonșalantă, ironică și minimalizatoare. Din păcate, DEX-ul nu conține nici o referire la respectivul uz metaforic al cuvîntului *salbă* (e înregistrată totuși, cu valori opuse, expresia *salbă dracului*). În DLR (tomul X, partea 1, 1986) se găsesc, în schimb, destule dovezi ale clișeizării termenului: de la scriitorii secolului al XIX-lea – “cea înfii verigă a acestei prețioase salbe de bucați teatrale” (C. Negruzzi), “o frumoasă salbă de versuri armonioase” (Al. Odobescu) – trecînd prin “salba de căsuțe albe” (O. Goga), “salba de lumini” (G. Galaction), pînă la “O nesfîrșită salbă de ochiuri limpezi de apă” (Geo Bogza). Citatele din presa de după al doilea război mondial sînt cele mai tipice: “o minunată salbă de fapte omenesti” (1955) și mai ales “salba de hidrocentrale” (1969). În descrierile turistice-propagandistice ale Capitalei nu lipsea mai niciodată clișeul *salba de lacuri*. Chiar dacă valoarea pozitivă ar fi doar urmarea repetării insistente a acestor clișee ale limbii de lemn, ea nu poate fi neglijată la reutilizarea actuală a formulei. E totuși mai probabil ca valoarea pozitivă să fie determinată de natura însăși a analogiei: *salba* e o înșiruire, dar și un obiect de podoabă – deci de mîndrie.

Gafa *salbei de atentate* nu e, desigur, una monumentală. Ea dovedește mai curînd obsesia podoabelor stilistice ieftine, de care beneficiază din plin știrile interne, dar nu sînt totdeauna scutite nici cele externe. I se asociază de altfel mania rimei, despre care am mai scris în această rubrică, dar care pare să rămîna o tentație mereu vie a scriului jurnalistic autohton, uneori amuzantă, adesea iritantă. Culeg din aceleași pagini externe cîteva distihuri pe teme similare: “Atentat ratat cu terorist împușcat” (EZ 2885, 2001, 11); “Bin Laden proclama: «Islamul vă cheamă»” (EZ 2855, 2001, 5); “Jihad și antren cu Osama Bin Laden” (ib.).

printre altele, a înțelepciunii lui Hofeț Haim. Opțiunea lui Roth este cu adevărat una a înțelepciunii și a medierii (în contrast cu tonul său obișnuit), căci Smilesburger poartă un nume (parodic, cum va fi fost intenția inițială) american. Împăcarea cu propria condiție vine ca o soluție integratoare, de adîncime, care depășește dilemele morale ale unui Jonathan Pollard, evreul american condamnat pentru spionaj în favoarea Israelului. Ea se realizează deopotrivă cu cele două patrii – și semnifică de fapt nu atât o rezolvare, cât o acceptare de către personajul-autor a problemelor cu care se confruntă.

Avem prin această opțiune o închidere simetrică a romanului. El pornește de la o problemă presantă și foarte concretă de identitate – și sfârșește printr-o asimilare a noii identități și a noilor responsabilități care decurg din aceasta. Falsul Roth îi deschide celui adevărat o fereastră; deși ar putea să o închidă relativ simplu Roth cel adevărat se simte

despre care nu știa. Soluția tuturor framîntărilor nu este așadar una pragmatică, ci simbolică, în orizontul unui afect de-acum întregit.

Dimensiunea auctorială, aparent sacrificată, este și ea revitalizată – într-un mod foarte ingenios. Contractul realității cu ficțiunea care stă la baza operei lui Roth rămîne unul ferm – și este onorat prin nota explicativă către cititor din finalul cărții, care îl lasă de fapt complet indecis între cele două părți.

Pentru cititorul român provocarea din final este dublată, într-un registru secund, de referirile la România, la dictatura ceaușistă și la “vînzarea” evreilor români către Israel. Se poate ca informația utilizată să i se pară lacunară, sau într-o anumită măsură incorectă, prin omisiunea detaliilor. Dezirabilă ar fi, desigur, nu atât gonflarea unei exactități oricum trudnice, cât reevaluarea imaginii despre sine în contextul incriminat – “operațiune” în ton cu întregul volum și cu ambițiile reflexiv analitice ale scriitorului.



# Patruviri întâmplătoare?

**A**CTUALITATEA informațională are o asemenea forță circulatorie, încât ideile se interferează, se ciocnesc, căutându-și frecvențele libere, se împletesc și-și smulg unele altora substanța.

Adesea se împleticesc și se incurcă (precum panglica venerabilei mele mașini „Erika”) dând naștere fenomenului „déjà vu” (pronunțat precum e scrie în filmele americane.)

De când a năvălit în universul nostru suportul mediatic, nelimitată este capacitatea de exprimare în simultaneitate – uneori chair neintenționată – a aceluiași gânduri, structuri, idei mai mult sau mai puțin proprii.

„Ca vântul și ca gândul?” Oricât de puternic, vântul nu mai poate concura cu gândul, ca-n bunele noastre basme, puterea de patrundere ubicuitară a gândului se aseamănă doar cu aceea... „entitate” fantomatică numită neutrino care, nevăzut și lipsit de mască poate străbate, precum se spune, o structură de fier de 60 de metri grosime, ca aceea de la Fort Knox, ba chiar înainte de a-și lua startul.

Într-o memorabilă și incredibilă călătorie americană – invitată de niște prieteni, dar pe banii mei – am fost oaspete în casa scriitorului John Updike, la Ypswitch, în statul Maine.

Pe lângă obișnuitele daruri etnografice pe care orice român le poartă glorios în raniță, i-am oferit un volum de nuvele. *Moartea Centaurului* – pe care, cum i-am scris în dedicație, n-o va citi niciodată – iar el mi-a dăruit

romanul său, *Centaurul* în... limba română, tradus de Sorin Alexandrescu. Eram confuză, nu știam nimic de carte, el se amuza, dar nu m-a lăsat până nu i-am povestit ce-i cu centaurul meu. Era ceea ce eu numeam „reportaj fantastic”, cu personaje reale cărora le crez întâmplări și stări neobișnuite.

Întâlnisem la Rușchița, la carierele de marmură un fel de pădurar-mămurar uriaș, blând, grav accidentat, care abia mergea, aproape în unghi drept. Avea cei mai umani ochi de om care exprimau suferință, resemnare și încredere în cel la care venise.

Articula greu cuvintele... „...ca după rănirea lui Chiron... – îmi spuse autorul *Centaurului* – durerea era insuportabilă acolo unde elementele omenești se îmbină cu cele cabaline... Monștrii sunt vulnerabili mai ales în punctele de trecere...”

– Și, desigur, „zeul” căruia i se adresa îl privea cu ochii reci și goi ai zeilor?

– Nu, dimpotrivă era un zeu... un director cumsecade. De aceea nici nu a avut zile lungi, i-a acordat ce-i ceruse, o cartelă, un bilet de internare, o învoire, nu mai știu.

– Poate că zeii voștri sunt mai blânzi...

nu îndrăzneau să-l contrazică, era după acel 1968 când toți americanii (la ei acasă, bineînțeles) leșinau după curajul lui „Tchiauxtesco”.

În timp ce „la belle Helène”, cum o botezasem, o superbă goldenretriever se instalase lângă fotoliul meu – foarte jos și foarte adânc, incomod de prea comod

– și își lipise de mine capul minunat cu păr lung și ondulat și nu s-a mai dezlipit decât după lunch (sau brunch?) amfitrionul meu îmi schița ceea ce el a numit: „Mon Centaure” – „Votre Centaure”. Nu s-a supărat, nu m-a tras de păr, nu m-a „budat”.

– Ça arrive.

Conversația se ducea în franceză, din când în când, când nu-și găsea cuvintele apela la însoțitorul meu, un tânăr plin de răvnă care-mi fusese „alocat” de Department of State, (după ce, cu sprijinul Ambasadei americane de la București, călătoria mea devenise... officioasă cu vizite și întâlniri în opt state) pe post de translator, șofer, contabil, docteur es lettres de la Paris și în drept de la Harvard.

Ça arrive!, dar uneori nu tocmai involuntar, falsă memorie, interferare, simultaneitate, doi mari fizicieni din țări diferite, unul irlandez Boyle, altul francez din Bourgogne, Mariotte, aceeași lege de compresibilitate a gazelor, habar n-aveau unul de altul, nu tu TV, nu tu Internet, nici TSF, așa da, ça arrive.

Dar, cel mai adesea o lipsă de imaginație, de putere asociativă, o tristă sărăcie de invenție.

La câțiva ani după apariția romanului meu, *A XI-a Poruncă*, a cărui acțiune se petrece în câteva teatre de provincie, a fost lansat filmul românesc *A XI-a Poruncă* (deci, nu „porunca a unsprezecea”). Cu toate că i se spusese că există o carte cu titlul acesta, regizorul nu s-a sinchisit, nu m-a invitat la

vizionare, cât despre curcănii da nașului (nașei?) nici vorbă nu avea absolut nimic cu acțiunile mele. N-aveam de ce să mă sâmbălesc că prietenii mă felicitau cu fier în glas! „te-ai învățat, te-ai învățat scenariul” (chair scrisesem aprobat, am luat chair un acordul s-a turnat cu alt titlu, cu a etc). Scenariul meu se numea „Circuit”. De fapt, se aprobă titlul. A! știți care-i culmea? a continuă destulă „simpatie” pentru tatul regizor.

Pai ce să fi făcut veronezii de zile, pe toate scenele noastre „Romeo și Julieta la Mizil?” me orășelul? Cum tot e moda lor (vezi locuitorii tuturor driilor de pe glob care s-au înfrățesc la Alexandria E Verona s-ar fi putut înfrăți cu

Cât despre romanul *Vin canii?* – apărut acum aproape „Cartea Românească”, noi sănătoși! A fost sintagma cea pomenită și intens mediatizată ma jumătate de secol.

Nu știam de ce mă felicită romanul meu *Vin Americanii* în vitrină la „Mihail Sadoveanu nu s-a lăfăit niciodată). Da romanul meu, ci volumul rece Ion Coja, intitulat tot *Vin am*

Îi doresc autorului să-i vin canii.

Pentru că ai mei, după cu din carte, vai, nu venirà!

Maya

## CALENDAR

1.01.1868 - s-a născut *I.A.I. Brătescu-Voinesti* (m. 1946)  
 1.01.1868 - s-a născut *George Mumu* (m. 1957)  
 1.01.1897 - s-a născut *Vasile Bancila* (m. 1979)  
 1.01.1907 - s-a născut *Constantin Fântâneru* (m. 1975)  
 1.01.1917 - s-a născut *Vera Hudici* (m. 1999)  
 1.01.1923 - s-a născut *Mihail Crama* (m. 1994)  
 1.01.1928 - a murit *Valeriu Braniste* (n. 1869)  
 1.01.1928 - s-a născut *Teodor Păcă* (m. 1978)  
 1.01.1939 - s-a născut *Emil Brumaru*  
 1.01.1944 - s-a născut *Mircea Muthu*  
 1.01.1948 - s-a născut *Dumitru M.Ion*  
 1.01.1949 - s-a născut *Radu Țuculescu*  
 1.01.1950 - s-a născut *Ion Ioachim*  
 1.01.1954 - s-a născut *Mircea Mihăies*  
 2.01.1891 - s-a născut *Aron Cotrus* (m. 1961)  
 2.01.1914 - s-a născut *Petre Paulescu*  
 2.01.1920 - s-a născut *Francisc Păcurariu* (m. 1998)  
 2.01.1933 - s-a născut *Ion Baieșu* (m. 1992)  
 3.01.1894 - s-a născut *Sarina Cassvan* (m. 1978)  
 3.01.1967 - a murit *Alfred Margul Sperber* (n. 1898)  
 4.01.1877 - s-a născut *Sextil Pușcariu* (m. 1948)  
 4.01.1931 - s-a născut *Nora Iuga*  
 4.01.1934 - s-a născut *...*

4.01.1942 - s-a născut *Ovidiu Hotinceanu* (m. 1973)  
 4.01.1954 - a murit *Elena Farago* (n. 1878)  
 4.01.1977 - a murit *Horváth István* (n. 1909)  
 5.01.1878 - s-a născut *Emil Gîrleanu* (m. 1914)  
 5.01.1909 - s-a născut *Bazil Gruia* (m. 1995)  
 5.01.1923 - a murit *Adam Müller-Guttenbrunn* (n. 1852)  
 5.01.1949 - s-a născut *Leo Butnaru*  
 5.01.1972 - a murit *George Dan* (n. 1916)  
 5.01.1978 - a murit *D. Ciurezu* (n. 1897)  
 5.01.1981 - a murit *Laura Mihail-Dragomirescu* (n. 1893)  
 5.01.1985 - a murit *Alexandru Vițianu* (n. 1891)  
 5.01.1992 - a murit *Tamara Gane* (n. 1909)  
 5.01.1993 - a murit *Efim Jungheetu* (n. 1939)  
 6.01.1760 - s-a născut *Ion Budai-Deleanu* (m. 1820)  
 6.01.1802 - s-a născut *Ion Heliade Radulescu* (m. 1872)  
 6.01.1833 - a murit *Nicolae Stoica de-Hațeg* (n. 1751)  
 6.01.1881 - s-a născut *Ion Minulescu* (m. 1944)  
 6.01.1897 - s-a născut *Ionel Teodoreanu* (m. 1954)  
 6.01.1918 - a murit *Oreste Georgescu* (n. 1891)  
 6.01.1943 - s-a născut *Ion Dragănoiu*  
 6.01.1990 - a murit *Traian Uba* (n. 1921)  
 7.01.1882 - s-a născut *Ion Chirulanov* (m. 1917)  
 7.01.1915 - s-a născut *Fanica N.Gheorghe*  
 7.01.1926 - s-a născut *Mircea Sintimbreanu* (m. 1999)  
 7.01.1933 - s-a născut *...*

8.01.1915 - s-a născut *Aurel Tita* (m. 1994)  
 8.01.1978 - a murit *Sarina Cassvan* (n. 1894)  
 8.01.1954 - s-a născut *Lucian Vasiliu*  
 9.01.1898 - s-a născut *Sandra Cotovu* (m. 1987)  
 9.01.1900 - s-a născut *Henriette Yvonne Stahl* (m. 1984)  
 9.01.1912 - s-a născut *Ștefan Stănescu* (m. 1956)  
 9.01.1914 - s-a născut *Ion Dumitrescu* (m. 1976)  
 9.01.1934 - s-a născut *Mircea Tomuş*  
 9.01.1944 - s-a născut *Grid Modorcea*  
 9.01.1947 - s-a născut *Ioana Ieronim*  
 9.01.1947 - s-a născut *George Virgil Stoenescu*  
 9.01.1961 - a murit *Radu Cioculescu* (n. 1901)  
 9.01.1978 - a murit *Szemlér Ferenc* (n. 1906)  
 9.01.1980 - a murit *Petru Caraman* (n. 1898)  
 10.01.1493 - s-a născut *Nicolaus Olahus* (m. 1568)  
 10.01.1869 - s-a născut *Valeriu Braniste* (m. 1928)  
 10.01.1896 - s-a născut *Alexandru Busuioceanu* (m. 1961)  
 10.01.1913 - s-a născut *Ion Moldoveanu* (m. 1939)  
 10.01.1915 - s-a născut *Petre Marinescu*  
 10.01.1919 - s-a născut *Fényi István*  
 10.01.1927 - s-a născut *Ion Serebreanu* (m. 1991)  
 10.01.1932 - s-a născut *Oulă Nicolăescu*

10.01.1988 - a murit *Pavel Bellu* (n. 1920)  
 10.01.1992 - a murit *Tudor George* (n. 1926)  
 11.01.1878 - s-a născut *Zaharia Bârsan* (m. 1948)  
 11.01.1920 - s-a născut *Al. Cerna-Rădulescu* (m. 1990)  
 11.01.1926 - s-a născut *Leonid Dimov* (m. 1987)  
 11.01.1935 - s-a născut *Donuțian Cesereanu*  
 11.01.1937 - s-a născut *Ion Apetroaie*  
 11.01.1943 - s-a născut *Florin Manolescu*  
 11.01.1957 - a murit *I.U. Soricu* (n. 1881)  
 11.01.1972 - a murit *Eugeniu Speranția* (n. 1888)  
 12.01.1891 - s-a născut *Al Cezar-T.Stoica* (m. 1941)  
 12.01.1909 - s-a născut *Méliusz József* (m. 1995)  
 12.01.1914 - s-a născut *Traian Șelmaru*  
 12.01.1926 - s-a născut *Al. Andriescu*  
 12.01.1937 - s-a născut *Aurel Storin*  
 12.01.1941 - s-a născut *Anda Raicu*  
 12.01.1961 - s-a născut *Corin Braga*  
 12.01.1983 - a murit *Lucian Predescu* (n. 1907)  
 12.01.1988 - a murit *Emilia Caldăraru* (n. 1931)  
 12.01.1993 - a murit *Florin Murgescu* (n. 1920)  
 13.01.1936 - s-a născut *Ștefan Tcacu*  
 13.01.1937 - s-a născut *Victor Ernest Mășek*

13.01.2000 - a murit *Berciu* (n. 1928)  
 14.01.1915 - s-a născut *Isbăyescu* (m. 1998)  
 14.01.1917 - s-a născut *Arcan* (m. 1992)  
 14.01.1917 - s-a născut *Roman* (m. 1989)  
 14.01.1928 - s-a născut *Botezatu*  
 14.01.1931 - s-a născut *Sorăniu*  
 14.01.1936 - s-a născut *Stoica*  
 14.01.1978 - a murit *...* (n. 1928)  
 14.01.1982 - a murit *Florescu* (n. 1915)  
 14.01.1990 - a murit *Stoian* (n. 1935)  
 15.01.1850 - s-a născut *Eniulescu* (m. 1889)  
 15.01.1909 - s-a născut *Boldan*  
 15.01.1916 - s-a născut *dru Robot* (m. 1941)  
 15.01.1921 - s-a născut *Sârbulescu* (m. 1971)  
 15.01.1921 - s-a născut *Sîrbulescu* (m. 1971)  
 15.01.1933 - s-a născut *Lința*  
 15.01.1937 - s-a născut *Cristea* (m. 1999)  
 15.01.1937 - a murit *Holban* (n. 1902)  
 15.01.1974 - a murit *Caledoni* (n. 1914)  
 15.01.1994 - a murit *Munteanu* (n. 1937)  
 15.01.1994 - a murit *Ureche* (n. 1935)



# Cazul Bietul

CONFISCAT”, după apariția *Enigmei Otiliei* (1938), care-l consacrase (și) ca romancier, de lucrul la *Istoria literaturii...*, și exclus ca G. Calinescu să se fi găsit cel de-al treilea roman îndată după război. În tot cazul, întâmpinarea precum și reacția negativă a *Istoriei...* (“catedrala” a literaturii, desigur!), venită după mai multe dificultăți facute monografiilor de G. Calinescu și Creangă, ca și după vexațiile legate de doctoratul și conferința susținută de la Iași, la care se adăugau și alte evenimente politice (ascensiunea, căderea și rebeliunea legionarilor, căderea României în războiul mondial) fac ca *Bietul* să fie o existențială a lui I. Ionescu: ieșit, parțial, din aceeași tradiție din care cristalizează și poemul *Șun* (1943) (de altfel, asemănarea dintre cei doi protagoniști n-a scăpat comentatorilor). Probele palpabile ale șantierului *Bietul* apar însă în 1944-1947, mai puțin sau mai puțin disimulate în tiparul “mizantropului”: fragmente din roman, fără a li se indica însă sursa, parafraze / adaptări ale unor personaje sau personaje la tema “cronicii” literare, numeroase reflecții în maniera lui I. Ionescu, diseminate tot în “Cronica literaturii”, pe teme de urbanistică, viață cotidiană, creativitate etc. În numărul din “Revista Fundațiilor Culturale” din 1947 lucrurile sînt date pe față: publicarea unei jumătăți din capitolul I (de la Saferian), în chip explicit ca fiind un fragment din roman. Este posibil ca I. Ionescu să se fi aflat redactat într-o primă etapă, fie și incompleta, la finele lui 1947. Este că viziunea ansamblului, a conținutului și a personajelor erau (pînă la acel moment) cristalizate. Definitivat pentru textul este după în 1949 la Editura de Literatură și Artă (fosta Editură a Școlii Regale), al cărui director era, Al. Rosetti (nu peste multă vreme, avînd să fie înlocuit cu A. Toma, sub titlu “caruia va fi aparea romanul”). Manuscrisul e înmînat lui Vlaicu Bârna, pe care I. Ionescu îl redactor al editurii<sup>2</sup>.

Amintit toate aceste lucruri pentru a se vedea că *Bietul* a fost conceput și ca prolepticul și realismul social să fie impuse oficial; de asemenea, ca G. Calinescu să accepte derapajul estetic de după 1950. După în manuscrisul zace în editură și în canale “forurilor” ideologiei și propagandei partid pînă în toamna lui 1953, cînd este pus la tipar, pentru ca spre sfîrșitul lui I. Ionescu romanul să apară în librării. În manuscris, textul publicat cuprinde doar două și substanțiale remanieri, interdicte de cenzură. Analiza acestora relevă eșantioane semnificative -, mai ales impactului lor asupra romanului și obiectul paginilor de față. Operația este accesibilă în urma confruntării din 1953 cu *manuscrisul în forma sa originală* și *para intervenției cenzurii*. O redacție atentă, nedefinitivă stilistic, în multe locuri - sau greu descifrabilă și din care se vede începutul capitolului I, se afla azi în arhiva Literaturii Române. Într-o formă preliminară, manuscrisul primelor zece capitole păstrează la Biblioteca Academiei. În prezent, există o dactilogramă a întregului roman. Cercetată sumar, aceasta a lăsat să se vadă că conține textul ediției 1953, dar și din dactilogramele care au circulat în regim de “samizdat”. Realitatea este că textul dactilografat de la Aca-

demiei este al romanului, așa cum acesta a fost trimis editurii în 1949, fiind una din copiii dactilo reținute de Calinescu. Mi-am dat seama de asta colacionînd-o cu manuscrisul celor zece capitole de la Academie și cu manuscrisul de la M.L.R. Diferențele dintre ele sînt puține și minore: corectarea unor alunecări de condei, înlocuirea cu sinonime a unor cuvinte ce se repetau la mică distanță, cîteva schimbări de topică. Marile deosebiri au rezultat din colacionarea *tuturor acestor versiuni originale* cu textul ediției 1953, text cenzurat. Mă voi referi aici, mai cu seamă, la două dintre consecințele modificărilor impuse.

CU TOT sporul de complexitate a “lunii textului” și a tehnicii, *Bietul* lui Ionescu este, în forma lui originală, un roman care, ca perspectivă narativă, nu se deosebește semnificativ de *Enigma Otiliei*. Focalizarea neutră/ “zero” este înlocuită și aici de “ochiul” (critic) al “estetului” - v. demonstrația lui Nicolae Manolescu din *Arca lui Noe*, dar și al moralistului “satiricon”-ic (Nicolae Balotă), fie cînd avem o perspectivă auctorială, fie cînd intervine una auctorială (focalizarea prin Ionescu). Intervențiile operate la cererea cenzurii constau în *explicitarea* perspectivei, a sensurilor implicite, mai ales cînd e vorba de componenta *politică* a romanului. Autorului - confundat cu naratorul - și eroului (“reflector”, confundat și el cu autorul) li se cere, în termenii epocii, să ia atitudine, să se delimiteze critic, să demaște, mai cu seamă tot ceea ce se referă la Mișcare. Se forțează în acest fel factura romanului, care se vede împins spre literatură cu *teză ideologică și politică*. “Ochiul estetului” și al moralistului clasic este astfel concurat de ochiul, și mai scrutător, și mai punitiv al ideologului. “Delimitarea”, “denunțarea”, “infierarea” etc. sînt cerute cu atît mai insistenț cu cît forurile cenzurale, ca și cronicile oficiale ce vor fi scrise în 1954-1955, tratează romanul ca pe unul istoric, dar de *reconstituire strict realistă*, și în care Mișcarea ar fi, în spirit și literă, Mișcarea legionară. Acest tip de lectură a fost demontat de Nicolae Manolescu încă din 1986: “Identificarea, fără a fi greșită (spiritul celor două mișcări e similar - n.n.), era abuzivă, în măsura în care *Bietul* lui Ionescu nu era un roman realist, în sensul clasic. El se folosea de elemente politice în scopul creării unei parabolă și nu urmarea să înfățișeze nemijlocit atmosfera epocii respective.” (Să mai adăugăm că, așa cum arată într-o cunoscută scrisoare din 1950 către Al. Piru, autorul n-a intenționat să scrie un roman politic, ci unul al ipostazelor erosului, al diverselor “concepții despre univers”, al creativității sau, dimpotrivă, al sterilității.) Mișcarea din roman e desigur una de tip fascist, “condamnarea” ei e implicită, dar cuvîntul “legionar” nu apare nici măcar o singură dată în text. Ca urmare a cerințelor cenzurii, narațiunea se încarcă de epitete (cu care, vai, o știm de la Flaubert, nu se face un roman!), epitete calificative, incriminante, conferind romanului o notă pamfletară ce ne amintește de procedeele simpliste ale începuturilor romanului românesc. Afirmarea e valabilă și pentru discursul lui Ionescu. Comentariile acestuia în timpul lecturii jurnalului lui Tudorel sînt, în manuscris, extrem de puține și deloc încărcate tezig. În ediția 1953 (ca și în cea din 1965), punerile la punct morale și “ideologice” abundă. Voi ilustra prin cîteva intervenții

teze. Fiul “blamează” “romantismul” tatălui, solitudinea lui, mizantropia; arhitectul adnotează: “fleacuri superficiale!” iar în ediția a doua adaugă: “și totuși sinistre!”. Tînărul schițează teoria femeii ca “ființă subalternă, care se supune omului puternic” (tema, de altfel, perfect calinesciană!), tatal său glosînd suav-feminist: “tristă concepție despre sora noastră, femeia. Sau ne salbaticim, sau Doru al meu e un degenerat frigid!”. Dezvoltînd tema “voluptății” de a “se supune și suferi pedepse”, Tudorel evocă refuzul său de a primi suspendarea corecției (flagelarea sa de către camarazi), sub motivul “ca nu cumva să-mi intre în suflet orgoliul de-a fi o persoană de excepție, fiul ilustrului arhitect Ioanide”. Replica “ilustrului”: “Poți să fii modest și să îți seama de părerea semenilor fără să cazi în patru labe.” “Intellectualul” Mișcării face apologia antiindividualismului. Ioanide: “Ce erezii! Tudorel nu are sensul valorii omului, crezînd că individualitatea e în conflict cu corpul social.” În urma altei teorii din jurnal: “Dacă psihoza lui [Tudorel] se lățește, omenirea e pierdută!” Altădată: “Inacceptabilul, absurdul [...] e pe placul maselor (filozofează tînărul - n. N.M.), care au o tendință voluptoasă de a merge spre pieire asemeni oilor care cad în prăpastie luîndu-se una după alta”. Glosă ioanidiană: “Elucubrații, domnule Doru. [...] poporul are bun simț!”. Junele “pragmatic” constată decadența românilor, dar și pe a francezilor, care, din “incertitudine și oboseală”, “par a fi animați de un dor de sinucidere proclamînd inutilitatea coloniilor și oroarea de război, fie și defensiv”. Nota lui Ioanide sună, ca și aîtea dintre celelalte, a “umanism socialist” *avant la lettre*: “Prostii! Poate burghezii putezi au gust să se sinucidă, nu cred eu că adevăratul popor francez voiește să moară! Cît despre colonii, odată și odată vor trebui să dispară.”

Ca și cînd toate acestea n-ar fi fost de ajuns, în ediția I se atașează, în subsolul primei pagini a capitolului XVI, cel cu jurnalul, o notă de distanțare a autorului; dublă delimitare, și de jurnal, și de lectorul

acestuia, Ioanide: “Acest detestabil jurnaleț scoate legitime exclamații de oroare din partea lui Ioanide, care nu ne dau de satisfacție morală, întrucît Ioanide nu are cu toate intențiile lui, este încă un o mentalitate burgheză...”. Curat “disciplinat”, menit, în copilaria romanului, să pună etichete persoanelor, chiar înainte ca acestea să intre în scenă, totdata să-l îndrume pe lector în descoperirea sensurilor.<sup>5</sup>

La fel de revelatoare în privința auctorialității inițiale a romanului sub raportul “punctului de vedere” sînt remanierile impuse capitolelor XV și XVIII, unde manuscrisul / dactilograma, autorul folosește tehnica documentului nud, fără comentarii auctoriale valorizante. În primul, se introduce “rapoarte” ale medicului legist și ale agenților secreți referitoare la asasinarea lui Dan Bogdan. Acestea sînt documente de strict roman polițist. Edițiile românești mai adaugă un “lung referat cu semnificații indescifrabilă”, prin care se trage o concluzie politizantă și ideologizantă, menită să orienteze axiologic pe cititor. Ni se spune astfel că “mișcarea este sprijinită de umbra [...] de partidele parlamentare și de persoane de vază din marea finanță și marea industrie”, de “partidele de guvernământ”, dar și din afara: “toți [membrii Mișcării] au convingerea intimă că Hitler și Mussolini sînt stăpîni pe situație și că ei sînt salva de comunism”. Un “bancheru” este “anticomunist înfocat” etc. Raportul gat deturneză procedul documentar introducînd un comentariu auctorial la fel de luativ și persuasiv. Și așa însă, recepția îl vor acuza pe autor de “obiectivitate” adică de faptul că el lasă *faptele* să vorbească, fără a lua *atitudine* față de ele și de autorii lor. În capitolul XVIII (capitolul lui Gavrilcea) se reproduc, în același procedeu, reportaje din două țări. În manuscris, acestea sînt introduse cu calificative: “unul favorabil, celălalt defavorabil” Mișcării și acuzatul în edițiile romanului sintagmele aparatate astfel. “Unul favorabil, *expresia părerilor cercurilor reacționare sau dreptul fasciste, progermane, celălalt defavorabil*” (am subliniat auctorial). Asemenea comentarii sînt frecvente în textul publicat. În scrisoarea adresată către Al. Piru, romancierul arată că aceste două din viața politică îi erau necesare măsură minimă, spre a evita “falsificarea scrierilor epurate de istorie și geografie fiindcă “este absolut necesar ca unitatea subiectului să fie plasată în spațiu”. Or, prin ingerințele suferite, romanul e serios afectat în sensul conflictului lui la principiile realismului socialist. Cu atenție, și mai ales prin compararea manuscrisului, textul tipărit ne pune în evidență numeroase secvențe hibride, forțate concordante cu intenția adevărată a autorului și cu tipul de roman pe care acesta îl proiectat și l-a scris.

AL DOILEA cusur major este că, ca și în cazul caruia mă voi opri aici și în continuare, la cîteva serioase contracuzii apar în interiorul personajelor și datorită tot cenzurii. Mă refer aici la Ioanide și la Tudorel. Trasătura dorită a lui Ioanide, și care le subsumează toate celelalte și determină întregul comportament al eroului, este *metafizic*. Arhitectul însuși construiește împărțindu-i pe oameni în metafizici și pragmatici. În ce-i privește de prim





# Ioanide

urmarea liniștea gândurilor sale, trăind în sferă abstractă, chiar când, spre a-și ra acesta izolare, pare a se coborî în zent." Definiția ne duce cu gândul, *tatis mutandis*, la Șun ("Ca păstor de zeni ești nevoit să cauți singurătatea și artarea spre a putea judeca fără înire"), dar și la pledoariile lui Calinesc-eseistul, din chiar epoca redactării anului, pentru "turnul de fildes" nece-creatorului. Mai departe: "Omul meta- e viclean, zicea Ioanide, îți râde, se ca te ascultă, trece pe stradă uitându-se reapta și-n stînga, în fond e absent. Se ace ca să scape de contingente. rilcea însă și Tudorel nu înțelegeau a decît fenomenal, numai din întîm-ile zilnice, prin ele intuiau poate și nificația mai adîncă a existenței. Litera rta nu le spunea nimic. O tragedie în un erou trage cu pistolul n-avea nici ens pentru ei. Esențialul era sa traga ei și gloante." Avem aici un aspect țial al grundului filozofic al romanului, lea și celelalte personaje se înscriu, în e diferite, într-o categorie sau alta, ponescu fiind singurul "tragic", reece oscilează la infinit între o formulă elalalta. Revenind însă la Ioanide: ența lui ca ins "metafizic" este avariata r-o modificare ce întoarce lucrurile cu l în jos. Aflat la munte pentru un ect, arhitectul observă că Tudorel te asiduu ziarele. Tînarul, un "prag- c", îi explică această lectură prin esult acut ce-l acordă prezentului, imentului cotidian. În manuscrisul anului, Ioanide îi răspunde că oameni (ca arhitectul) "trăiesc într-un timp act, fără întîmplări". În textul tipărit ea lui trece în: "trăiesc într-un timp ent legat mereu de trecut și deschis viitor și se emoționează numai de ma- apte de construcție". Iată-l, așadar, pe afizicului" Ioanide contaminat de cli- limbii de lemn a anilor '50 și astfel romism, în unitatea sa internă, ca per- . Asemenea limbaj, care va suna esc, mai ales prin supralicitarea lui, și ra lui Ioanide - arhitectul socialist din ul negru, și care se dovedește cu atît nepertinent aici, contaminează, cum azut, și glosele ioanidiene la lectura lului lui Tudorel. Abstracție făcînd de efectul lor negativ asupra tipului rațiune avut în vedere inițial de autor, adaosuri-puneri la punct introduc adicții și în structura personajului. asul, solitarul, mizantropul etc. îm- dintr-o dată cămașa omului implicat ocial, cît și familial. După "excla- e de oroare" și avertismentele pe care nu numai fiul lui, dar și le dă și sieși m-am ocupat deloc de băiatul asta!", na el la un moment dat, cu aerul unei ții), ar fi fost logic, pentru evoluția anide, ca el să se... trezească la reali- sa-l vedem socializat și activ, com- și pruit vorbe, și prin fapte fenome- -l oripileaza citind jurnalul, respectiv enind la fel de activ în gîndirea și ita "camaradului" Tudorel, în care, or al jurnalului, nu-și mai recunoaște isa acest lucru nu se întîmplă. Ioani- tîne mai departe un contemplativ, cel nul care vrea să înțeleagă "filozofia" nentelor petrecute și pe aceea a actor- or. Iar ca tata se retransăează în postu- le creator absorbit de opera. Glosele al nu sînt coerente, așadar, nici cu ia de viața a "metafizicului", nici cu ul lui specific. Ele introduc o nouă

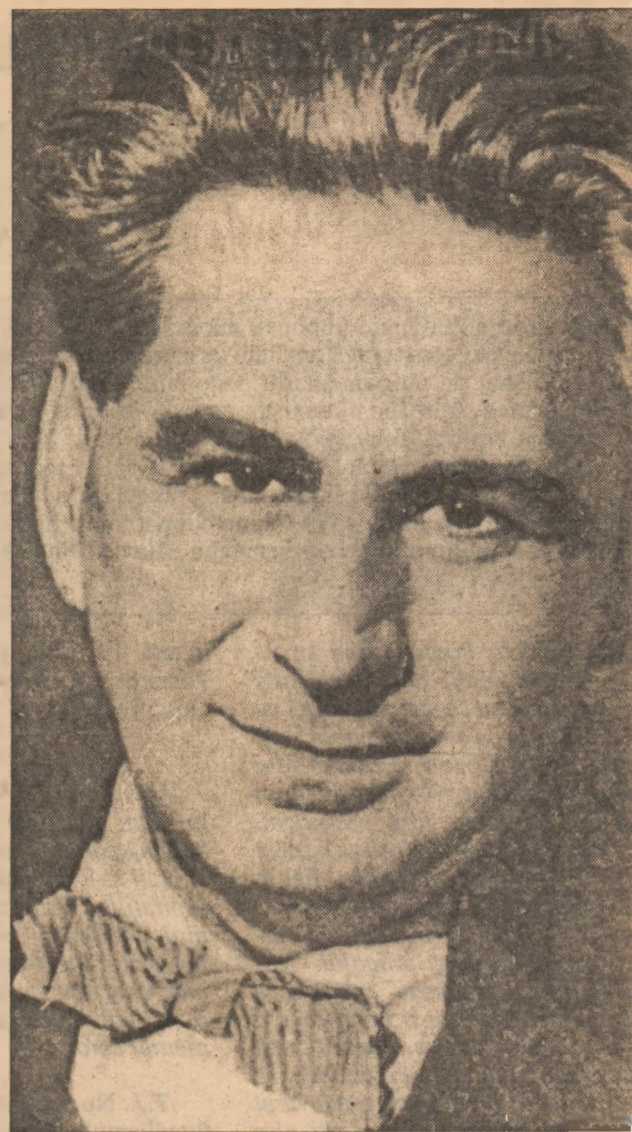
potențea hibriditatea.

În aceeași ordine de idei, o altă inter-venție nefastă are loc în secvența întrevederii dintre Ioanide și Tudorel, înainte de execuția acestuia. În manuscris, tatăl, ca și fiul, păstrează pe tot parcursul întîlnirii o ținută egală, concordantă cu filozofia de viața a fiecaruia, discuția, întreruptă de tăceri grave, se reduce la principii, expuse fără iritări polemice și (auto)muștrări (momentul însuși le excludea), și se caracterizează printr-un anume respect viril pentru opțiunile celuilalt. În romanul tipărit apar inserții perturbatoare. În numele "umanizării" sale, Ioanide e pus să-și conștientizeze și să-și mărturisească vina de "om metafizic": un fel de autocritică, cu promisiuni de îndreptare, dintr-o ședință de partid comunist. Reproduc aici numai versiunea tipărită, trecînd în cursive ceea ce s-a adăugat la publicare: "Amîndoi ne-am născut cu impulsul de a forța cursul naturii; tu cu fapta imediată, eu cu proiecte de edificii. Tu ai eșuat brusc, eu eșuez cronic. [...] La urma urmei, cine știe cum va privi viitorul aceste reprezentatii pe care le-am dat cu toții ca niște actori inconștienți? Fi-voi eu, care trebuia să-ți îndrumez pașii, considerat mai puțin vinovat decît tine? În tot cazul, regret că nu te-am ajutat să fii protagonistul unei cauze mai bune. Condamnatul sînt eu. M-am crezut patriot și m-am dezinteresat de viața publică, m-am pierdut în voluptații intelectualistice și estetice (Ioanide se sfîi, din pudoare, să adauge: și erotice) ca un Hagienus sau un Suflețel. N-am fost mai înțelept decît Gonzalv Ionescu, care ca să capete o catedra ar primi reinstaurarea iobăgiei. Am crezut că arhitectura e totul și n-am priceput că întîi trebuie să te îngrijești de patria și de poporul pentru care construiești. Dacă imperialismul prusac va pune iarăși tălpile pe pămîntul țării noastre (spune Ioanide, același care uluise prin faptul că nu știa că a început războiul și nici nu se sinchisise de căderea Varșoviei - n. N.M.), vina va fi mai puțin a copiilor ca tine, decît a părinților nepăsători de soiul meu. Poate, mai tîrziu, dacă nu voi fi doborît de aceste dureri, mă voi reabilita. Îți cer iertare că nu te-am călăuzit în viață. De altfel, privind lucrurile în absolut, ne jucăm (în ediții: vai - n. N.M.) fiecare rolul fatal impus de legea interioară a istoriei." (Pe lîngă contradicția majoră pe care o introduce în interiorul personajului Ioanide, pasajul în sine, astfel completat, e contradictoriu.)

Ceva similar găsim în remanierea celui de-al doilea jurnal al lui Tudorel, însemnarile lui din închisoare. În versiunea tipărită, eroul retractează brusc, cu amare remușcări, filozofia și faptele sale, își întoarce pe dos convingerile, anulîndu-și de fapt identitatea, așa cum personajele scrierilor realist-socialiste se culcau seara

cu o conștiință "burgheză", "înapoiată" și se trezeau dimineața cu una "socialistă", "înaintată". Dar o asemenea răsturnare nu intră în logica eroului nostru, care era unul dintre șefii Mișcării, educat tocmai în spiritul consecvenței pînă la capăt, al neretractării crezului său și al acceptării cu voluptate a tuturor consecințelor acestuia (să ne amintim cum a suportat el flagelările administrate de camarazi). Iată unul din pasajele adăugate sub cenzură: "Ceea ce mă chinuie mai mult decît spectrul morții este bănuiala că am făcut o eroare grosolană. Tare mi-e teamă că tata are dreptate. Erou! Ce înseamnă erou? Un individ care combate pentru o cauză măreață a umanității, pentru libertatea, pentru fericirea popoarelor! Saint-Just, atît de ponegriț de unii, visa liberté, égalité, fraternité și bineînțeles zdrobirea inamicilor independenței Franței republicane. Comuniștii luptă pentru înlăturarea exploatații omului și desființarea claselor. Dar noi pentru ce am militat? Pentru 'noua ordine', care va însemna, sînt sigur, mutilarea țării și antrenarea noastră în orbita Germaniei hitleriste. N-am avut nici o idee de valoare generală, ne-am făcut instrumentul intereselor unei puteri străine și a unor clase egoiste. [...] Ne-am irosit tinerețea să apărăm de furtună o societate în prăbușire, care ne-a momit cu fonduri și ne-a adulat. Acești oameni primesc orice condiții, oricît de înjositoare pentru țară, din partea puterii care le făgăduiește să facă război Rusiei Sovietice. În miezul Mișcării e o agentură străină și, crezînd că urmez învațatura lui Machiavel în folosul patriei mele, m-am înhăit cu niște spioni naștiți, care vor s-o desființeze."

În *extremis*, arh putea admite pertinenta pasajului citat, însă cu două condiții. 1. Dacă Tudorel ar fi trecut printr-un proces de transformare interioară profundă, care să-l ducă la o revelație, asemanator aceluia prin care trec marii convertiți; dar jurnalul său de detenție nu mărturisește nimic de felul acesta, notațiile lui vizează mai ales filozofia vieții și a morții, filozofie în care paragraful reprodus mai sus cade ca nuca în perete. 2. Dacă arestatul ar fi trecut printr-un proces de "reeducare" (dar gardienii nu fac decît să-l păzească și să-i aduca masa) ori ar fi fost forțat, sub ancheta și torturi, să scrie aceste rînduri - ceea ce



iarăși nu se verifica. Riscînd să c glosă de umor negru: "fenomenul și închisorile comuniste încă nu cuseră.

Modificările operate în al doilea introduc contradicții nu numai Tudorel cel dinainte și cel care scrie în interiorul reflecțiilor de acum ale tului. După cogitațiile reproduse mai care legitimează căința, retractarea numai o pagină, vorbind de Raske Tudorel considera că, după cor crimei, personajul "nu e la înălțime ceptiei sale și capătă o psihoză de moral, strivit de căința. Dostoevski tuie eroului său o filozofie inferoară zofia sa proprie de conformist." (s.)

Ca personaj, Tudorel este disto într-o măsură mai mare decît Ioani trebuie adăugat că intervențiile ef asupra lui se răsfrîng și asupra infuzînd o doză de contradicție și ce și în raporturile dintre cei doi. În autorului (expusă pe larg în mer scrisoare către Al. Piru și actuali atare în manuscrisul pre-cenzural), rel, nu întîmplător supranumit d "camarazi" "intelectualul" Mișcar buia să încarneze tipul ce "reflecta e și ca om individual, și ca membru a sale", trăind "spasmul revelații prin (citez mereu din scrisoarea către Al însă "cu nuanțe": "Memoriul (ju "caietul" - n. N.M.) lui Tudorel e mentalul dacă vrei, al psihozelor ju Deși, firește, nu pot lipsi în el o vremii și locurile comune de totdea (cum observai oral) e cu mult de nivelului posibil al modelelor in Doru este o personalitate, disting violent de turmă, a cărei ideolog cauza asta o trădează fără să vi aparent antilivresc, își construiește tem complet de gîndire privind moartea, dragostea." (s.n.) Ce se în însă cu acest "document" (jurnalul vazut cum în ediția I, autorul e pus s rupă textul cu "exclamațiile de oroă lui Ioanide, același Ioanide care în c birea finală cu fiul sau îi concede a dreptul de a fi ales și urmat o anun zofie a vieții, chiar dacă el, tatăl, nu partășește, ci optează pentru una di (Continuare în pag. 19)

<sup>1</sup> Despre toate acestea, ca și despre majoritatea problemelor de natură documentară ce stau la baza considerațiilor din prezentul articol m-am ocupat pe larg în aparatul critic al ediției G. Calinescu, *Opere*, vol. 3-4, în curs de apariție. La extragerea variantelor, am colaborat cu Laurențiu Hanganu.

<sup>2</sup> Pentru amănunte vezi cartea de memorialistică a acestuia, *Între Capșa și Corso*, Albatros, 1998, cap. *Prim-lector la ieșirea în lume a manuscrisului "Bietului Ioanide"*.

<sup>3</sup> Spre deosebire de publicistul politic, înregimentat "noii ere democratice" îndată după 23 august 1944. Distincția, necesară, a fost făcută cu obiectivitate de Al. Săndulescu în studiul G. Calinescu, *Politică și literatură*, din vol. *Constelații literare*, Minerva, 1998: "Ceea ce trebuie să observăm neapărat pentru această etapă din viața lui G. Calinescu (anii 1944-1949, n. N.M.) este faptul, extrem de important, că el reușește acum să distingă și să separe politicul de literatură."

<sup>4</sup> Nicolae Manolescu, *Un roman "sainte-beuvian"*, prefața la: G. Calinescu, *Bietul Ioanide*, Cartea Românească, 1986.

<sup>5</sup> V. demonstrația lui Paul Coman în *Introducere*, *Opere*, vol. 3-4, în curs de apariție.



# PE MUCHIA

[N nr. 44 din 2001, am publicat, după *The New York Review of Books*, un amplu text consacrat României de către filosoful politic american Tony Judt. L-am însoțit de un comentariu editorial. Textul a stîrnit vii polemici în România. Aproape n-a existat periodic cultural ori cotidian care să nu înscrie în replică. Tony Judt i-a acordat la New York lui Dumitru Radu Popa, pentru *România literară*, un interviu (pe care-l redăm mai jos în exclusivitate) și în care răspunde unora dintre obiecțiile aduse articolului său. Îi umim atît lui Tony Judt că ni l-a încredințat, cît și lui D.R. Popa pentru a-l însemna. Îi mulțumim de asemenea lui Mircea Mihaieș că l-a tradus cît se poate de repede (R.I.)

**Dumitru Radu Popa:** Vreau să vă amintesc mai întâi, domnule Tony, că ați acceptat să stați de vorbă cu mine. Articolul pe care l-ați publicat în *New York Review of Books* din februarie 2001 a provocat în presa românească o zarvă fără precedent. Nu vă aflați pentru prima oară în România de a vă apăra ideile, fie în *Unite*, fie în alte părți. Aș spune, că imensa cantitate de cereri de a curs după articolul "România: la fundul grămezii" a fost ceva neobișnuit chiar pentru o țară precum România, unde "opinia liberă", mai puțin sau mai puțin centrată pe idei, se obișnuiește la mare preț. Dacă e adevărat că muzica, de ce ați ales acest titlu?

**ony Judt:** N-a fost alegerea mea. Eu am ales la "The New York Review of Books" au ales aceste cuvinte din desăvârșire mea privind locul actual ocupat de România în șirul candidaților la Europa Europeană. Eu n-aș fi ales altă dată acest titlu, din cauza implicărilor judecătorești morale cuprinse în el. Eu aș fi vrut să reamintesc cititorilor așa cum eu nu pot controla datele în redacția "NYRB", la fel cum cititorii nu au nici un drept să interzică ceea ce scriu.

**R.P.:** Șirul comentariilor asupra articolului dumneavoastră cuprinde articole publicate atît în ziare obișnuite, atît în reviste prestigioase; cam la fel ca articolele, abia dacă două sau trei articole macar în parte de acord cu perspectiva dumneavoastră. Toate celelalte sînt critici foarte aspre. Într-unul din articole, cu un titlu destul de amuzant, "Judt, don't let me down..." [1], se afirmă că Judt, nu mă dezamăgi...), și se afirmă că demersul dumneavoastră ar invita la un fatalism, dacă nu la sinuciderea în masă a românilor. Nu cu multă vreme în urmă aceeași revistă [2] scrisese un articol extrem de laudativ asupra dumneavoastră, "Europa iluzii" [3]. Ce să înțelegem din asta?

**J.:** Hmm. N-ar trebui să fiu surprins pentru că mi s-a mai întîmplat să mă găsesc prezentând o perspectivă activă lipsită de iluzii asupra unor lucruri neplăcute. Mă șocază că unii cititorii mei sunt încantați să mă exprimîndu-mi scepticismul privitor la viitorul unei Europe Unite, în timp ce atîta timp cît această perspectivă este afectată pe alții. Luăm în considerare că eu n-am sugerat că România ar trăi în iluzie — dimpotrivă, că majoritatea lucrurilor scrise de mine au fost spuse, adeseori chiar cu o multă virulență, de către comentarii români înșiși. N-am făcut decît să spun că țara trebuie să devină parte a unei Europe unite și nu să se retragă în izolare.

monta lucrurile pe care le descriu. Poate că nu am fost clar — "Judt The Obscure"...[4]

**D.R.P.:** În 1994 scriați: "Trebuie să învățăm nu doar cum să înțelegem naționalismul, ci și când și prin ce modalități să-i încurajăm sau să-i rețezăm aspirațiile". Chiar credeți că naționalismul românesc e un lucru atît de îngrozitor încît trebuie "retezat"? Nu e oare exagerat sau incorect să învinuim o națiune întreagă pentru comportamentul său?

**T.J.:** Nu sunt pentru "retezarea" naționalismului. Așa cum cititorii eseului meu despre Europa știu, văd drept unul dintre riscurile proiectului actual al Uniunii Europene în chiar incapacitatea ei de a le oferi europenilor vreun sentiment al identității sau colectivității ca substitut al națiunilor [5] la care trebuie să renunțe. În orice caz, eu nu cred că "națiunile" trebuie învinuite pentru ceva. "Vina colectivă" este întotdeauna o noțiune greșită. Felul în care am pus pe picior de egalitate România și extrem-naționalistii săi a constituit un exercițiu de stenografie politică, așa cum de pildă cineva ar spune că "Franța" și-a trădat moștenirea prin regimul de la Vichy. Într-o astfel de afirmație nu există nici un fel de sugestie că toți bărbații, femeile sau copiii francezi ar fi fost învinuiți de ceva.

**D.R.P.:** Când ați catalogat citarea de către premierul Năstase a lui Tzara, Eliade, Cioran, Ionesco drept o încercare neîndemînică de a le reaminti cititorilor săi occidentali că de europeană este de fapt România, v-ați gândit la nume alternative, precum Elena Văcărescu sau N. Titulescu, ultimul bastion al Ligii Națiunilor care s-a opus ascensiunii nazismului? Ați aplicat Celine sau Ezra Pound aceleași standarde aplicate lui Cioran sau Eliade? Unul dintre criticii dumneavoastră sugera că numele lui Eliade, Cioran sau Noica ar trebui mai degrabă legate de opera pe care au lăsat-o decît de ideile greșite care s-au ivit din același sol pe care România îl împărțea cu restul Europei...

**T.J.:** De ce ar trebui să invoc "nume alternative"? N-am sugerat că moștenirea României nu cuprinde mari scriitori, mari politicieni, mari critici etc. Ideea mea era doar că s-a petrecut ceva foarte neplăcut atunci când primul ministru al unei țări a făcut declarații în numele ei referindu-se la oameni a căror carieră a fost maculată de trecerea prin hiper-naționalismul antisemit.

Da, aș aplica aceleași criterii și scriitorilor francezi și englezi. Celine [6] e o comparație bună (n-o să-l auziți pe Chișinău invocându-l în chip de mare reclamă

fost antisemit în poemele lui, însa din punct de vedere politic și jurnalistic a fost mai reticent. În plus, era și nebun. Nu văd însă de ce ar trebui să negăm valoarea poemelor sale (sau ale lui T.S. Eliot [8]) pentru acest motiv, iar în ce mă privește n-am pus niciodată sub semnul îndoielii gândirea lui Eliade din lucrările de istorie a religiilor, de exemplu. Martin Heidegger rămîne un gânditor interesant, chiar dacă pervers, în ciuda faptului că a fost un apologet al nazismului. Dar el a fost totuși un apologet al nazismului, iar dacă, de pildă, cancelarul Schroeder i-ar înălța ode, pentru ca apoi să ne explice că trebuie să ținem seama de întreaga lui operă și să nu fim aspri cu el pentru câteva comentarii idioate din 1933, am spune că Schroeder se comportă cam ciudat...

Însă comparația cea mai nimerită ar fi aceea cu Robert Brasillach [9] sau Drieu la Rochelle [10] în Franța: scriitori și critici care s-au alăturat cu totul dreptei radicale din perioada interbelică sau din timpul războiului. Drieu a avut bunul gust să se sinucidă în 1945, Brasillach a fost executat. Dacă ar fi trăit, sper că nici un politician francez nu i-ar fi invocat — în locul lui Camus, Gide sau Mauriac — drept exemplari pentru cultura franceză...

**D.R.P.:** Aproape toți criticii dumneavoastră subliniază faptul că, practic, puneți sub semnul îndoielii trăsăturile de europenitate ale României, atît în trecut, cît și în prezent. Credeți cu adevărat că pretențiile României de a se alătura Europei sunt doar un aspect între altele al "crizei de identitate" pe care o menționați atît de des?

**T.J.:** Nu sunt sigur că înțeleg. Cred că susțineam că România se afla, de fapt, pe muchia [11] Europei, printr-o sumă de unități de măsură istorice, culturale și economice. Din nou, pot cita mulți români eminenti care au gândit în aceeași termenii. Pe de altă parte, mai ales intelectualii români simt și se prezintă drept europeni pînă-n vârful unghiilor [12]. Tensiunea dintre dorință și istorie, dacă vă place, pare a fi unul dintre paradoxurile caracteristice ale țării. Aceasta nu e tocmai o criză de identitate — este chiar ceea ce identitatea românească este. ÎNSĂ: asta nu are nici o legătură cu recomandarea mea politică, și anume, că a sosit timpul de a face din România o țară europeană *une fois pour tout* [13]. La fel s-a întîmplat cu Spania după 1975 și într-un anumit sens acesta a fost beneficiul tras de Grecia din norocoasa ei prezență în EEC/EC/EU [14]. Așadar, România nu e nici pe departe unică — de ce-or fi români atît de *nombri*-iști [15] încât să le scape acest aspect comparatist al situației lor?

**D.R.P.:** În mod destul de curios, n-am observat nici un fel de reacție dinspre latura extrem-naționalistă (Vadim Tudor, Coja, Zamfirescu & co.) Dintre cei care au luat poziție de această dată se numără intelectuali români și, de asemenea, jurnaliști născuți în România care trăiesc în străinătate. Cum vă explicați aceste reacții? Ele se întind de la cei care au observat câteva amănunte istorice greșite pînă la ideea extremă că ați manipulat realitatea în folosul vre-

**T.J.:** Probabil că dl Tudor și susținătorii săi nu au abonament la "New York Review"... În ceea ce-i privește pe criticii mei: accept cu grațitudine corectarea unor date eronate. Dar sugestia că sunt parte a unei conspirații e atît de absurdă, atît de "balcanică" (așa cum n-aș spune niciodată), încît n-aș fi putut-o inventa! Cine se presupune că se află în spatele meu? Naționalistii unguri? Partizanii renașterii otomane? Industriașii germani care-ar încerca să diminueze valoarea investițiilor române pentru a înșfăca niște contracte avantajoase în Moldova? Evreii din New York care încearcă să-și obțină proprietățile din Sighet? Poate mă credeți, poate nu, dar scriu din propriul meu impuls, fără nici un fel de presiune, ghidare sau indicație din partea nimănui.

**D.R.P.:** Dați-mi voie, atunci, să fiu direct: faptul că Iliescu nu s-a născut în Moldova ci la Oltenița nu-l face mai puțin popular în Moldova, unde fotografia lui se afla, într-adevăr, expusă pretutindeni. Ca să nu mai spun că ultima lui poziție politică înalta înainte de 1989 a fost aceea de prim-secretar al partidului în județul Iași... Cu alte cuvinte, cei care vă neagă demersul spunînd "Judt și-a construit întreaga argumentație pe faptul că Iliescu s-a născut în Moldova; cum el nu s-a născut acolo, autorul e total lipsit de credibilitate" manipulează ei înșiși structura și mesajul textului dumneavoastră.

**T.J.:** Nu pot decît să fiu de acord cu dumneavoastră. Vă propun un test: eliminați această greșeală (sau descrierea eronată a tatălui Anei Pauker drept rabbi, cînd el a fost de fapt *sohet* [16]) și puneți-vă întrebarea dacă punctul meu de vedere a fost cît de cît falsificat ca urmare a acestor lucruri.

**D.R.P.:** Există, însă, câteva erori de altă natură, pe care criticii dumneavoastră pretind că le-ați comis. De exemplu: inversarea datelor în care Transilvania a fost condusă de către unguri și de către habsburgi; faptul că România și-a declarat Independența în 1878 în urma înfrîngerii turcilor de către ruși, cînd în realitate România a reprezentat factorul cheie în victoria rușilor; dobîndirea nordului Bulgariei în 1920, și nu în 1914; dreptul minorităților promulgat după tratatul cu Austria, în 1919, și nu după cel de la Trianon din 1920; controversata temă a implicării României în atacarea Uniunii Sovietice cu scopul de a recăștiga teritoriile pierdute ca o consecință a pactului Molotov-Ribbentrop (pe care nu-l menționați) etc. Cît de importante sunt ele în economia generală a arti-colului dumneavoastră?

**T.J.:** Toate acestea îmi sună confuz. Eroarea referitoare la Transilvania este irelevantă în ceea ce privește argumentarea. Accentul asupra rolului jucat de România în evenimentele ce-au condus la Congresul de la Berlin din 1878 e o chestiune de interpretare sau de cântărire a faptelor. Data referitoare la Bulgaria este o scapare neprofesionistă, mea culpa. Datarea greșită cu un an a clauzelor privind minoritățile n-are nici un efect asupra substanței lor. Omiterea Pactului Molotov-Ribbentrop nu în-



# EUROPEI

motivarea României în 1941 — a susține așa ceva înseamnă a face o presupunere pe care textul meu n-o motivează.

Pe scurt, "economia" articolului este afectată numai prin invocarea colectiva a reproșurilor, dacă ele sunt citite în felul următor: 1) Judt e un analfabet istoric și poate fi, prin urmare, ignorat fara nici o paguba; 2) Judt a lasat de-o parte în mod deliberat aceste lucruri, și astfel reaua lui credință este evidentă și el trebuie prin urmare denunțat. Pentru 1) îi las pe cititorii înșiși să judece. Pentru 2), aș întreba, din nou, dacă substanța articolului e alterată prin aceste omisiuni sau corectări. Dacă este, atunci îmi recunosc vina, dar dacă nu, atunci pun sub semnul întrebării buna credință a criticilor mei.

*D.R.P.: Unul dintre critici, un jurnalist american de origine română, v-a acuzat că-ți fi comis o "distorsiune contextuală". El a insistat asupra faptului că la fundul gramezii ar trebui să se afle Albania. De asemenea, a descris demersul dumneavoastră ca fiind tendențios. S-ar părea, după spusele lui, că ați manipulat întreaga istorie a României pentru a proiecta în mod deliberat o imagine cu totul distorsionată a țării. În ce măsură credeți că partea istorică a demersului dumneavoastră (haideți să admitem că există unele erori) este legată de ultima parte a articolului și de concluzie? Să zicem că sunteți tendențios, dar în favoarea cui?*

*T.J.:* Nu accept că erorile și "manipularea" sunt legate între ele. Demonstrați-mi! În ceea ce privește proiectarea deliberată a unei imagini distorsionate: unde e distorsiunea? În datele economice? În prezentarea lui Ceaușescu și a echipei sale? În paragrafele asupra lui Antonescu? În citatele din Eliade?

Foarte bine: să admitem că există o distorsiune (intenționată) a unei istorisiri care ar fi trebuit prezentată într-o formă voioasă, plină de străluciți intelectuali liberali, de acte și afirmații politice legitime, de motivații greșit interpretate, de păcate exagerate etc. De ce am scris mormanul asta de minciuni daunatoare? Cui bono? Și în favoarea a ce? Concluzia mea este că istoria României trebuie "biruită" prin includerea deplină în Uniunea Europeană. Acest lucru nu-mi aduce nici un fel de prietenii la Bruxelles. Ce doresc criticii români? Să-l papagalicesc pe ministrul de externe francez, Védrine, care pretinde că-are vrea ca România să intre în Uniunea Europeană în același timp cu

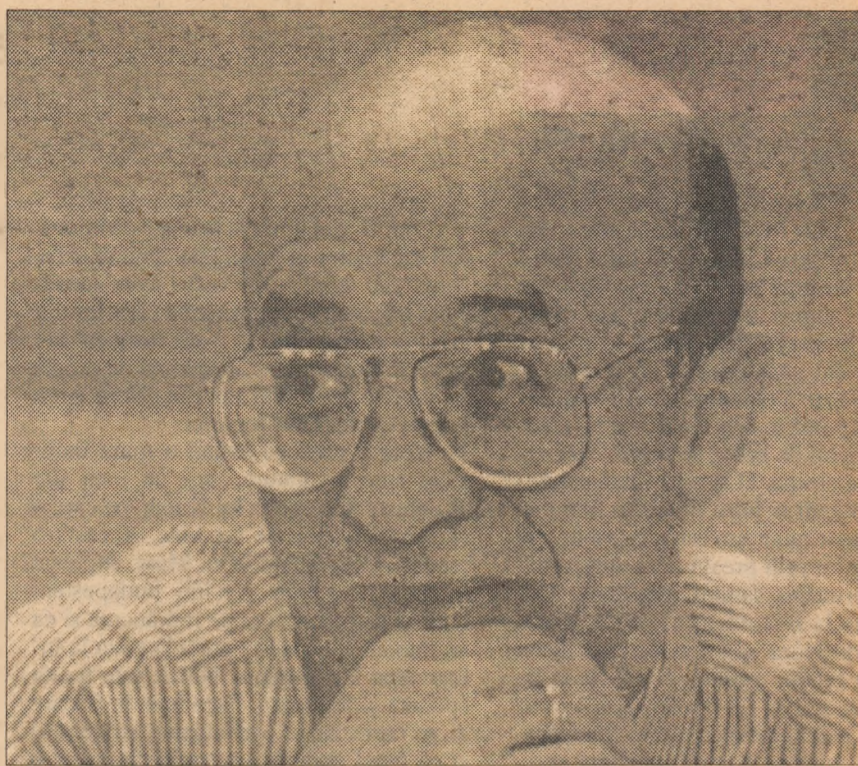
Ungaria și cu celelalte țări —, dar el spune acest lucru doar în speranța că includerea României va încetini procesul sine die? România va avea întotdeauna astfel de prieteni...

*D.R.P.: V-ați gândit vreo clipă în eseu dumneavoastră să minimalizați importanța creștinismului pentru români? După cum știți, luptându-se vreme de secole cu otomanii, românii au păstrat religia drept o importanță trăsătură europeană, recunoscută ca atare chiar de către opresorii lor. Turcii au îngăduit în mod excepțional Moldovei și Valahiei să-și păstreze creștinismul. Acesta e un fapt dovedit istoricește, dincolo de orice dubiu.*

*T.J.:* Îmi pare rău, nu înțeleg. Spuneți că ar fi trebuit să moderez importanța pe care o atribui creștinismului (ortodoxiei) în trecutul României? Mi se pare, dimpotrivă, că spuneți (apropro, asemeni Poloniei) că România se vede pe sine drept esențialmente creștină, în opoziție tocmai cu stăpânii ei otomani din secolele trecute. Problema creștinismului ca un sau ca singurul atribut european e departe de a fi doar una românească — dificultatea de a imagina o Europă multi-culturală de negri, albi, musulmani, creștini etc. tinde să devină un loc comun pe întreg continentul. În acest sens, cel puțin, sensibilitățile românești sunt în deplin acord cu cele ale restului continentului.

*D.R.P.: Sunt aici câteva lucruri pe care nu le pot pune în ordine. Mi se pare că articolul dumneavoastră a iscat atât de multe comentarii, iar cea mai mare parte a lor provin, Dumnezeule!, dintr-o frustrare de înțeles. Dar în loc să admită realitatea, mulți dintre comentarii s-au ridicat doar împotriva dumneavoastră. Iar acolo unde ați greșit sau trecut cu vederea un anumit detaliu istoric, ați fost proscris nu numai pentru acea omisiune anume (sau omisiuni), ci pentru întregul eseu. Traducerea în românește a articolului a făcut ca aceste lucruri să fie și mai greu de înghițit. Ca să eliminăm orice alte neînțelegeri, care ar fi, domnule Tony Judt, esența articolului dumneavoastră, dacă ar fi să-l rezumați în zece sau douăzeci de rânduri?*

*T.J.:* Nu cred că-ăș putea face asta! Prin felul meu de a scrie, încerc să ofer ideea unei probleme, ca și argumentarea ei, or asta necesită spațiu. Însă în



mod clar am scris — mai ales pentru cititorii occidentali — despre o țară în legătură cu care ei știu puțin sau nimic. O țară care este, în același timp, parte absolută a Europei și oarecum la periferie în multiple sensuri literale și metafizice, o țară care a avut și are dificultăți mai mari și mai durabile decât ale altor națiuni europene, care are interesante obsesii și forme de paranoia (pe care se pare că le-am ilustrat în mod greșit, după cum rezulta din răspunsurile iscate de articolul meu) și care este un caz-test pentru bunăvoința Uniunii ce se presupune a fi deschisă tuturor europenilor.

A propos — mi se pare mie sau traducerea induce un ton mai critic și mai abraziv decât originalul englez? Sau cel puțin așa mi-a comunicat cineva din România. Ar fi păcat. Alte articole ale mele — despre Austria, Belgia, Franța sau Anglia, toate publicate în "The New York Review of Books" în ultimii șapte ani — erau cel puțin la fel de critice cu istoria și miturile acelor țări pe cât am fost cu România. Dacă criticii mei români ar citi acele articole, poate că asta le va ușura suferința. Fiindcă veni vorba, ar fi interesant de comparat corepondența mea cu oameni din aceste țări — francezii, în special, împărtășesc aceeași exagerată sensibilitate la comentariile străinilor. În acest sens, vechea alianță București-Paris e ferma!

*D.R.P.: Acceptând o parte a criticilor (de exemplu, amănuntele istorice), credeți că imaginea de ansamblu a articolului "România: la fundul gramezii" ar fi arătat cu mult diferit?*

*T.J.:* Nu — însă cu anumite corecturi factuale, fără îndoială, și poate cu o formulare mai precisă a chestiunilor sensibile, pentru a evita neînțelegerile.

Altminteri, punctele mele de vedere rămân aceleași.

*D.R.P.: Nicolae Manolescu a pretat, în "România literară", de dumneavoastră ca pe un apel către Europa. Un apel adresat Uniunii pene care va trebui să facă față particularităților "excepției române". El a mai spus că articolul dumneavoastră, în ciuda unei imagini triste, că a trecutului și prezentului României, adus în cele din urmă o anumită speranță. Dacă lucrurile stau așa, speranța?*

*T.J.:* Fără îndoială, m-a înțeles! Care e speranța? De parte Europei, ca România să fie acceptată definitiv ca membru al formulei obștice a Uniunii; ca țara să fie în Uniunea Europeană în timp util și ca ea să se beneficieze enorm din această apartenență. De partea României, problema va fi garanția de a spera că drepturile și oportunitățile, României vor fi egale cu cele ale altor țări înaintea ei și după ea) și că va avea alte priorități economice și culturale, plătite, încrezătoare, așa-zisa "a treia tranșă" etc. — pentru a sugera întrebarea unică a termenului de către autor.

New York, decembrie 2001

Traducere și nota de Mircea Mi

\* Pentru a evita eventuale confuzii și speculații, precizăm că titlul interviului este dat de către traducător. Lui îi aparțin și notele de mai jos.

1 Parodiare a primului vers, "Hey, Jude, don't let me down", dintr-un faimos cântec al formației The Beatles.

2 "Academia Cațavencu".

3 Cartea, apărută la Editura Polirom în anul 2000, conține o lungă discuție între Tony Judt și membrii grupului de cercetare timișorean "A Treia Europă", precum și o selecție a câtorva articole ale autorului dedicate Europei Centrale.

4 Aluzie la ultimul roman publicat, în 1895, de către Thomas Hardy, "Jude the Obscure". În românește, titlul a fost redat sub forma "Jude neștiutul".

5 Termenul lui Tony Judt este "nation-ness".

6 L.-F. Céline. Pseudonim al lui Louis-Ferdinand Destouches (1894-1961). Celebru romancier, autor

și "Moartea pe credit". Colaboraționist, apropiat al guvernului de la Vichy al generalului Pétain.

7 Ezra Pound (1885-1972). Unul dintre marii poeți ai secolului XX. Născut în Statele Unite și emigrat în Anglia, a fost un "ferment" esențial al modernismului european și american. Dintre volumele sale cele mai cunoscute amintim "Hugh Selwyn Mauberley" și "Cantos", precum și numeroase eseuri dedicate poeziei medievale provenșale și italiene, dar și contemporanilor săi James Joyce sau T.S. Eliot.

8 T.S. Eliot (1888-1965). Poet, critic și dramaturg, născut în Statele Unite. Poemul său, "The Waste Land", este una dintre marile izbânzii ale poeziei moderniste, iar drama "Moartea în catedrală" rămâne o capodoperă a teatrului de idei.

9 Robert Brasillach (1909-1945). Romancier și ziarist francez. Executat pentru atitudinile și acțiunile sale fasciste și antisemite.

10 Pierre Drieu la Rochelle (1893-1945). Poet

al mai multor romane de succes: "Gilles", "Bărbatul acoperit de femei", "Beloukia" etc. În 1992, Editura Gallimard a publicat versiunea completă a "Cantosului" ținut în perioada anilor 1939-1945.

11 Cuvântul din textul lui Tony Judt, "edge", fi tradus și prin "margină", "limită" sau "hotar".

12 Am redat prin expresia "până în vârful ărilor" cuvântul "peculiarly" — "deosebit de", "total" etc. — pentru a sugera întrebarea unică a termenului de către autor.

13 "O dată pentru totdeauna", în franceză, "une fois pour toutes".

14 Denumirile succesive — European Economic Community, European Community, European Union — ale grupului de țări occidentale.

15 De la francezul "nombril" — "umbilic". Cuvântul s-ar traduce prin "centrați pe sine, pe propria imagine", "obsedați de propriul lor univers" etc.

16 "Sabat" — termen care înseamnă "sărbătoare" sau "cămin".



**PREPELEAC**

de Constantin Toiu

IICA PUSTEI sau *Cartea vindecării* (citez, n.n.) titlul năvelei ales împreună cu Costi pe 1 august 2001, orele trei dimi-*temps de folie*. Ducă-se totul pe a fiu sănătoasă și să termin a-oveste a tamăduirii sufletului...

I (citez în continuare - n.n.) Cănelui de botez al Norei, căci așa era eroina. O simplă literă schim-*deci* și intru liberă în ficțiune. Era aventuroasă a numelui nu înuit prin preajma locului româ-*primăria* satului ardelenesc Cu-*re* la București înseamnă varză. de Nora aparține de fapt fostei tatalui eroinei, cerut cu insis-*acesta* să fie dat fetei sale, caz psihanaliza ce poate fi exploa-*amantă* este pe jumătate evre-*juca* un rol de seamă în formarea rincipale. Există totuși o mărun-*ntă* grafică, Nora, fiind ungu-*emneaza* numele cu h la urmă, de familie fiind Horvath, tot cu h conține de fapt o deosebire n caracterele celor două perso-*ine* în ciuda diferenței de vârstă. ile satului Curechi se opun față *rea* numelui din motive mai mult poi și la intervenția mamei ade-*in* gelozie. Tatăl va reuși să im-*mele* ungueroaicei atât de iubită inerețe. De fapt, când te botezi și i nume, e cum te-ai naște a doua oment solemn plin de urmări. a întâmpla și cu viața eroinei.

Cap. II. Calătoria la Budapesta împreună cu mama ei spirituală, putem zice, Norah, cu h, călătorie ce va avea conse-*cinte* importante în formarea caracterului micuței eroine care în acest moment are șapte ani împliniți. Vârsta bună de școală pe care, câteva luni de zile, Nora o va începe în capitala Ungariei.

Nora e precoce având o mare încli-*nație* spre învățatură, deși nu prea știe ungurește. Cu mama lui Norah, pe care o cheamă Erji, nu se are bine. Aceasta o repede des strigând la ea Marș, expresie folosită la mânia. Vecinii budapestani cred că așa o cheamă pe româncuță și ea va rămâne cu această poreclă până la în-*toarcerea* în România. Norah este foarte cochetă și feminină. Face baie în fiecare zi, se fardează, se parfumează, stricând-o și pe fetița care va ajunge la rândul ei o cochetă, defectul principal. Fosta amantă a tatălui e o evreică foarte rafinată și in-*teligentă*, nu ca mama adevărată, Iosana, care a ramas o țarancă primitivă. Din partea micuței Nora, afecțiunea ce o poartă omonimei mai mari e ca o încercare de câștigare a unei identități noi, care, social, șă-i convingă. De fapt e o mito-*mană* în căutarea unei alte existențe. Suferă că părinții au o origină modestă, - de exemplu, de taică-su le spune necu-*noscuților* că e un mare doctor... Nora va crește în preajma ungueroaicei rafinate care o va educa găsind un teren prielnic în însuși dorul de parvenire socială a eroinei. Ajunsă la București, unde con-*tactul* cu orientul neserios și murdar o

# ÎNCERCĂRILE

face să-l urască având uneori accente an-*tipatritice* ce o vor face să intre în con-*flict* cu lumea bucureșteană... frecven-*tează* des bibliotecile, teatrele, redacțiile unde se înfățișează cu mici lucrări lite-*rare*, povești pentru copii pe care îi iu-*bește* enorm. E drama ei. Nu va avea niciodată vreun copil. E și unul din mo-*tivele* dezechilibrului ei de mai târziu.

Totul avea să înceapă într-o vară în Italia la Roma pe bulevardul Parioli. Era o canicula cumplită. Roma și-așa pare un oraș al morții cu aerul său defunct, glo-*rios*. Ideea morții i-o dăduseră florile roșii de leandru cu mirosul acela puternic, dul-*ceag*. Rupea crengile de leandru cu florile roșii, carnoase, și, proferând în italiană blesteme și insulte, spre spaima trecători-*lor*, îi lovea peste fețe cu ramurile parfumate. Fusese arestată, dusă la poliție, iar Norah care o însoțea o internase într-un spital mare *Pietrolata*. Amalgamul greu de sânge dac, maghiar, sârb, german plus celelalte componente ale Pustei vor ex-*ploda* la Roma, iar destinul eroinei va căpata un curs nefast și chinuit. De altfel, nuvela va avea un Avertisment ce va suna astfel:

*Această nuvelă este o... (indescifrabil, ar putea fi și operă - n.n.) care prin bună-voința cititorului ar putea avea un final fericit în loc de tragic, dacă cititorul ar fi dispus să-l schimbe.*

La Budapesta, Norah îi va cumpăra o rochie nouă, pantofi eleganți, o va învăța manierele alese plimbându-o pe la siman-*dicoasele* rude și prietene uimite de „a-

cest exemplar valah”. Întoarsă la Curechi și la Arad, fetița precoce va resimți dife-*rența* socială dintre est și vest. Va fi prima „trădare” a eroinei avidă de carte și civi-*lizație*. Primul ei contact cu Bucureștiul va fi unul șocant... O rușine o va cuprinde văzând lumea din regat, atmosfera orien-*tală*. Ea care făcuse grădinița la Arad într-o casă de grof frumoasă ca un palat unde profesoarele, sasoaițe și ungueroaice cân-*tau* la pian, la vioară... Contabila fiind o olteancă, iar femeia de serviciu țigancă... Toată Pusta reprezentată în clădirea-palat a grofului des-proprietar...

Cap. Colectivizarea. Bunicii materni, Pavel și Maria aveau nouă copii, cinci băieți și patru fete. Iosana, mama Norei, rămâne fără școală din cauza numărului mare de copii. De unde incompatibili-*tatea* dintre mama incultă și fiica atât de învățată, și inclinarea spre cealaltă ma-*mă*, spirituală, fosta amantă din tinerețe a tatălui având sânge nemțesc. E perioada cea mai crâncenă. Comuniștii lui Gh. Dej ca și cetele de țigani umbla prin sate și jefuiesc tot, vite, merinde, lucruri din case. La caminul din Curechi nu se mai tin hore ca altădată, se tin conferințe într-o limbă pe care nu o mai înțelege nimeni. Norah, cu frumusețea și inteligența ei, va ajunge nevastă de ministru în București ajutând-o pe Nora, care, treptat, se va distanța de ea, mai ales după ce intrase, ca studentă, într-o organizație de tineri ce combătea regimul... Cel mai mult o revoltă efectele colectivizării la sate. A-*mintirea* bunicului ei drag Pavăluț o

## COURI

# Acordul de la Peleş

**T**RENURILE voastre nu prea vin regulat, i-a spus cîndva un american unui Da, dar voi linșați negrii! i-a superior rusul. ca lui „da, dar” este utilizată event decît s-ar crede, chiar și nde te-ai aștepta mai puțin: in e științifice. Un articol apărut Peter Derer, *La Peleş, despre în România literară*, nr. 47, folosește din abundență. Au-*ografiază*, intermitent, „chici”, în paranteză „sic”, fără a se i la ce trimite adverbul latin. obabil, un artificiu polemic prin nenul în cauză ar deveni, vezi e, derizoriu. Să credem atunci nd „Petăr Derăr”, i-am spori ului notorietatea și prestigiul? polemic de valoare medie este l desemnării preopinentului prin metonimii: „o nu mai pu-*insă* semnătură”, „cunoscutul ideolog”, „un cercetător al ge-*ie* la Haimanale”, „onorabilul”

etc. Doritorii de a-i aplica lui P.D. ace-*lași* tratament s-ar izbi de un obstacol major: lipsa totală a informațiilor, sin-*gura* metonimie la îndemînă fiind „soțul soției sale”. Mărunțisuri nevrednice să ne rețină prea mult atenția. Să trecem deci la chestiunile de fond.

Articolul *La Peleş (România litera-*ra**, nr. 39, 3-9 octombrie 2001), descri-*ind* o fotografie din 1887 - o reuniune de familie la castelul regal din Fredensborg, Danemarca -, conchidea în privința celor prinși în imagine: „băr-*bații* sînt apatici, femeile posace”. Da, dar... „Țarul Alexandru al III-lea -*obiectează* P. D. - numai apatic nu a fost, iar despre împărăteasa Sissi nu se poate spune că era o posacă.” P.D. pier-*de* din vedere două lucruri: 1. țarul Ale-*xandru* al III-lea este apatic *în fotogra-*fie**, în restul timpului putînd fi oricum; 2. împărăteasa Sissi nu apare în poza, invocarea ei ca excepție devenind așa-*dar* absurdă.

Articolul *La Peleş* îl menționa pe Ludovic al II-lea al Bavariei drept mo-

narhul care a adus „contribuția cea mai impunătoare la dezvoltarea kitschului regal”. Da, dar același Ludovic al II-lea, ne dezvăluie P.D., este „cel care l-a sus-*ținut* pe Wagner”. Ei, și?

Articolul *La Peleş* îl amintea pe Car-*rol* I ca fondator al dinastiei române; „lipsită de rădăcini în solul național”, aceasta „trebuia să-și afirme tradiția, iar la nevoie să și-o inventeze”. Da, dar același Carol I, ne informează P. D., dis-*punea* de însușiri „organizatorice, poli-*tice* și administrative, recunoscute și stimulate prin educație”, și, totodată, de „gustul pentru arta adevărată”. Ei, și?

Articolul *La Peleş* constata că, la castelul regal din Sinaia, „setea de «tra-*diție*” capătă forme desperate și hiper-*trofice*”, iar „decorația și mobilierul sînt, în totalitate, copii”. Da, dar primul lui arhitect, Wilhelm von Doderer - o-*biectează* P.D. - „făcuse studii la Stutt-*gart* și Berlin” și era „profesor la Uni-*versitatea* Politehnică din Viena”! Pro-*iectul* lui von Doderer, aflăm în contin-*uare* („aflăm” e un fel de a zice; o știam dinainte...), a fost pus în operă de Johannes Schulz, originar din Lemberg, și continuat de cehul Karel Liman, „am-*bii* citați în lucrările de specialitate”! Ei, și?

Entuziasmele lui P.D. intră parțial în eclipsă atunci cînd autorul scrie: „ima-*ginile* interioare, *uneori pe muchie de cușit* (s. m.), sunt întregite de peisajul de afară, unde castelul și natura cuce-*resc* privitorul indiferent dacă urcă din vale sau călătorește cu funicularul”. Dar virtuțile „peisajului de afară” (memo-*rabilă* formulă!) nu pot răscumpăra pă-*catele* „peisajului dinăuntru”. Cît pri-

„imaginilor interioare”, contextul ne obligă să credem că e o fragilă linie de demarcație între autentic și fals, între creație și confecție, între arta și kitsch. Recunoaștere cu atît mai prețioasă cu cît emitentul ei își calcă pe inimă ca să o exprime.

Un pericol decurgînd din calificarea Peleşului drept o operă kitsch, crede P.D., este că astfel „se subapreciază cali-*tatea* unei mari părți din orașele românești, marcate de aceste mișcări sti-*listice*. Nu cumva asemenea subaprecieri au facilitat și demolările de dinainte și de după 1989?” Ce are a face una cu alta, se va întreba orice om cu gîndirea limpede. Kitschul de la Peleş (relevant, între alții, de Abraham Moles, în *Psiho-*logia kitschului**) a înrîurit efectiv arhi-*tectura* multor stațiuni montane, iar o minte calmă și obiectivă nu va ezita s-o recunoască, fără a justifica în nici un fel demolările, care nici nu s-au produs în localitățile respective.

„...dacă desconsiderăm acest patri-*moniu* - se îngrijorează P.D., - ce-ar mai fi de zis despre unele producții «romantice» actuale, influențate nu de nordul european, ci de orientul îndepărtat?” despre producțiile «romantice» actuale influențate de orientul îndepărtat vom spune ceea ce trebuie spus, fără a ne teme că punem astfel în pericol vechiul patrimoniu arhitectonic, influențat de nordul european. Spiritul critic este, prin definiție, liber și nu admite ocultari sau intermitențe.

„Castelul Peleş - conchide P.D. - ramine reprezentativ pentru o mare parte din arta și arhitectura vremii.” Riguros exact: pentru că o mare parte din

## MEMBRELE FILIALEI SIBIU A UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA PENTRU ANUL 2000

J N JURIU prezidat de prof. univ. dr. Ilie Guțan și format din scriitorii Joachim Wittstock și Ioan Radu Văcărescu a acordat premiile literare ul 2000 ale Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor din România la patru ni:

*grăția pietrelor* de Dinu Flămând (poezie)

*D. Sârbu și timpul romanului* de Nicolae Oprea (critică și istorie lite-

*etica temporalității* de Dumitru Chioaru (eseu)

*... și timpul* de Ion Dur (publicistică)



# PROZATOAREI

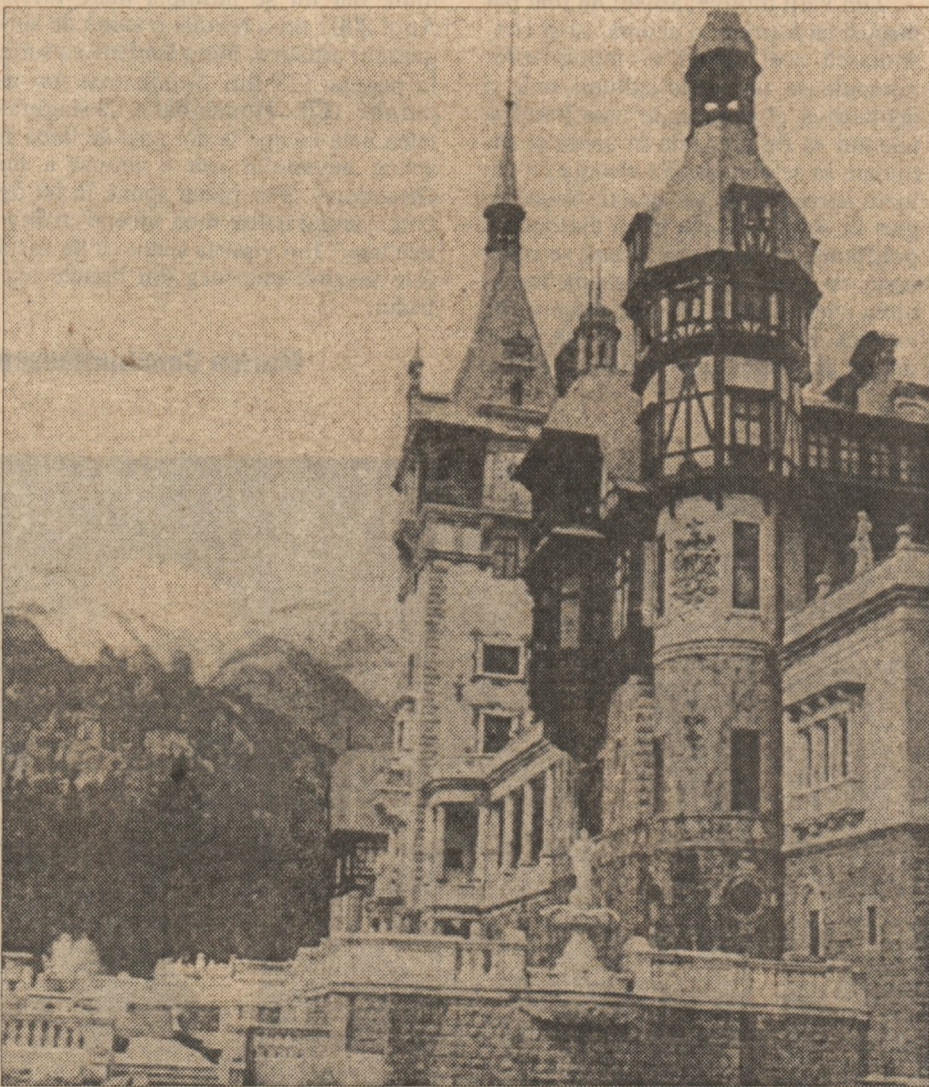
urmărește pretutindeni... Va încerca și să noteze obsesia ei... Fraza lungă, nervoasă: După ce Domnica (personaj inventat - n.n.) a înțarcat copilul cu o foaie de pelin ruptă din șanțul veșnic noroios și plin de bălării de lângă banca din fața casei pe care bunicul Păvăluț ședea înaintea de a se hotărî să ia pușca lui de vânătoare, s-o încarce și să împuște cele două iepe din grajd, pe Stela și pe Doinița, ca să nu le ia pe gratis colhozul tâlharilor de comuniști... pe nepotu-său, pe Mihuț, viitorul gestionar al comunei... bunicul, Păvăluț, mulțumit că nu lăsase iepele pe mâna tâlharilor, stătuse mult și se gândise, fiind liber, atât de liber, în mijlocul atâtor constrângeri și prigoniri, având înaintea ochilor toată acea viață ori rest de viață, ce-i mai rămăsese lui să trăiască... nemaiștiind, de fapt, ce face cu așa numita lui viață... Se gândea ca abea trezit dintr-un somn lung și liniștit până atunci; se gândea că el era de fapt acum liber, pe banca pe care aștepta mereu să se întoarcă de la școală ori de pe unde mai umbla Norica lui dragă, șoptind din când în când cu un oftat după ce trecea autobuzul lui don Gherase *nu mai vine Norica mea, nu mai vine...* Așa că acum nu mai avea nici o sperietură că vine ala ori ala și ca-i ia aia ori aia, iepile le scăpase de robia comuniștilor, așa că... Iar Mihuț, care abea fusese înțarcat de Domnica, Mihuț asta, fain băiat, nepotul, ajungând gestionarul comunei - chit că o să se dea bine cu comuniștii, treaba lui - îl va îngropa într-o zi pe bătrân când a-

cesta era gata să împlinească optzeci și opt de ani... iar Mihuț, nemaidându-i masa laptele ei, cică într-o zi, de foame, sub un dud, pe căldură, dusese degetul gros de la mâna stângă și începuse să sugă tare din el, până ce - povestea bătrânul - într-o duminică se apucase să duhănească, să fumeze... (și Nora, curios, notase fraza aceasta *17 martie 1984, ora II, 20*, după cum notase și începutul poveștii zisă *Fiica Pustei* n.n.).

Temperamentul Pustei. Multă forță și instinct, un vârtej de patimi și dorinți, vivacitate, excese, păcate greu de mărturisit, un fond păgân, de stepă, deșert, munții fiind, ciudat, excluși, doar orizontul nemarginit... Și mitomania mea crescută în acest mediu înșelător, cu miragii de tot felul... Neputința de a relata un lucru exact cum s-a petrecut, ca și cum, mereu inventând, punând de la mine, aș vrea să corectez realitatea, s-o fac după cum îmi convine mie... De aici probabil dezechilibrul dezlanțuit în ziua în care, la Roma, rupeam crengi de leandru cu florile lui roșii parfumate lovind trecătorii peste fețe...

Scurte caracterizări de personaje. Mirrela = Agripina, acra, codoasă, rea, curvă, strică căsniciile... Angela, un inger fals, prefăcut, greu de înțeles... Biroașu, avocatul bogat care ținea în apartament un ied pe care îl chema Ionel și pe care îl învățase să numere cu behaituri și cu... (text brusc întrerupt - n.n.).

A consemnat: C.T.



expresie a kitschului; ea s-a caracterizat, în toate țările continentului, prin ecletismul ei paseist, prin juxtapunerea servilă a citatelor, prin conceperea stilului ca simplă cortină decorativă, prin belșug ornamental și vanitate pretențioasă. Controversa dintre P.D. și preopinientul său desemnat prin metonimia

bravos! mă bucur." (*O scrisoare pierdută*, actul IV, scena XIV) Bindecuvântat fie duhul lui Caragiale, care inspiră asemenea miracole și patronează împlinirea lor!

Ștefan Cazimir

P.S. Cele mai calde gânduri și urări de bine doamnei Doina Răcilă (Univer-



Desen de LINU

## Călătorii pe străzi visate

DIN noaptea de revelion, iubesc Bucureștiul cu un fel de superioritate melancolică; știu că, de-acum înainte, îl pot părăsi oricând, fiindcă „Olé, olé, olé - viza Schengen nu mai e”. Trebuie să mă înregimentez într-o bucurie nouă, fredonând indemnul lansat de PROTV - „În Europa năvălim” - deși definiția verbului: „a da buzna, a invada, a cotropi, a tabări asupra cuiva cu intenții agresive, a se îmbulzi, a se îngrămădi” (DEX) mă determină să am oarecare rețineri față de acțiunea propusă. O zi sau două mai târziu, Andrei Gheorghe preciza că lucrurile nu trebuie privite grav, ci mai degrabă ironic. Chiar acceptând sugestia, tot nu-mi vine să plec de-acasă; orașul împrosăpat de zăpadă îmi apare fastuos și ispititor. Ca la un prag de despărțire posibilă simt nevoia să străbat Capitala dacă nu cu autobuzul sau cu pasul, măcar cu ajutorul hărții din „Pagini aurii”, ediția 1999/2000. Sint străzi pe care n-am fost niciodată și le descopăr cu surpriză, mai ales că numele onora dintre ele dovedesc o logică impresionantă a progresului urban. În Colentina se află, de pildă, strada *Ciberneticii* nu departe de strada *Fructelor*, a *Toporului*, a *Cuiului* și de strada și de prelungirea *Teslei*: istoria vie, cum s-ar zice, a modernizării orașului, în etape organice. Dar, poate, că edilii capitalei n-au avut întotdeauna în vedere aceste amănunte. Fiindcă înaintind pe hartă nu mai găsesc explicație pentru o seamă de „intrări” al căror nume mă fascinează: intrarea *Epocii* plasată între cea a *Colierului* și cea a *Jugului* e doar un exemplu. După aceste dovezi de fantezie onomastică intrarea *Lobodei*, a *Frunzei*, a *Foșnetului* sau intrarea *Violoncelului* - nu mă mai miră, iar intrarea și strada *Colaborării* mă încintă de-a dreptul și mă fac să visez la un spirit comunitar mai rar de găsit printre bucureștenii zilei de azi. Nu mi-ar plăcea să aud de vreo bătaie sau de vreo tilhărie tocmai într-un asemenea spațiu, după cum trag nădejde ca pe străzile *Atașamentului*, *Abnegației*, *Imboldului*, *Preocupării*, *Duioșiei* sau *Inocenței* să nu se întâmple nimic reprobabil. Sint totuși pregătită și pentru deziluzii: har Domnului, orașul are și strada *Existenței*, ceea ce presupune viață, înfruntări, drame, cu totul altceva decât strada *Vidului*, de pildă. Îmi devine limpede că București - în care locuiesc de multă vreme - mai au suficiente mistere și atracții. În plus, descopăr că e și un oraș cu mare respect față de cultură: altminteri cum ar cuprinde străzi ca *Odei*, *Declamării*, a *Poemului*, a *Poeziei* - la care am adăuga intrarea *Versului* și pe cea a *Metaforei*, neuitând strada *Lecturii*, a *Meditației* sau a *Nuvelei*? Sint gata să închid „paginile aurii” cu un sentiment stenic, dar nu știu ce mă face să amîn gestul. De vină e, poate, televizorul care de vreo două săptămîni, mă răsfață cu emisiuni care mai de care: retrospectiva filmelor românești, muzică populară, duioase evocări ale Bucureștilor în arta plastică ș.a.m.d. Devin, brusc, curiosă și reiau cercetarea hărții orașului. Unde o fi, de pildă, strada Victor Iliu, regizorul filmului „Moara cu noroc”? N-o găsesc. Nici strada Jean Georgescu nu există. Dar strada Maria Tănase o fi pe unde prin Capitală? Nu e. Dar strada Corneliu Baba? Nici urmă... Nici Alexandru Ciucurencu nici sculptorul Gheorghe Anghel n-au dat numele lor vreunei străzi sau intrări. Dacă aș fi artist plastic, m-aș sesiza. După cum, dacă aș fi matematiciană,

le și număr 18 străzi Ionescu: nici însă, Eugen Ionescu. Explicabil: edilită-l-au învățat la școală. Dar strada Hor Papadat-Bengescu o fi existind cumva există. Printre altele, acesta este unul din motivele pentru care m-am hotărît să năvălesc deocamdată în Europa: aș vrea să mă plimb, măcar pe harta Capitalei, pe strada Hortensia Papadat-Bengescu, mancieră de talie europeană, cum se s-

## Hîrtii vechi

AR TREBUI să fac odată ordinea mai ales la început de an, cînd desfac în gînd planuri mari. De ce să mai țir exemplul, numărul 3544, din „Adevărul” cu articolul „Bibliotecile de carte - rînd de administratorii de bloc, de patrojocuri mecanice și de moștenitori”? Ziarul în noiembrie 2001, și, poate dintr-o tentenție, nu i-am găsit vreo urmărire drept la replică, în cazul că lucrurile stă chiar așa cum scrie presa, sau vrea să sură reparatorie? Ziarul e ușor îngădat de timp așa că îl voi da la coș nu înaintea copia ce mă interesează: „biblioteca Nicolae Labiș” din Drumul Taberei, călcată de hoți în două rînduri. Spargă au urinat pe cărți, inclusiv pe cele de pozit, și apoi și-au luat talpășița cu mentul datoriei împlinite. Bibliotecă „Camil Petrescu” a fost și ea „vizită Făptășii s-au instalat comd, și-au făcut fea, au dat telefoane o noapte întreaga inclusiv în Turcia fără ca cineva să băsească. La „Petre Ispirescu” din Pajubiblioteca s-a ales cu firul de telefon pentru că locatarii (blocului n.n.) înca în locul rafturilor cu tomuri să se lățeze o carmangerie. În general, revelitorii sint momiți cu perspectiva unor mai mici la fondul de rulment sau cheltuieli de întreținere, care, chipurile, mează să fie acoperite de viitoarele odată ce cărțile sint evacuate. La parterul unui bloc de pensionari din Militari ministratoarea plănua să facă în locul otecii o morgă”. Drept judecînd, după recenta scumpire a energiei tei într-un bloc de pensionari morga s-a tea să fie mai necesară decît bibliotecă. Plus că, și dacă ar fi puse pe foc, cărțile repede și nu dau cine știe ce căldură

## Ultimele ziare din 2001

CA AUSTRALIANUL care, cumpărându-și un bumerang nou nu pușcape de cel vechi - mă învîrtesc puțin „ziarele noi” și nu știu ce să fac cu ultima zi a anului 2001 am cumpărat toată presa care a apărut și, cu toate că majoritatea ziarelor am aflat care sint ceurile-legate de Anul Nou, la noroc glob, informații oricum transmise pe televizor, nu regret că am citit cu „Naționalul” - singurul unde am găsit știre de tot interesul: „Comuniștii ieșisărbătorit Ziua Republicii în ilegalitate Citeva zeci de simpatizanți comunisti socialiști majoritatea membri ai Partidului Muncitoresc Român, filiala Iași, au murat (poate aniversat n.n.) la 30 de zile Ziua Republicii. Fripturi, salate, ceva băutură aduse de acasă au dat familiar sărbătorii. „Întîlnirea a avut într-o atmosferă caldă. Tovarășii au cuvîntul înfierind capitalismul și imperialismul, manifestîndu-și profundul resentiment față de valorile comunismului, mului nou și ale șanselor ca România să ajungă după o perioadă o societate listă multilateral-dezvoltată, sub îndrumarea partidului ieșean”. Președintele societății comunistilor ieșeni se numește Dumitru Eminescu. Din cite am înțeles din citită, oamenii au încheiat adunarea cu creștie și sobrietate. În litera și spiritul baifului de lemn nu s-a auzit nîmă



# Vacarmul singurătății



## Tandrețea unui spirit

VESTEA dispariției omului de ură ION ZAMFIRESCU pune un fel o umbră pe anul ce tocmai a început. Sigur că vârsta profesorului (n. 1907) ne făcea să ne gândim la momentul despărțirii. Totuși, vitalitatea ideilor domniei sale, perfecțiunea limbii române, rostită cu precizie, greutatea pe care o dădă preciziei cuvântului, savoarea oricărui sale, felul în care modestia generată l-a făcut să nu fie mereu vădută, în primul rând al cărților și teoreticienilor (de teatru, și nu numai), grația cu care și-a creat spectacolul revelației în ochii celor tineri și chiar ai neștiutorilor, toate acestea și multe altele i-au pregătit în substanța ființei aerul curat, șugubaț și profund, mai tânăr și mai consistent, mai cu operă decât mulți dintre deținătorii locurilor de față. Așadar, cum să ne parăscă un tânăr? E drept, unul cu o ereditate importantă, întinsă pe zeci de ani din secolul XX, cu reale contribuții în spațiul teatrologiei. De pildă: *Istoria universală a teatrului*, în două volume; *Panorama dramaturgiei universale*; *Probleme de viață, teorie și istorie teatrală*; *Teatrul european în secolul luminilor*; *Teatrul romantic european*; *Drama istorică universală și națională*. Cu mult timp înainte de a muri s-a bucurat de reeditarea cărții *Spiritualitatea românească*, precum și de titlul de doctor *Honoris Causa*, oferit de IATC - București. A scris mult, substanțial a avut har pedagogic - nu uităm că a fost unul din promotorii Regelui Mihai - a fremătat în scopirea ideilor majore ale culturii și spiritualității universale, a avut curiozitate extraordinară să fie la curent cu noul, să conserve tradiția, odată, să deschidă mințile studenților, cititorilor spre spațiul cultural de amplă respirație, vital forțat oricărui personalități. Era tânăr și ironic ca orice boier care se respectă. A preferat sau a ales să nu nască din greu - stau măturie voinele, recenziile, colaborările la reviste, studiile și cercetările academice - decât să se îmbete cu laudelor și a succeselor facile, cu greutate. Pașii trecerii lui prin

MAI MULT ca niciodată în anul care tocmai s-a dus oamenii de teatru importanți au formulat, variat, mai colorat sau mai puțin, mai expresiv sau mai reținut, în diferite întâlniri amicale o idee care mărturisesc că m-a speriat. Pentru că și subconștientul meu subsemnase deja la ea: nu mai e vreme pentru teatru. Cel puțin deocamdată. Teatrul nu mai este un act de cultură. Relația fundamentală dintre regizori și actori suferă de multiple fracturi. Un amestec ciudat de energii nefaste, de criterii din care consistența ideilor și valoarea lor sînt îndepărtate programatic, de baloane de săpun, de risipiri neartistice au invadat lumea teatrului. Lucrurile sînt cu mult mai ambigue decât în '90, '92 sau '96. Un soi de avînt mediocru și agresiv s-a substituit treptat euforiei creatoare. Suficiența a înlocuit performanța care a devenit aproape o excepție. O acută lipsă de comunicare a înghețat dialogul minților, fair-play-ul confesiunilor, febra căutărilor adevărate, dorința de cufundare în adîncimile tainice și provocatoare ale unui univers nelimitat în posibilitățile lui de explorare. Se preferă o balaceală comodă pe suprafața unei ape mici care nu creează nici un fel de senzații, nu-l excită nici pe cel care produce și nici pe cel care receptează teatrul. E ca sărutul din vîrfurile buzelor, protocolar și fără implicații.

Sînt voci care susțin teoria crizei regiei. Pe de altă parte, s-a creat destul de subtil un fel de embargo care îi ține departe de teatre pe unii dintre regizorii importanți sub pretextul sumelor mari pe care le solicită pentru o montare. E adevărat însă și că unii dintre regizorii-vrăjitori își fac vrăjile în gînd. S-a născut un cerc vicios, periculos, ale cărui efecte nu întîrzie să se înfațișeze în fondul și forma spectacolelor. Un disconfort psihic dă tircoale actorilor angajați într-o instituție de stat. Sînt locuri în care se vîră cu forța două sî-

teme diferite în aceeași teacă. Cei retribuiți lunar se întîlnesc într-o distribuție cu cei care primesc sume stabilite pe baza unui contract de colaborare, ofertant, care face din meseria de actor o profesiune realmente liberală. Și nu întotdeauna valoarea îi așează în tabere diferite din punct de vedere material, ci „încadrarea”. Deși au trecut atîția ani din 1989 și pînă astăzi, flexibilitatea actorului este greoaie. Puțini și-au luat destinul în propriile mîini, renunțînd la contractul stabil cu un teatru. Mișcarea mai liberă a actorilor cred că ar dinamiza sistemul teatral, ar putea forma și coagula trupe poate mai solide, mai animate de aura unui regizor, de un text, de întîlnirea pe aceeași scenă a unor vîrfuri, a unei generații. Cu energiile ei, cu dorințele ei, cu obsesiile ei. Pentru asta este nevoie de curaj, de încredere în propriile resurse, de un spirit magnetic prin preajmă și, de ce nu, de puțină nebunie. În ziua de astăzi, o asemenea decizie poate deveni riscantă pentru traiul cotidian. E mai sigur să ai un venit mic în fiecare lună decât nimic sau decât un câștig substanțial, dar fluctuant. Competiția însă s-ar constitui într-o noțiune palpabilă, concretă, ar fi un vector major care ar impune, cred, calitatea, valoarea, spiritul aventurii, timpul fermecător al repetițiilor în care se respiră în același timp, același aer trepidant, fierbinte al facerii unui spectacol.

Din varii motive, artiștii nu mai par dispuși să formeze o echipă, să-și construiască acel spațiu al întîmplărilor miraculoase, un spațiu cultural, unic și deopotrivă al tuturor, în care harul și talentul să fie aruncate în arenă și stimulate să se dispute. Se aleargă pe culoare separate, se țes practic monologuri în suită care iau locul dialogului, polifoniei. Armonia pe scenă se regăsește cu greu. Nu întotdeauna împlinirea unei montări este singura bucurie estetică. Se poate recunoaște, de multe ori, în alcătuirea unei producții plăce-

rea repetițiilor, a timpului în care „hăosul” este organizat de un gînd, de disponibilitățile actoricești, de starea redescoperirii unor coarde neatînsse, nestîmte, de amplasarea într-un decor și comunicarea cu el, ca și aceea cu costumul, parte din structura unui personaj. Dar și asta se vede din ce în ce mai rar pentru că s-a diluat gustul intervalului petrecut și consumat împreună, umăr la umăr, cu respect, visceral, pasional, total. Teatrul presupune o alchimie specială, individuală și deopotrivă colectivă, un exercițiu în care fiecare învață, de fiecare dată, să-și dresese orgoliul exacerbă poate, să-și modeleze ființa pe scenă, să toarcă de plăcere. Chiar și atunci cînd nu este vorba neapărat despre rolul vieții, despre ideea sau interpretarea majoră. Pentru mulți, din păcate, profesiunea a ajuns o slujbă în care se bifează o acțiune de la ora x la ora y. După care fiecare zboară repede spre alte zări. Nu neapărat mai calde, mai senine, mai minunate, mai generoase, mai îmbibate de mirosul profesiunii lor. Prea puțini sînt cei cărora le pasă, îi doare, visează sau regretă. Despre prietenii, aproape ca nu mai putem vorbi. Despre interes și interese, din plin! Minciuna este, iarăși, la mare preț, căutată, cultivată, îngrășată cu vorbe dulci și maguleli. Ea ține loc, primejdios, de criterii, de balanțe echilibrate, de rigoare, de ceea ce ar trebui să rămîna în istorie. E zgomot mult, dar nu se întîmplă mare lucru. Anul 2001 mi-a revelat o sumă de singurătăți artistice. Nina Berberova scrie la pagina 325 din *Sublinierea îmi aparține* (Ed. Humanitas): „«singurătatea mea începe la doi pași de tine» îi spune amantului său o eroină a lui Giraudoux. S-ar putea spune la fel de bine: singurătatea mea începe în brațele tale.” Îmi vine să spun: cit de tristă este singurătatea mea din brațele teatrului.

Marina Constantinescu





# O SORCOVĂ A ANULUI 1947

**C**ICERONE IONIȚOIU, pe care îl consider un erou al luptei cu amnezia colectivă (la o vârstă înaintată, grav bolnav, continuă să lucreze la monumentalul *Dicționar al victimelor comunismului*) mi-a trimis de la Paris, de sărbători, ca *remember*, textul unei "sorcove a anului 1947". Textul - politic, satiric și mai ales tragic, întrucât autoarea lui, Marioara Ianculescu-Manon, din comuna Cârcea, județul Dolj, a plătit cu chinuri cumplite, în beciurile Siguranței de la Craiova, îndrăzneala de a-l fi compus - face parte din arhiva, imensa, ca a unui institut de cercetări, pe care Cicerone Ionițoiu și-a alcatuit-o cu tenacitate și abnegație de-a lungul a zeci de ani.

În versuri apare la un moment dat o referire la "Susaikov", iar Cicerone Ionițoiu, în scrisoarea pe care mi-a adresat-o, îmi explică pe larg cine este acest personaj cu nume rusec: "Ivan Susaikov, fost fierar într-un sat, a devenit activist în armată și a parcurs repede toate gradele până la general-locotenent, ajungând comandant al unei divizii de tancuri. Avea o antipatie violentă față de oficialitățile occidentale. La 28 februarie 1945, Vișinski a venit cu Susaikov de la Moscova și l-a instalat ca șef al secției rusești din Comisia Aliată de Control din România. Fostul fierar s-a ocupat de jefuirea țării noastre și de decimarea armatei. În perioada 1949-1950 a fost rechemat la Moscova și anchetat, întrucât se bănuia că începuse să se chivernisească și să aibă deprinderi burgheze. A disparut în marele infern al lui Stalin."

Reproduc, în continuare, versurile-urare, a căror autoare a fost torturată. Nu înainte de a-i mulțumi lui Cicerone Ionițoiu pentru impresionantul document pe care ni l-a pus la dispoziție.

Alex. Ștefănescu

Oaspeți dragi din țara asta  
Vă mirați voi cum se poate  
Anul nou care ne vine  
Să le știe toate-toate.  
Un moment de-aveți răbdare  
Anul nou iată c-apare  
Și-ntr-o slovă oltenească  
Tine mult să vă vorbească.  
Eu sunt anul '47,  
Nu vreau să vorbesc în șoapte,  
Nu înghit minciuna dulce  
Ca anul care se duce.  
Ia priviți pe '46  
Jerpelit până la oase,  
Descălțat și despuiat  
Parcă-i păstrăv afumat.  
Cum te-a jupuit Tamara  
Dacă nu ți-ai iubit țara!  
Să cântăm un marș celebru  
Marșul omului funebru  
Sau mai bine sorcova  
S-o cântăm la Moscova.  
Sorcova, vesela,  
Să te duci la Moscova  
Pe Stalin să-l sorcovești

Cât mai tare să-l lovești  
Până-i zdrobești oasele  
Cum ne-a spart el casele,  
Până-i rupi picioarele  
Cum ne-a rupt ogoarele.  
Toți românii îl iubim  
Și cu toți îl sorcovim:  
Să culegă în colhoz  
Cât culegem noi din boz.  
Sorcovică, sorcovea  
Du-te-n chip de cucuvea,  
Ia pe Colea, ia pe Golea  
Și îi trece peste Bug:  
Sunt trei ani de când ne sug.  
Să se ducă, ducă-se  
Să se-ngroape în URSS.  
Să moară tot sindicatul,  
Să moară tot "democratul"  
Cu Stalin și Susaikov  
Alături de Molotov.  
Și să duci din România  
Condoleanțe în Rusia."

## Cincizeci de ani de critică literară

**C**RITICII și istoricii literari, teoreticienii, eseistii și esteticienii români care au activat între 1950-2000 sunt menționați - împreună cu datele lor bio-bibliografice - într-o vastă *Panoramă a criticii literare românești* publicată recent de Irina Petraș la Casa Cărții de Știință din Cluj. Lucrarea - subintitulată "dicționar ilustrat", întrucât în cazul multor autori fișa de dicționar este ilustrată cu câte un citat din opera lor având valoarea unei profesii de credință, în afara de referințele critice propriu-zise - constituie un excelent instrument de lucru pentru elevi, studenți, profesori, specialiști în

**Panorama  
criticii  
literare  
românești**  
DICTIONAR ILUSTRAT

## Textul și cenzura

# Cazul *Bietul Ioanide*

(Urmare din pag. 12-13)

**Î**N EDIȚIA a II-a a romanului cenzura, și de data asta și auto-cenzura, impun modificări masive și radicale în însuși textul jurnalului.<sup>6</sup> Sînt eliminate din el tocmai pasajele de coerență și ample reflecții, citate și referințe culturale care fundamentează doctrina eroului, revelînd totodată nivelul liderului care-l desparte de "turma" (însurate, aceste eliminări se cifrează în jurul a 5 pagini). Astfel trunchiat și suferind de disparitate, jurnalul din ediția "definitivă" pare produsul unui mediocru licean, mai apropiat de nivelul de gândire al unui Carababă decît de Ioanide, cu care, cum spune autorul în scrisoare și cum o dovedește, în manuscris, fiul, în ciuda "distanței sufletești", vădește "totuși o surprinzătoare afinitate". Nu, evident una de filozofie și acțiune socială, dar ca grad de intelectualitate. Oricum am judeca lucrurile, cert este că jurnalul în forma din 1965, perpetuată pînă azi, pare produsul mental al unei brute care a prins din zbor, fără a le asimila, câteva crîmpeie dispartate de cultură - dacă o mai putem numi așa. Rezultatul este, prin urmare, caricarea personajului, spargerea unității lui interioare - efecte sporite și de menționatele retractări, făcute în jalnicul limbaj de ședință de partid, din jurnalul de detenție.

Efectele cenzurii asupra *Bietului Ioanide* (era să scriu: asupra bietului *Bietul Ioanide*) sînt departe de a se opri la aspectele sumare înfașate mai sus. De pildă, din secvența referitoare la intenția armenilor de a-și (re)crea un stat liber sînt eliminate frazele: "...pentru dobîndirea independenței, în situația dificilă a Armeniei împărțite între Rusia și Turcia. În Rusia exista o Armenie autonomă. Totuși cercul lui Saferian, constituit aproape exclusiv din comercianți, nu gusta socialismul." Iar în loc de: "se redeştepta aspirația unui stat armenesc, înfaptuit efemer după celălalt război mondial" avem: "mija aspirația unui stat armenesc burghez". Tot așa "(îndemnurile) germane către armeni de a se agita în vederea unei renașteri" trece în: "(îndemnurile) germane naziste către armenii cu instincte capitaliste de a se agita în vederea unei așa-zise renașteri". Ca să nu mai amintesc modificările, numeroase, pe suprafețe mici precum (referitor la România): "acum, cînd am atins granițele maxime", care trece în: "cînd avem un stat unitar" ș.a.m.d. Toate cele lasate în afara prezentei analize se află în aparatul critic al ediției.

**N**U VOI încheia însă înainte de a propune o ipoteză. Cum se știe, la apariție ro-

manul a fost întâmpinat de o critică veră, culminînd cu amplul articol blicat de N. Popescu - Doreanu în 1965 în "Viața românească". În urma aceia, cartea a fost interzisă, cea de-a c-a ediție s-a amînat pînă la sfîrșitul volumului Calinescu și, precum am arătat, apărut amputată, deși ne aflăm atî în anii așa-zisului "dezgheț ideologic". Majoritatea cronicilor din 1954-1965 exprimă speranța că autorul are să corijeze erorile (de ideologie, fire într-o nouă carte ce-l va prezenta pe Ioanide în anii "democrației populare" (unul dintre cronicari vorbește chiar în volumul al doilea al romanului) același timp, într-o epistolă de la februarie 1954, Șerban Cioculescu îi scria lui G. Calinescu "zvonu scrii acuma la urmarea, *Scrinul negru* ba chiar c-l-ai predat editurii", adaugă sceptic: "Dar cîte zvonuri aleargă!" Întrebarea pe care mi-o este dacă scriitorul se gîndise... de nevoie și nesilit de nimeni l-a "urmea", adică la continuarea romanului *Ioanide*, punîndu-și eroul să-l lueze în noul regim. Sînt înclinat să cred că, în discuțiile cu instanțele decideau publicarea, discuții anterioare apariției romanului, i se va fi propus autorului să-și continue romanul cîndu-l pe protagonist în anii de cînd 1947. Troc? Aducerea păcatosului calea cea bună? Semnatarilor cronicilor, care primeau, toți, indicații de "centru", li s-a transmis propunerea iar aceasta a fost indusă, o dată mult, autorului. Repet, nu schitez decît o ipoteză. Poate că mai reală fi să gîndim așa: cerințele formulat forurile ideologiei și propagandei întîlnit cu înclinația spre cedare a autorului. Ceea ce mi se pare sigur faptul că "votul de blam cu aveament" dat romanului din 1953 l-a prins pe autor la excese de tip contrar *Scrinul negru*. Aici el va sări peste idealizînd / idilizînd frapant noua ordine, schematizînd, artificializînd tîrzi de "convertire" și devotament - și e semnificativ faptul că aceste fost semnalate de cenzura însăși, ca dictat modificări și eliminări de simme, fraze, paragrafe<sup>8</sup>. Să fi reprezentat acest exces de zel (întrebarea inedită) modalitatea paradoxală ludicului Calinescu de a se răzbi frecîndu-și satisfăcut mîinile în jcați precum acestea: "Ați vrut intelectualități de tip nou, un Ioanide om iată ce frumos s-au convertit unii bine au pătruns noua doctrină care cunosc marxismul mai pe de decît îl știa Marx! Mi-ați cerut mîtori cutremurați pînă la insomnie conștiința proletară și comunistă? viți la Talaleu și la tovarășii lui, *dem farinae!* Ați vrut, într-un cu realism socialist? V-am dat din tul!"?

Revenind la *Bietul Ioanide*, mi-e nevoie să vestesc pentru ce versiune romanului am optat, ca text de bază ediția critică predată spre publicare să afirm că pînă acum am citit cu - exceptîndu-i pe norocoșii lectori manuscrisului și dactilogramelor directă cenzurării - un roman neautentic viciat de ingerințe străine intenționale și formei genuine a acestei re?

<sup>6</sup> Textul jurnalului a fost reconstituit după ediția din 1953 de Andrei Rusu în ediția pe care a îngrijit-o la Editura Minerva, col. B.P.T. apărută în 1995. Editorul trece între paranteze drepte ceea ce s-a eliminat în 1965.

<sup>7</sup> Comparînd aceste cronici, ele mi-au părut trase la indigo în punctele esențiale ale obiectivelor, nu numai ca idei, dar și ca formulare a lor.

<sup>8</sup> V. Pavel Țugui, *Recurs la "dosarul" "Scrinului negru"*, în "Revista de istorie



# Seducătoarea

STORIA lui Kierkegaard și a Reginei Olsen se numără printre marile povești de dragoste literaturii universale, ale celebrelor lui de îndrăgostiți care rămân veștături tocmai pentru că nu și-au avut niciodată unul altuia. Se înțelege astfel vâlva strâmbă în lumea literară daneză de recentă publicare, la ora jutlandeză Hovedland, a jurnalului Reginei Olsen, logodnica de care Kierkegaard s-a despărțit în 1841. Jurnalul (32 de pagini de manuscris de care nu s-a știut nimic până acum, datează din chiar anii 1840-41, și este o adă logodnei, iar efectul său ar fi foarte bine redat prin titlurile lui Kierkegaard din *Jurnalul Seducătorului*: e ceea ce simte „un ofițer poliție care intră în odaia unui călător, deschide ascunzătoarea și în saltar descoperă o mulțime de scrisori dispărute...” Emoția e cu atât mai mare cu cât jurnalul Reginei prezintă o poveste iubirii cu Kierkegaard dintr-unghi nou: ea, și nu filosoful ar fi apărut logodnei. Motivul: descoperirea adevărată ei dragoste era de fapt Frederik Schlegel, cel cu care Reginea să se căsătorească ulterior. Nu existase până acum îndoială în versiunii (ce-i drept, aluzivă și retizată) a lui Kierkegaard asupra ruperii logodnei. S-a spus că Reginea ar fi fost prea tânără și lipsită de griji, pe când Kierkegaard era un micolicul și negurosul Søren, un bărbat de un misterios „mare număr”, teribilă răsturnare a norilor legată de o destainuire a lui sau, incapabil să se așeze bucuriei de viață, și-a înlocuit iubirea pentru a nu strică viața logodnei. Legătura de căsătorie însemna pentru el o pierdere reciprocă a tainelor, dar care îi rodea lui sufletul nu putea fi împărtășită. Reginea stătea în viziunea sa de scriitor religios. În taina respectiva, nedeșvăluită în ziua de azi, s-a presupus că ar fi un păcat mortal al tatalui: în copilăria de păstor sărac din Iutlanda, alături de el ar fi judecat și blestemat pe Dumnezeu! Altă interpretare a lui patern se referă la violul care a avut loc la baza celei de-a doua căsătorii, a tatălui Michael Kierkegaard. După asistase la moartea mamei și a dintelor frații și surorile lui, Søren nu a putut învinși că tatăl fusese blestemat să moară la moartea tuturor celor dragi. În ziua de azi, moartea tatălui l-a făcut să se gândească că avea datoria de a-și dedica viața astfel cruțată unui scop nobil, de a scrie cărți religioase. Nu cumva ar fi, generații de vizitatori ai zeului Orașului Copenhaga s-au închinat văzând relicvele suferințelor lui Søren și Reginei, printre care inelul logodnei, portretul Reginei și un mic cadru fără rafturi, comandat de Kierkegaard după despărțire, când ea l-ar fi cerut să o păstreze alături „măcar în un cadru”... Iată de ce publicarea jurnalului acesteia stârnește aprige dezbateri, fiind pusă sub semnul întrebării chiar autenticitatea lui. Nu este în mod sigur drept, Hovedland, mică editură obișnuit publicul cu surprizele, și nu este în mod sigur împotriva „giganților” Gyllenskjöld, Egmont și Bonnier (pastrăm în minte că, ce poate fi gigant în Danemarca...) mai ales datorită unor cărți de mare valoare, fără tradiție în publicarea

Reginei Olsen cu o supărătoare lipsă a aparatului critic.

Jurnalul e publicat împreună cu o prefată a posesorului manuscrisului, Erik Søndergaard Frandsen, *consulting engineer* pensionat care trăiește în Dubai și pretinde a fi moștenit firavul caiet cu hârtie îngălbenită de la bunicul său, care l-ar fi găsit, în 1896, într-o cutie (Istoria Regelui Christian al doilea de H. Behrman) provenită din biblioteca lui J.F. Schlegel, soțul de mai târziu al Reginei. Cartea fusese scoasă la licitație după moartea acestuia. Inginerul nu se gândise pînă acum la publicarea manuscrisului, întrucât era convins că era cunoscut specialiștilor și socotit neinteresant. Cum nu-l citise pe Kierkegaard, pe care îl considerase a fost înost încă din vremea școlii, abia după pensionare făcuse ordine în hârtii, dându-și osteneala să citească atât manu-

ginei) și s-a remarcat prin locvacitate (se suie chiar pe un scaun pentru a vorbi de acolo). Prea-curioșii istorici știu însă că nu era prima dată când se vedeau. Evident impresionată, Reginea citește primul volum al filosofului, *Din hârtiile unuia încă viu*, cumpărat de tatal ei, și romanul *Doar un lautar* al lui H.C. Andersen, pe care Kierkegaard îl criticase în cartea sa. Întrucât Søren o anunțase că va pleca peste câteva zile în Iutlanda, Reginea e cuprinsă de tot felul de suspiciuni când află că acesta e încă în Copenhaga (de fapt, plecarea fusese amânată cu trei zile). Când fratele o ironizează că a fost părăsită de „iubit”, Reginea se face că nu pricepe despre ce e vorba, dar intercalează fără nici un comentariu numele lui Kierkegaard în cel al lui Frederik (Frits) Schlegel, de care se recunoștea îndrăgostită: „Kierkegaard [sic!] Frits Søren

mantele să fie dispuse în formă de cruce, semn al vocației sale. Inelul poate fi văzut și astăzi la Muzeul Orașului Copenhaga.)

Sosește prima scrisoare de la Søren, îndrăgostit la modul romantic („A săpat numele meu în coaja unui măr. R.O. Aș vrea să te sărut și să te îmbrățișez în timp ce stam în vârful micului deal.”). Sora Reginei, Cornelia (careia Søren îi făcuse curte și al cărei nume l-a inspirat, se pare, pe cel al personajului feminin din *Jurnalul Seducătorului*, Cordelia), face crize de gelozie, Reginea se întâlnește cu Frits Schlegel pe stradă și îl salută („Am ezitat amândoi, dar apoi am mers mai departe. M-am întors după el puțin după aceea, dar nu mai era. M-a cuprins un val de căldură.”). Viața merge înainte. Perioada logodnei ar putea fi una banală: cei doi beau vin cu Peder Kierkegaard, fratele lui Søren, și participa apoi la nunta lui, merg împreună la teatru, Reginea primește de la o mătușă, pentru dotă, o duzină de prosoape și o foarfecă de taiat mucerile lumânărilor (cât de importante au fost din totdeauna lumânările aprinse în sumbra Danemarcă!). Reginea notează: Søren „vrea să devenim curând soț și soție și să am douăsprezece domnișoare de onoare la nuntă. Nu mă sperie decât foarte puțin, căci de azi în trei luni împinesc nouăsprezece ani!”

Au loc schimburi de scrisori în care cei doi discută cu seriozitate tot felul de detalii.

Când e voios, Kierkegaard fumează trabucuri. Cei doi mănâncă împreună clătite. Logodnicul îi dăruiește un flacon de parfum verde, scump, adus de la Hamburg, un șal roșu de matase chinezească și unul alb (pe care îl ascunde sub pernă), un roman, un buchet de nu-mă-uita. De ziua ei logodnicul aduce vopsele pentru pictură, un scrin pentru ace, ațe și alte lucruri necesare cusutului, două sfeșnice și o carte. Ea îi dăruiește de ziua lui o mapă pentru hârtii, ceea ce îl mișcă profund și îi face să își reînnoiască jurămintele de iubire.

În ciuda acestor aparente de „rândul lumii”, Søren rămâne un „excentric”. În timpul unei plimbări prin parc, râde în gura mare când o cunoștință a Reginei afirmă că „Dumnezeu nu ne-a făcut pentru păcat, ci pentru sfințenie”. Spune răutății când e prost dispus „din cauza vremii”, nu vrea la plimbare sau la bal, o necăjește spunându-i că iubește pe altcineva. E ipohondru, fiind surprins de Reginea că verifică dacă nu cumva scuipa sânge. Are în fond destule motive să fie grijuliu, pentru că i se întâmplă să leșine brusc, la cafea.

Imaginea lui Kierkegaard, creionată în jurnalul Reginei, corespunde așteptărilor cititorului în legătură cu ciudatul filosof danez. Tip locvace, temperament intempestiv, văzut pe stradă cărând teancuri de cărți sub braț, pierdut în gânduri, cât pe ce să fie călcat de o trăsură. Citește și lucrează mult, ține predici pentru a se pregăti de preoție, e deseori vesel, dar și foarte suspicios:

„Miercuri [21.10.40] Am primit un desen în tuș ce reprezintă o persoană tremurând de frig într-un pavilion cu copaci. Persoana care aleargă spre el să îl îmbrățișeze sunt eu. Dar el nu vrea să fie îmbrățișat. Punctele vor să fie fulgi de zăpadă, dar până acum n-am avut



scrisul, cât și unele cărți despre Kierkegaard. Descoperise astfel că versiunea Reginei nu era cunoscută.

Pe lângă prefata lui Søndergaard Frandsen, cartea mai are o postfață de Johannes Nørregaard Hansen, profesor universitar de limba daneză, care nu conține însă decât lungi divagații pe tema rolului iubirii patetice în dezvoltarea eului modern și nicidecum ceea ce așteaptă cititorul (informații).

NOTAȚIILE Reginei sunt de fapt o înșiruire de evenimente marunte, universal unei fete cuminti din burghezia primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Fraționi câștigă la loterie și își cumpără îndată rădăcina de lemn dulce, o soră e veșnic bolnavă și zace la pat, un mes-teacăn uriaș din fundul grădinii e smuls din rădăcini de furtună, are loc un incendiu în vecini, apare câte un nou număr din *Jurnalul de modă* (pe care mama încearcă să-l ascundă de fete), se însoară prințul moștenitor, cu mare „lumină”, sau, culmea evenimentului în ploioasa lume daneză: „Azi a fost o zi înșorită. De-ar fi zilnic soare!”

Numele lui Kierkegaard apare pentru prima dată într-o joi nedată. Venise în vizită împreună cu un anume

Frits”. Va fi trecut multe sub tăcere, căci logodna ei neașteptată cu filosoful apare ca o mare surpriză:

„Marți [8.9.40]. ...Pe drumul spre casa Søren Kierkegaard a venit după mine, și când m-am așezat la pian, m-a întrebat dacă aș vrea să fiu într-o bună zi soția lui. M-am înroșit și l-am rugat să plece. S-a dus îndată sus la tata. Cornelia i-a dat bastonul pe care îl uitase. Nu m-am gândit la Frits. Mi-era rușine.”

A doua zi scrie că nu s-a întâmplat nimic, deși Kierkegaard vine iar la ei pentru a vorbi cu tatal Reginei. A treia zi acceptă cererea în căsătorie:

„Joi [10.9.40]. M-a întrebat din nou. I-am răspuns că tin și la Frits, la care el a tăcut o clipă, apoi mi-a zis că dacă e așa, Frits va trebui să-și găsească alta, pentru că trebuie să-i dau lui întâietate. Apoi m-a sărutat, încât mi-a căzut partitura pe jos. I-am acceptat sărutul. Suntem logodnici și iubiți. Kierkegaard a vorbit sus cu tata, care e de acord.”

Primește inelul de logodnă, un inel de preț, cu diamante – fiul negustorului Michael Pedersen Kierkegaard moștenise o importantă avere - cu toate că fratele Reginei zice în bataie de joc că ar fi din tinichea. (Mai târziu, după ruperea logodnei, Kierkegaard avea să



# Seducătorului

Alta dată, Kierkegaard îi trimite un desen cu o Regine îmbrățișată de Frederik Schlegel purtând turban.

**V**INE o zi în care Regine notează: „Søren mi-a amintit că i-aș fi scris că viața mea se va sfârși dacă m-aș despărți de el. Dar n-a înțeles vorbele mele cum trebuie. Iubirea mea pentru el se va sfârși, nu viața. Îl iubesc oare pe Søren? Da, îl iubesc chiar și atunci când e nefericit din cauză mea, dar nu-mi pot imagina că voi deveni soția sa, cu copii mici. Regina Kierkegaard. Aș putea deveni o soție fericită? De fapt, sunt în același timp tânără și bătrână.” Mai târziu, într-o miercuri nedatată: „Am primit scrisoare de la Søren. Simt o oboseală interioară și exterioară, și mă întreb dacă și Søren presimte ceva în neregula privind relația noastră. Søren face prin întunecarea sa aluzie la «filosofia iubirii». Filosofie întotdeauna complicată. Îndată ce dau semne de rătăcire, primesc scrisoare de la Søren, în care povestește cât de preocupat e de cu totul altceva. De pildă, ca răspuns la faptul că ieri nu eram acasă, scrie o scrisoare în care numește iubirea mea un afiș de comedie, iar pe sine – un corector. Cum să fac să îl ajut pe Søren să-și regasească liniștea și pacea.”

Într-adevăr, aceasta e principala problemă a celor doi logodnici. Kierkegaard notase că a început să regrete logodna chiar a doua zi după ce fusese încheiată. Pare să observe asta și Regine: „Am primit scrisoare de la Søren. Aseara avea din nou lacrimi în ochi și mă privea ciudat. A plecat cu pantalonii săi cei noi.” (Astfel de alăturări de dramatic și detalii banale sunt frecvente în jurnalul Reginei.). Nu e singura dată când îl surprinde pe filosof cu lacrimi în ochi, și se întreabă dacă și el înțelege că nu vor avea „un viitor împreună”...

Într-una din întâlniri îi vorbește despre ce înțelege ea prin iubire. Iubirea e „altceva decât dorul”. El tace.

În general însă, Regine, nemulțumită de faptul că nu ajunge niciodată să-i spună logodnicului parerea, se simte ușurată când nu-l vede (cu aerul său mohorât și suspicios), se întristează de scrisorile sumbru aluzive (cum ar fi una despre melcul care vrea să stea singur în cochilia sa), rupe desenul făcut de el (portretul ei, înconjurat de portretele lui). Dacă la început scria: „Mi-e tare dor de sărutări”, mai târziu avea să scrie: „Mi-e puțin dor de Frits”, și să se gândească la acesta de ziua lui. Deznodământul e previzibil. Într-o luni nedatată, Regine notează:

„Azi dimineață ne-am certat din nou. L-am rugat să îmi redea libertatea. Plângea, mă îmbrățișa și nu vroia să mă piardă. Ne-am sărutat. M-a numit răsfățată și cocheta când l-am rugat să mă iubească totuși.” După împacarea care durează o vreme, e rândul lui să se supere: „Søren mi-a trimis inelul înapoi. E doar o manifestare a melancoliei sale. E nefericit fără mine; voi deveni eu însă fericită lângă el? I-am zis numai decît că bate câmpii, și a acceptat îndată, fără să mai zică nimic.”

Până la urmă însă, exasperată de scrisorile amare ale filosofului, îl cheamă la ea pentru a-și lua adio: „Luni [11 octombrie 1841]. I-am spus lui Søren că de acum e liber. L-am rugat să mă

M-au apucat dureri de stomac. El era alb la față și nu-și putea ține ochii locului când mi-a luat mâna. Cornelia intră, dar a plecat imediat. Søren s-a așezat și a început să plângă, îmbrățișându-mă și cerându-mi să-l dezleg de promisiunile... A plecat acum o oră. Și-a uitat pe masă cutia de trabucuri, și nu cred că s-a dus în Nørregade [strada pe care locuia Kierkegaard, n.m.]. Sunt ce-i drept ușurată, dar mă gândesc puțin unde e el acum, unde s-o fi dus. Și-a uitat cutia de trabucuri. Nu mai am dureri de stomac... Søren s-a întors după cutia de trabucuri. A vorbit cu mama și tata și a plecat din nou. Slavă Domnului! Câte neplăceri i-am pricinuit.”

Dacă la logodna își uitase bastonul, acum tabachera. Freudian pasaj!

Dacă e să credem varianta Reginei, Kierkegaard a insistat să pară că a rupt el logodna, probabil pentru ca Regine să nu pară ușurată (Regine spune însă că numai astfel va suporta el singurătatea), iar ea acceptase, jucând rolul părăsitei, inclusiv față de părinți: „Nu mai sunt amețită ca ieri, când Søren a repetat că el a fost cel care a încheiat totul. Fă-mi serviciul ăsta, a zis. M-a sărutat desigur, eu i-am zis că nimeni nu-l va crede, dar ca las asupra lui toate acestea și voi tăcea.” Cu toate acestea îi mărturisește adevărul profesorului Sibbern, care îi da dreptate. Regine îl iubea de fapt pe Schlegel. Kierkegaard joacă însă în continuare rolul „tialosului fără milă”. Sunt returnate scrisori și inele, Kierkegaard îi trimite un misterios plic gol, apoi pleacă la Berlin, de unde lansează zvonul că ar avea legături cu o dansatoare. Regine știe însă că minte. Îl revede pe Schlegel. Søren Kierkegaard îl puse pe prietenul său Emil Boesen să o urmărească neobservat și să-i scrie despre ea.

De măritat cu Schlegel, s-a măritat abia în 1847. Fostul logodnic i-a încredințat atunci noului soț o scrisoare pentru ea, pe care acesta însă nu a acceptat să o transmită destinatarului, returnându-i-o filosofului nedeschisă. Au locuit în același oraș, fără să mai aibă relații unii cu alții, până în 1855, când Schlegel a devenit guvernator al Indiilor de Vest și a plecat acolo cu soția sa. Peste câteva luni avea să moară și Kierkegaard. Soții s-au reîntors în Copenhaga abia la 1860. Regine i-a supraviețuit și lui Schlegel, mort în 1896, și ca bătrână doamnă avea să povestească cu mândrie despre cât de bine l-a cunoscut pe Kierkegaard, certând chiar un preot care nu auzise de el. S-a stins în 1904, fără urmași.

Nefiind cunoscută nici o mărturie a Reginei că ar fi ținut jurnal, dacă se va dovedi că jurnalul a fost scris într-adevăr de ea, multe pasaje din opera lui Kierkegaard vor trebui reinterpretate. În cazul lui Kierkegaard, obișnuitul neamestec al vieții filosofului cu opera sa nu se poate păstra: nu spunea el însuși că datorează întreaga sa operă părintelui și logodnicei sale? Amintirea Reginei revine obsesiv atât în jurnal cât și în volumele publicate. De aceea, interesul pentru jurnalul logodnicei lui Kierkegaard e mai mult decât o simplă curiozitate a unor fani indiscreți.

Să ne imaginăm, de pildă, „după exemplul cui” ar mai fi pregătît și „înnobilat” Mircea Eliade despărțirea de iubita sa din studentie (orice legătura prelungită, fiind scotită neapărat

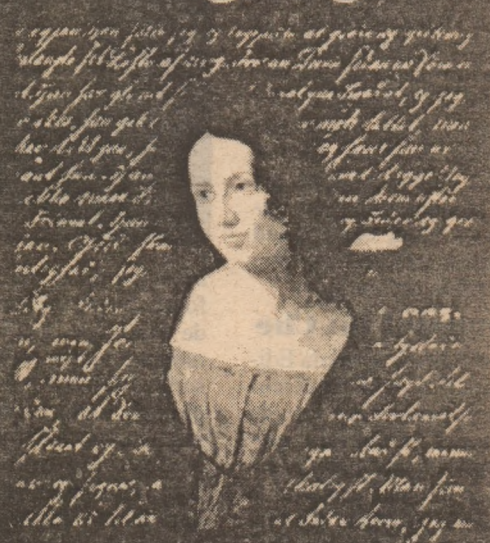
Specialiștii danezi în opera lui Kierkegaard se îndoiesc de autenticitatea jurnalului. Directorul Institutului de Cercetare „Søren Kierkegaard”, domnul Nils Jørgen Cappelørn, cunoscut în România în urma simpozionului Kierkegaard astăzi, organizat în anul 1998 în colaborare cu Facultatea de Filosofie a Universității București, consideră că puținele pagini de manuscris apărute în facsimil nu seamănă cu scrisul Reginei din scrisorile din perioada de mai târziu, când se afla cu Schlegel în Indiile de Vest. I se pare totodată neverosimil ca Regine să fi păstrat un astfel de jurnal „compromișator” după căsătoria cu Schlegel, având în vedere că arse scrierile către Kierkegaard. Ce-i drept, volumul în care se afirmă că ar fi fost găsit manuscrisul, deși scos la licitație odată cu biblioteca lui Schlegel, are pe prima pagină semnătura consilierului Terkild Olsen, tatăl Reginei, și îi va fi aparținut mai degrabă ei decât soțului. O altă problemă se află chiar în conținutul jurnalului. La câteva zile după logodna, Regine povestește că filosoful i-ar fi vorbit despre părinții săi și rezumă discuția astfel: tatăl a murit de mulți ani, pe mama nu a cunoscut-o niciodată. Ambele sunt greșeli notorii. La data respectivă, Michael Kierkegaard murise de numai doi ani - fapt pe care Regine îl și recunoaște câteva pagini mai târziu. Asupra relației lui Kierkegaard cu mama sa nu mai revine însă, încă de se pune întrebarea dacă pasajul despre părinții filosofului a fost o neînțelegere din partea Reginei sau o eroare a falsificatorului, influențat de absența referirilor lui Søren Kierkegaard la mama sa (femeie simplă, fostă servitoare a viitorului e soț).

**S**-A mai reproșat jurnalului tonul lipsit de visare și pasiune, considerat nepotrivit pentru o fată de 18 ani care scrie despre logodnicul ei. În ce măsură însă o fată din burghezia copenhagheză, care citează cărți religioase în jurnal și bruioane de scrisori, se va fi exteriorizat în felul în care așteaptă cititorul astăzi, rămâne discutabil.

Nils Jørgen Cappelørn crede că „autorul falsului” ar putea fi scriitorul Johannes Sløk, sfârșit din viață cu puțin timp înaintea apariției jurnalului, bun cunosător al operei lui Kierkegaard și plin de dispreț pentru exageratul interes istoric acordat persoanei lui Kierkegaard. Alții îl suspectează pe prozatorul Svend Aage Madsen, cunoscut pentru modul său de a se juca și a se ascunde, à la Pessoa, sub diferite identități.

Dincolo de problema autenticității, Jurnalul Reginei Olsen rămâne însă o apariție editorială importantă, creând poate pentru prima dată distanțarea față

## Regine Olsens dagbog



Udgivet af Erik Søndergaard Hansen med efterskrift ved Johs. Nørregaard Frandsen

Hovedland

Regine Olsens dagbog. Udgivet af Erik Søndergaard Hansen med efterskrift ved Johs. Nørregaard Frandsen. Hovedland, Højbjerg, 20

tic, el face posibilă reevaluarea lui în care Kierkegaard folosește propria experiență în scrieri (mod, în fond, destul de literaturizant). Constituie posibilă sursă de inspirație pe înțelegerea iubirii în „Epoca de Guldalderen, prima jumătate a secolului al XIX-lea în Danemarca).

Editorul Steen Piper, jutland (deci... provincial) revoltat împotriva kierkegaardienilor elitisti din „Copenhaga” (Københavnstrup), în afara celor câteva facsimile reduse în volum, nu cunoaște textul în format electronic primit prin e-mail din Dubai, declara cotidianului *Lingske Tidende*, într-un ton demagogic „omul estetic” al lui Kierkegaard: „Dacă jurnalul e autentic, e pasionant iar dacă e fals și e vorba de o ficțiune tot pasionant e, pentru că atunci îți tem evalua din punct de vedere autentic...” Răspunsul la întrebare va fi după studierea manuscrisului cu ajutorul microscopului electronic în stare rate, prin cercetarea cernelii, care sature din manuscrisele lui Kierkegaard au fost făcute de primii săi editori care, de filosoful însuși.

Adevărul e că, dacă totuși conștient, jurnalul (apărut acum două decenii) merita să fie inventat. Nimic mai decât confruntarea dintre spiritul lucid, protestant, tradițional, cu lăntenele și înalțimilor spiritului Contrastul acesta, mai vizibil decât unde în Europa, face specificul titații daneze. Notațiile „seducătorului” îl reflectă din plin, de gândit nu numai kierkegaardie criticilor literari și fetelor îndrăgite și, la urma urmelor, cercetătorii mentalități.



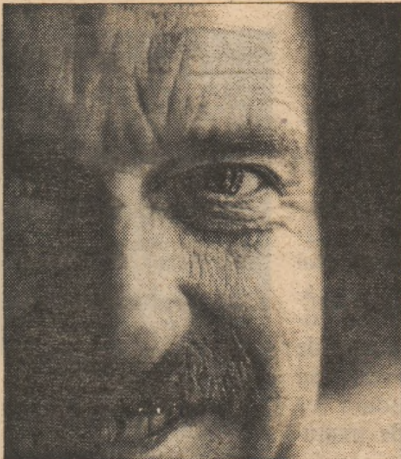
**Premiul Malraux**

● Premiul André Malraux, care încununază „o mare consacrată a artelor plastice ce asociază pertița unei scriituri literare alitate a unei iconografe excepție”, a fost de- nat pentru 2001 volu- lui *Stael, du trait à la fleur* de Anne de Staël. ul prezidat de scriito- Jorge Semprun a ales rarea fiicei pictorului olas de Staël (1914- 5) dintr-o mulțime de albume, unul mai fru- s ca altul; considerînd intrunește cel mai bine dițiile premiului.

**Jurnalul lui Che**

● Editura spaniolă Edites B a publicat de cu- l volumul *Otra vez de esto Che Guevara*, sub- tulat *Jurnal inedit al ce- de a doua călătorii în erica Latină*. Cartea, fațată de Alberto Gra- lo, prieten cu Che înce- d din 1942 și pînă la arte, a fost alcătuită din ațiile tînărului de 25 de Ernesto Guevara de la na în cursul anilor 53-56, din fotografii il- lite și, în anexă, din isori adresate mamei și etenilor (posteroare nalului de călătorie).

**O poveste tristă de dragoste**



● Urs Widmer, scriitor elvețian de limbă germană, era cu- noscut pînă la apariția volumu- lui *Bărbatul pe care mama mea l-a iubit* ca autor de povestiri u- moristice. Noua lui carte a pro- vocat un mic scandal, căci elvețienii au văzut în ea un roman cu cheie, jignitor la adresa unor

mari familii și mai ales la adresa unui dirijor reputat și foarte bogat. Autorul însuși a recunoscut că povestirea e de inspirație autobiografică și că a trebuit să aștepte moartea mamei sale și apoi a muzicianului ca să o poată scrie. Bărbatul din titlu e un dirijor de geniu, provenit dintr-un mediu modest, iar cea care l-a iubit toată viața – mama naratorului. Născută într-o familie bogată, aceasta a avut o copilărie nefericită, alături de un tată sever și lipsit de sentimente, care a murit ruinat. Fata va desco- peri muzic datorită unui tînăr muzician care, cu o or- chestră de amatori, reușește să se impună în viața cultur- ală züricheză. Ea devine umbra acestui om, cu care are o scurtă relație, considerată de el o simplă aventură, căci ambiția lui e de a se însura cu o moștenitoare bogată, cea ce și face. Tînăra femeie se mărită la rîndul ei, are un fiu, dar continuă să asiste la toate concertele orchestrei și să urmărească de departe viața dirijorului iubit. Romanul lui Urs Widmer e o frumoasă poveste de dragoste ne- fericită pe care francezii (cartea a fost de curînd tradusă la Gallimard) o apreciază foarte mult, susținînd că referirea la persoane reale nu are nici o relevanță, ceea ce contează fiind arta literară a scriitorului elvețian.

**Profesor emerit**

● Ministrul Instrucți- unii Universitare din Ita- lia, Letizia Moratti, i-a conferit recent profesoru- lui Alexandru Niculescu, dela catedra de limbă și literatură română a Uni- versității din Udine, titlul de profesor emerit, ca o recunoaștere a excepțio- nalei sale activități ști- ințifice și didactice. Prof. Alexandru Niculescu este primul cadru didactic de la Universitatea din U- dine distins cu onorantul titlu.

**În fotoliul lui Amado**

● Prestigioasa Acade- mie a Literelor Braziliene a ales, pe locul rămas va- cant prin moartea lui Jor- ge Amado, survenită la 6 august 2001, pe văduva scriitorului, Zelia Gattai, în vîrstă de 85 de ani. Autoare a numeroase cărți pentru copii și tîne- ret, foarte apreciate de brazilieni, Zelia Gattai, care a trăit în umbra cele- brului ei soț, a fost aleasă cu 32 de voturi, doar pa- tru dintre membrii Aca- demiei opunîndu-se pri- mirii ei.

**Agatha Christie și Orientul**

● Agatha Christie (1890-1976) și-a însoțit adesea cel de al doilea barbat, arheologul Max Mallowan, în expedițiile sale în Egipt, Siria și Irak. Pasionată de arheologie și



fotografie, făcea peste tot poze și stătea de vorbă cu localnicii angajați la să- pături, o interesa istoria

antică, era fascinată de E- giptul faraonilor și tainele acelei lumi, ceea ce s-a răsfrînt și în unele din ro- manele ei. Așa se explică faptul că englezii au ales să îi comemoreze 25 de ani de la moarte printr-o expoziție deschisă la secția de Arheologie de la British Museum, *Agatha Christie și Orientul*, ce poate fi văzută pînă în martie 2002. Admiratorii celebrelor ei romane poli- țiste – ce se reeditează permanent cu succes în toată lumea (și la noi pot fi întîlnite pe tarabe, din păcate în traduceri negli- jente, pe hîrtie proastă și cu multe greșeli de tipar) – au ocazia să descopere un personaj diferit de acela fixat de legendă.

**Manuscris inedit**

● Thomas Bernhard (1931-1989), romancierul și dramaturgul austriac, eternul provocator care a făcut în literatura o revoluție asemanătoare celei produse de seri- alism în muzică, rămîne una din marile figuri ale litera- turii germane contemporane. El a devenit în ultimii 12 ani un veritabil obiect de cult pentru anticari, dată fiind raritatea manuscriselor lui. Recent a fost descoperit la Salzburg, de către un librar, un manuscris inedit al lui Thomas Bernhard. Cele 68 de pagini scrise cu creionul în 1957 reprezintă transpunerea în Coreea a unei drame de Thomas Wolfe a cărei acțiune se situeaza în opera originală în sudul Statelor Unite. Manuscrisul va fi scos la licitați pentru o sumă începînd de la 423.000 de euro.

**CARTEA STRĂINĂ**

**Andrei Codrescu – identitate și ficțiune**

IMPRESIONANTA bibliogra- fie – 37 de titluri (poezie, proză, eseistica, traduceri din Max Jacob și Lucian Blaga) – a scriitorului american de origine română, Andrei Codrescu, a sporit, în ultimii doi ani, alte câteva apariții de succes pe ața cărții americane: *Ay, Cuba!*, *A ur in Brooklyn, Messiah*, (carte tradu- și în românește la Editura Fundației Culturale Române). Dintre acestea, *An involuntary Genius in America's shoes (And What Happened Afterwards)*, Editura Black Sparrow Press nta Rosa, 2001, ar merita, în mod ețial, să fie oferită și cititorului ro- in. În primul rînd, poate, pentru cele uazeci și opt de capitole ale primei ețiuni, pe care Andrei Codrescu le nsacră peripețiilor debutului, „evo- nd” atmosfera sufocantă a unui Sibiu nlaștinat cultural în realitatea anilor zeci, percepută în dimensiuni gro- sti de tînărul care a refuzat să-și sa- fice identitatea etnică și spirituală ntru a se inseria unei literaturi încar- rată în dogme. Apoi, atitudinea lui ndrei Codrescu față de fiionul autobi- rafic ce alimentează epicul cărții se ncretizează într-o tehnică narativa, arcată de plonjeuri în imaginar, a- opiată oarecum formulei „jurnalului tiven”, pe care o practică tot mai event și postmoderniștii români, cu bliనిerea că autorul *Unui geniu invo- ntar în papucii Americii* nu-și scrie

*Life & Times of an Involuntary Genius* (1975) și *In America's Shoes* (1983). Așezate între copertile aceleiași cărți și re-citite cu ironie și detașare, mai întîi de autor, cel puțin aceasta este senzația creată de textele însoțitoare – prefața („Adding to My life”, New Orleans, March, 1995) și post-fața („And What Happened Afterwards”, Baton Rouge, March, 2001) –, cele două secțiuni re- compun un „traseu misterios”, cum își numea Andrei Codrescu propriul său „drum literar”, în prefața la antologia de poezie „Alien Candor”. Datele con- crete păstrate în memorie (copilăria si- biană, decupajele din anii de liceu, par- ticipările la cenaclul literar local etc., pînă la plecarea din România, în 7 oc- tombrie 1965, urmată de episodul șe- derii în Italia și, apoi, de etapele inte- grării americane) sunt luate în posesie de ficțiunea care desfășoară un specta- col seducător și derutant, anume parcă pentru a ilustra o mai veche mărturisire a autorului: „Scrișul meu reprezintă deseori lucruri pe care le-am atacat la alții și atacă ceea ce afirm că iubesc”. Lumea surprinsă în primele o sută de pagini este proiecția în imaginar a unei realități apăsate de suspiciune și pîn- dită de teroare:

„Nister, avocatul fără nici un pro- ces în ultimii cinci ani, s-a întors la fe- reastră, cu privirea ațintită spre piața agresiv luminată și stăpînită de vacar- mul manifestației:

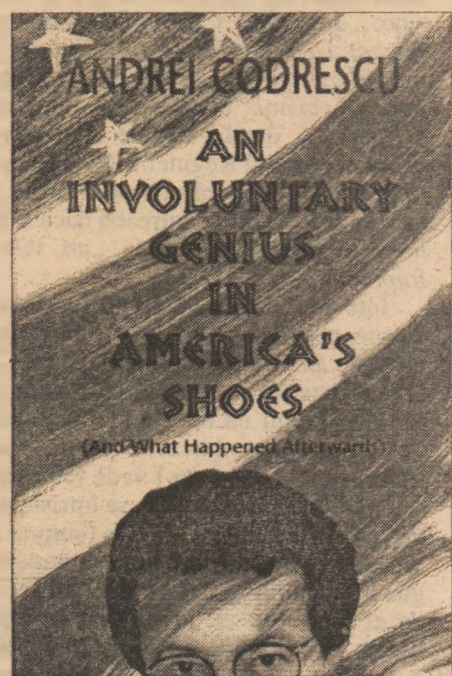
Cred că românii iubesc înmormântă- rile. Este singura lor șansă de a lăsa să li se vadă tristețea, de a-și revărsa lacri- mile zăgăzuite.

– Așadar, Onorată Instanța, începui Anrad, ironic, nu te tulbură nimic?

– Sunt un filosof... Toate întîmplă- rile lumii au aceeași importanța pentru mine. Acesta este și motivul pentru care nu mai pledez...

– Și-atunci ce faci pentru oameni? interveni secretarul cenaclului, un sta- linist notoriu, care-i avea pe conștiință pe cei șase scriitori întemnițați cu zece ani în urmă... Din colțul său, scundul și nervosul bătrîn, eliberat de curînd din închisoare, începu să-și răsfoiască, cu un murmur confuz, carnețelele. Scrișul lui de mână era la fel de marunt ca și acestea. Obicei deprins în anii de de- tenție, când hîrtia pe care i-o puteau strecura era totdeauna insuficientă. Lad Anu, îi arătase, cîndva, lui Andrei un roman scris în singurătatea celulei pe o singură foaie. Scrișul, un pătrat de in- tunecime, părea țesătura unui păianjen nebun”.

Dar pentru Andrei Codrescu, bio- grafia autorului este biografia cărților sale. Amanuntele realității își pierd re- levanța. Multe dintre personaje, mai a- les dintre acelea care populează spațiul românesc – unele păstrate cu numele real (Ion Vidrighin), altele protejate de camuflajul anagramărilor (Lad An, Nister, Stoica, Anrad, Itt etc.) – își pierd „materialitatea” plucticoasă, pe



tică. Raportarea lui Andrei Codrescu la real se face prin paradoxul negării pus în funcțiune de fabulație.” Dupa ce fus- esem Ionesco și Dracula, voiam să fiu Nadia”. „Autobiografia”, ca povestire despre sine, este o consecință a provo- cării. *The Life & Times of an Invo- luntary Genius* a fost scrisă la sugestia editorului George Braziller. Titlul cărții aparține mamei scriitorului, după cum precizează autorul. Se creează senzația că Andrei Codrescu încearcă să se eli- bereze de orice cosntrîngere la care l-ar fi obligat un text „prea serios” despre sine, refugiul în ficțiune reprezentînd modalitatea lui preferată de a-și dezvă- lui adevărata identitate: „un spirit deo- potriava exuberant și vital, melancolic și, cel mai adesea, ironic”, cum îl ca- racteriza, într-o excelentă schiță de portret, Vladimir Tismăneanu.



# PALMARES

**N**R. 301, decembrie 2001-ianuarie 2002, al revistei „Lire” publică o listă alcătuită de redacție cu cele mai valoroase 20 de cărți ale anului ce se sfârșește. Palmaresul – care reflectă gus-



turele eclectice și subiective ale unor „cititori profesioniști” – include cărți de toate genurile – romane, memorialistică, biografii, eseuri, corespondență etc. – specificându-se că nu au fost luate în considerație volumele colaboratorilor revistei și nici reeditările. Pe primul loc se află Wladyslaw Szpilman (în imagine – o fotografie din 2000, anul morții sale la vârsta de 99 de ani) cu traducerea din engleză a romanului autobiografic *Pianistul*

(Ed. Robert Laffont), pe care l-am mai prezentat în aceste pagini – un best-seller mondial, cu atât mai impresionant cu cât toate faptele povestite sînt strict adevărate: în 1939, Radio-Polonia își intrerupe emisiunea, în timpul bombardării Varșoviei, în timp ce un tânăr pianist interpreta o nocturnă de Chopin. Emisiunile se reiau șase ani mai târziu, cu aceeași piesă muzicală cîntată în direct de același pianist, ceea ce pare miraculos fiindcă interpretul, pe nume Wladyslaw Szpilman, e evreu. După trei ani de getto (unde a continuat să cînte pentru conașionalii săi într-o cafenea), în 1942 e deportat împreună cu părinții și cei trei frați, dar reușește să fugă din convoi. Timp de doi ani și jumătate se ascunde pe unde poate, înghețat și infometat, și nu-și datorează supraviețuirea decît întîlnirii cu un ofițer neamț, capitănul Wilm Hosenfeld care, îngrozit de crimele naziste, a salvat mai mulți evrei (salvatorul a murit în 1952, în lagărele sovietice.) Cel mai impresionant în provestirea adevărată a *Pianistului* e că Szpilman nu se lamentează ci, în ciuda tragediilor și a suferințelor îndurate, înclină în favoarea bunătații umane. ● Multidiscutatul roman al lui Michel Houellebecq, *Platforme* (Ed. Flammarion), figurează pe locul 4, urmat de biografia lui *Arthur Rimbaud*, publicată de Jean-Jacques Lefrère la Fayard. În top, pe locul 16, este și corespondența lui Paul Celan cu soția sa, iar pe locul 18, *84, Charing Cross Road* de Helene Hanff, romanul epistolar a cărui recenzie ați putut-o citi într-un număr trecut al revistei noastre.

## Ultimul quartet



● Marcel Reich-Ranicki, animatorul celebrei emisiuni literare de la televiziunea germană, *Das Literarische Quartett*, a prezentat-o pentru cea de a 77-a și ultima oară vineri 14 decembrie, în direct de la castelul Bellevue, reședința președintelui Republicii, Johannes Rau. „Spectacolul literar și televizual” al lui Reich-Ranicki s-a bucurat de-a lungul a 14 ani de o enormă popularitate, ținînd în fața televizoarelor oameni de toate vîrstele și categoriile sociale, care urmăreau cu pa-

siune discuțiile vii ale celor patru participanți (realizatorul, doi asistenți permanenți și un cititor sau critic, niciodată un autor) despre cărți. Reich-Ranicki avea totdeauna ultimul cuvînt, cuvînt care putea să sporească în mod uimitor vînzările din librării sau să distrugă o carte. Verva și necruțarea lui (afirma că, din 100 de cărți publicate, 95 erau proaste, patru – mediocre și doar una conținea ceva cît de cît interesant) erau foarte pe gustul publicului, tocmai pentru judecățile ironice și expresiile pasionale. La 81 de ani, Reich-Ranicki s-a decis să pună capăt emisiunii, nu fiindcă pasiunea lecturii sau vigoarea i s-ar fi diminuat, ci fiindcă s-a plictisit de formula ei. Din februarie 2002 va reveni pe același canal, ZDF, o dată pe lună, cu o nouă emisiune, intitulată *Note polemice*, pe care o va susține solo, nu în quartet. Sondajele postului scotează pe o audiență de circa 600.000 de telespectatori.

## Adevăratul model al „amantului”



● D.H. Lawrence nu l-a luat drept model pentru paznicul de vîntoare Mellors, amantul doamnei Chatterley, pe Angelo Ravagli, iubitul „en titre” al soției sale Frieda, așa cum se credea pînă acum. „The Guardian” scrie că în volumul *Album Taormina*, Gaetano Saglimbeni dezvăluie adevăratul model al personajului. La Taormina, unde D.H. și Frieda au stat între 1920-23, un tânăr țaran din satul vecin, Castelmola, venea adesea să o ia pe Frieda pentru a o conduce, pe spinarea măgarului său, la o prietenă ce și-o făcuse aceasta în împrejurimi. Într-o zi din august 1922, surprinși de o furtună, cei doi s-au refugiat într-o moară parasită unde Frieda a devenit amanta lui Peppino. Moara a fost apoi cuibul lor de dragoste timp de un an. „Tatăl meu era din Castelmola – scrie Saglimbeni – și mi-a povestit această întîmplare. Toată lumea din sat știa despre aventura lui Peppino cu Frieda, dar nu vorbeau decît între ei, la cîrciumă, și după apariția cărții n-au spus jurnaliștilor nimic, fiindcă erau sicilienii și oameni de onoare”. Peppino a murit în 1992, în America, la 92 de ani, dar ca și Mellors era un taciturn și un bărbat adevărat: n-a spus niciodată nimic despre relația sa cu soția scriitorului devenit atât de cunoscut. În imagine D.H. Lawrence și Frieda în Taormina.

## Două premii pentru Juan Marsé

● Premiul național pentru roman, una din principalele recompense literare din Spania, însoțit de suma de 15.000 de euro, a fost decernat în acest an lui Juan Marsé pentru *Rabos de lagartija* (Cozi de șopîrlă). Foarte apreciat de critică, romanul povestește aventurile unui copil prin Barcelona în mizerie după războiul civil. „Roman excelent, foarte reprezentativ pentru autorul lui, mai ales

de cînd acesta și-a descoperit o voce proprie bazată pe un realism în același timp crud, violent și poetic” – apreciază „El Mundo”, amintind că Juan Marsé a mai obținut cu această carte și Premiul național al criticii spaniole. Dar *Cozile de șopîrlă* n-au plăcut doar specialiștilor, ci și marelui public, de vreme ce romanul a rămas mai multe săptămîni în vîrfurile topului de vînzări.

## Dislexicul ajuns scriitor

● Benjamin Zephaniah s-a născut în 1958, într-o periferie a Londrei, din părinți originari din Barbados. Dislexic (cu mari dificultăți de a învăța să citească, dar fără deficit intelectual), a fost înscris la o școală specială,



pe care a părăsit-o la 13 ani, fără să știe nici să scrie nici să citească, și și-a început „școala vieții” pe străzi, devenind hoț de mașini și de buzunare. Adolescentul compunea poeme. Unul dintre prietenii lui a trimis un poem la un concurs organizat de BBC, sub pseudonim, iar poemul a fost

per elocvent, cu mult umor, poemul lui au fost publicate și au avut mare succes. Nelson Mandela le-a citit în închisoare, Bob Marley și-a făcut public entuziasmul și Benjamin Zephaniah a devenit celebru ca o voce a străzii, a marginalilor. Anul acesta Poliția engleză a vrut să folosească anumite versuri ale lui despre Londra pentru o campanie de recrutare, dar rapperul a refuzat. Prea fuzuse de multe ori a restat doar pentru aspectul sau ce le părea polițiștilor suspect. Recent, Zephaniah a publicat la Ed. Bloodaxe o culegere de poeme *Too Black, Too Strong*, iar la Ed. Bloomsbury, un roman emoționant, *Refugee Boy*, inspirat de o comunitate de refugiați etiopieni care se întîlneau într-o librărie din Est End, Londra. The

## Nuvelele lui Kieslowski

● La Ed. Actes Sud a apărut traducerea din poloneză a unui volum de nuvele purtînd semnătura lui Krzysztof Kieslowski și titlul *Hazardul*. În recenzia din ultimul „Magazine litteraire” (decembrie 2001) ni se spune că meritul publicării postume a nuvelor revine unei vechi colaboratoare a cineaștului, Hanna Krall, care a rescris ceea ce la origine nu erau decît niște simple scenarii. Într-un interviu acordat traductoarei franceze, Hanna Krall mărturisește că a însoțit ascensiunea lui Kieslowski, caruia i-a fost prietenă apropiată și că – firi complementare (ea era interesată mai mult de real, el – de ficțiunea artistică) – i-a servit drept intermediar între operă și viață. Nuvelele *Pacea, Amatorul, Hazardul* povestesc destinele unor oameni din Polonia anilor '70 – o țară de mult timp subjugată Moscovei. Inerția sistemului, dificultatea de a se exprima, necesitatea de a crea doar cu valorile admise, lipsa de perspectivă sînt temele comune ale prozelor impregnate

## Gréco



● Redactorul șef adjunct al rubricii de spectacole de la „Figaro”, Bertrand Dicale, a scris o amplă biografie (750 de pagini) a cîntăreței și actriței Juliette Gréco, în care reface o jumătate de secol de istorie culturală a Franței. Volumul Gréco. Les vies d'une chanteuse, apărut la Ed. Lattès, retrasează viața „muzei existențialistilor”, a celei care a coborît poezia în stradă, cîntînd poeme de Queneau, Sartre,

Prévert, inspirînd șansone nemuritoare lui Brecht, Brassens, Ferré. Iubită de Miles Davis, Darryl Zanuck și Sacha Distel, de Philippe Lemaire, Michel Piccoli și Gerard Jouanneau – Juliette Gréco a devenit dintr-o fetiță săracă și lipsită de afecțiune o divă adulată, o veritabilă instituție națională. Fiindcă francezii își iubesc nespus de mult cîntăreții, biografia Juliettei Gréco e un succes de librărie.

## Autodafé

● Parlamentul Internațional al Scriitorilor publică simultan în 9 orașe europene și americane o revistă intitulată „Autodafé”. Numărul 2, recent apărut, conține 10 de proze scurte în care scriitorii din lumea întreagă vorbesc despre situația dramatică din țările lor – Rwanda, Algeria, Rusia, China, Albania, Africa de Sud, Cuba, Liban, Irak ș.a. Revista își urmează astfel programul anunțat în numărul inaugural, de a releva și sprijini rolul scriitorilor într-o lume în conflict.



## Sfârșit de an, inceput de an

Ziarele din ultima săptămână a lui (Ziua, de exemplu) ne aduc o știre nouă: președintele Consiliului Jun Constantin, cunoscut navetist și talagiu politic, le-a interzis lui Tavitian și Anatoly Vapirov să-și Concertul de Crăciun în sala Muzeului de Artă. Pretextul: muzica n-are a cu arta muzeului, așadar con- te legii orice contract de închiriere. elian Duțu, fost PD, fost PNL, acen- te PUR, se comportă ca un sa- local analfabet, asta o știam mai lt. Că prefectul, aflat în teleconfe- nu s-a deranjat să dreagă busuio- ul de colegul de coaliție, probabil de a că Adrian Năstase îi va simți lipsa ran, asta o presupunem acum. În caz, atitudinea aculturală a Con- si, prin reprezentanții săi aleși, i-a it și pe Tavitian și pe saxofonistul ov, cum ne-a amuțit și pe noi. ♦ Și ne consolăm puțin, iată, cenzura ionează și la americani, nu doar la orin Stelian Duțu: de pe caseta vi- na care Bin Laden se conversează cu audit despre atentatele din 11 sep- rie au fost tăiate referiri neplăcute la guitașile Arabiei Saudite, cu care nu vor să se pună rău. Pentagonul nde în doi peri acuzației: caseta ar t tradusă de mai mulți reputați spe- ti independent unul de altul. Oare era nevoie de mai mulți? Ce temeri au americanii? ♦ Două documente ționale în *Memoria* nr. 3-4/2001. ul este un un fragment din însem- e zilnice ale istoricului Emil Lăză- despre evenimentele din București e la Palat) din 21-24 august 1944. e detalii nu erau cunoscute. Totul e s, concret, ca într-un bun film do- ntar. Cel de al doilea sînt relatarile ei Potârca, soția lui Virgil Potârca, cretar de stat la Agricultură (1928-

## Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct redacție, la tarifele de 104 \$ .A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate și prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa: Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, poștal 71341, România sau la dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne scrieți pe adresa redacției, în care să o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În plus sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un an sau pe un semestru, pentru un preț proporțional.

1930) în guvernul PNT, legate de a- vaturile lotului soțiilor de demnitari a- restate în 1952 prin închisorile și lagă- rele de la Ghencea, Popești-Leordeni, Pipera și Dumbrăveni. Sînt amintite Mă- riuca Vulcănescu, fiica lui Mircea Vulcă- nescu, Margareta Samsonovici, soția ge- neralului, și fiica ei, Lucica, Carmena Verona, soția pictorului, Mimi Vlasiu, soția sculptorului Vlasiu, apoi soția lui Roșca, fostul guvernator al Basarabiei între 1916 și 1919, Irina, soția lui Ma- nolescu-Strunga, soția lui Titel Petrescu, a lui George Brătianu, a lui Vasilescu- Colorado (cel executat la Canal), Sanda Tătărescu-Negroponete și alte infractoare primejdioase pentru regimul comunist. Amintirile Dorinei Potârca (1907-1997), profesoară de franceză la București, ar putea fi coroborate cu ale Oanei Orlea din *I-ați boarfele și pleacă!*, trecută și ea prin aceleași locuri, chiar dacă nu ca fi- ică a lui Băzu Cantacuzino. ♦ Academia Română pe urmele Uniunii Scriitorilor: trei dintre premiile A. R. pe 1999 n-au fost acordate, la fel cum US n-a acordat pe același an premiul pentru roman. E vorba de premiile Ion Creanga, I.L. Ca- ragiale și Lucian Blaga. Premii vacante, am putea pentru ca să spunem. ♦ În ziarul *Cotidianul*, Marin Mincu ne oferă – cu ocazia Sărbătorilor – o mostră de logica și de coerență critică. Singurul bătaș dintre profesorii universitari de literatură comite următorul raționament: de vreme ce X afirmă despre Y că n-a scris niciodată primul la o carte, că n-are vigoare și nici autenticitate, înseamnă că X crede despre sine că a fost totdeauna primul, a avut vigoare și autenticitate; în consecință, X se autoelogiază. Aferim!

## Presa amestecată cu t.v.-urile

Un scandal de presă de-a dreptul ne- maipomenit a avut loc la sfârșitul anului trecut, cînd conducerea ziarului ADE- VĂRUL s-a dezis de unul dintre redac- torii săi șefi adjuncți, în persoana lui Bogdan Chireac. Externistul ADEVĂ- RULUI a luat parte la o emisiune a PROTV în care era prezentată familia Năstase, premierul, în intimitatea ei. Nefericitul Chireac a fost taxat din acest motiv, fiindcă ar fi introdus redacția ziarului în intimitatea familiei Năstase. Cu alte cuvinte, pentru că ar fi semnali- zat astfel că ziarul ADEVĂRUL a devenit o publicație de casă a premierului. Dar dacă asta a simțit *externistul*, nu era mai bine ca redacția ziarului său să-i fi dat binecuvîntarea și preavizul de con- cedere? ♦ Postul de televiziune PRO TV a invitat lumea la petrecerea Reve- lionului libertății, mizînd pe participarea celor care au de gînd să călătorească în țările Uniunii Europene. A doua zi, red- actorii PROTV și-au reamintit că au trecut 12 ani de la căderea regimului to- talitar, pentru a largi sfera libertății românilor prezenți sau absenți la Revelio- nul acestui post de televiziune ♦ Mai puțin luat de entuziasmele libertății de circulație a românilor, N.C. Munteanu i-a sfătuit pe cei care urmau să-și exercite dreptul de a călători fără vize în Occi- dent să aibă grijă de actele și de banii lor,

## Concertul pocnitorilor de Anul Nou

CU ANI ÎN URMĂ m-am deprins să ascult Concertul de la Viena și să citesc însemnările lui Radu Cosașu, un fel de a începe senin șirul celor 365 de zile care urmau. Om cu observație și pătrunzătoare și fină, Cosașu știa și știe ca puțini că anul nu se începe ori- cum. Oricît ai fi de paraponisit, se cu- vine să pornești la drum dacă nu cu zîmbetul pe buze, cel puțin cu fața înseninată.

Chiar dacă nu cred că ne așteapta un an grozav, sper că vom găsi energie să ne întreținem speranțele și motive să ne inventăm altele noi.

Poate că în acest an ne vom ocupa mai puțin de false teme importante și de primejdii inventate ad hoc și vom fi mai atenți la problemele ignorate, care tind să se eternizeze. Folosesc acest plural cu gîndul la cei din breasla mea, nu la politicieni. Aceștia din urmă vor renunța la falsele teme numai în măsura în care nu vor găsi în mass media ecouri prielnice pentru a se agăța de ele.

Poate că vom vorbi mai puțin despre regionalism, despre regăteni, ar- deleni și moldoveni pentru a cerceta în schimb, mai îndeaproape cele trei sau patru Români care coexistă în toată țara și care tind să se îndepărteze tot mai mult una de alta. Româniile ni- velului de trai, indiferent de regiune și de etnie. E foarte ușor să-i întăriți pe cei săraci împotriva bogaților sau să-i ajuți pe cei bogați să-i considere pe cei săraci niște neputincioși, neadaptați la noile împrejurări prin care trece Ro- mânia. E și mai ușor să constăți peri- odic că sporește numărul celor care nu mai îndrăznesc să-și dorească decât sănătate și că se împuținează cei care își fac planuri de viitor.

În ultimele zile ale anului trecut, m-a uimit cît de mulți bucureșteni și- au făcut provizii de pocnitori, rachete și artificii. Acest uriaș arsenal n-a fost întrebuintat numai în noaptea Reve- lionului, ci și înainte și după, de oa- meni de toate vîrstele care, astfel, do- resc să atragă atenția că există. Sau vor să-și reamintească acest lucru.

Pocnitoriada de la granița acestor ani a exprimat mai mult decît bucurie, ea a fost și un semn al nemulțumirii și al frustrării. Partea bună a acestui specta- col neregizat e speranța marturisită astfel. Cea întunecată ține de dorința de a-i speria pe cei din jur, care ar tre- bui să ne dea de gîndit.

Vom găsi în acest an căi prin care speranțele celor altfel muți se vor îm- plini, în așa fel încît pocnitoriada de la viitorul Revelion să exprime mai multă bucurie?

Româniile nivelului de trai ar tre- bui, pentru asta, să înceapă o apropie- re una de cealaltă. Iar una dintre ele, România celor care n-au după ce bea apa, să dispară. România săracilor, ca- re acoperă 80 la sută din populația țării, s-ar cuveni să scadă și ea, la fel cum ar fi cazul să crească standardele săraciei. N-ar fi rau dacă, o dată cu asta ar mai scădea standardele preten- țiilor pe bani publici. Și nivelul privi- legiilor autovotate.

Dacă vom accepta și că nu există România în general și vom înceta să mai vorbim despre poporul român cu aceeași suficiență atotcunoscătoare, ca și cum acest popor ar fi o persoană eternă, poate că anul viitor vor fi mai mulți cei care se vor bucura de Anul Nou. Iar cei care se rușinează, din cînd în cînd, că sînt români poate că se vor uita mai atent în oglindă înainte de a marturisi public acest lucru.

Poate că ar fi momentul să înțe- gem că poporul român nu e o maimuța dresată de istorici și botezată de gîndi- tori de tip Cioran.

Poate că ar fi momentul să accep- tăm că sîntem mai degrabă deosebiți decît asemănători și să fim fericiți că nu ne confundăm unii cu alții.

În sfârșit, dacă tot sîntem dispuși să împărțim aceleași valori, prin tradiție sau prin proprie deliberare personală, poate că ar fi momentul să nu ne mai fie frică de valorile altora, ci să vedem în ele un mijloc de îmbogățire.

Cristian Teodorescu

nu de ale altora. ♦ Aproape nebăgat în seamă, Ion Cristoiu s-a refugiat din nou în Bibliotecă. Considerat de mulți un Ti- tan al presei autohtone, Ion Cristoiu s-a scufundat treptat într-un anonim care a făcut din faimosul editorialist un soi de Titanic de cartier. ♦ În ziua în care a implinit 45 de ani Televiziunea Română a dat un recital de bilbe tehnice, chiar la ora *Jurnalului*. Ce nu se poate intimpla pe banii contribuabilului?! ♦ ANTENA 1 își face reclama din plin anunțînd un se- rial, *Misiune imposibilă*. Același serial însă a fost difuzat la Tele 7 abc, pe vre- mea cînd acest post de televiziune înce- puse să intre în criză de bani. ♦ TVR 2 ar fi din ce în ce mai interesant, dacă n-am descoperi că majoritatea emisiunilor sale de bună calitate sînt preluate de la ca- nalul de televiziune Discovery. Poate mai găsește și alte surse. ♦ Constatăm cu regret că emisiunile tv moderate de dis- tinsul istoric Neagu Djuvara tind să se transforme în spectacole de oralitate ad- mirabilă, pierzîndu-și rigoarea științifică. ♦ De Revelion, TVR 1 ni i-a readus în casă pe Toma Caragiu, pe Amza Pelea, pe Anda Calugăreanu și pe alți protago- niști ai *revelioanelor* de altădată. Să spe- răm că anul viitor TVR va redescoperi și spiritul lui Alexandru Bocăneț, nu se va mai mulțumi să traiască de pe urma fan- tomei sale. ♦ Nu știu care e cota de audi- ență a celor de la *Vacanța Mare*, dar dacă

PROTV tot e în scădere de audiență, a- tunci ar putea să se păgubească și de a- cești umoriști ai caznelor. ♦ Fără să scli- pească, dar – oricum – fără a sfida bunul simț și fără a speria C.N.A.-ul, Divertișii au avut și umor și obraz, chiar dacă un pic ridat. ♦ Plecat la Tele 7 abc pentru a da o nouă față acestui post de televizi- une, Florin Calinescu a ratat Revelionul. Dacă la acest post de televiziune, în afara de prezența lui Calinescu, nu se va pro- duce și o prezență a banilor, sînt toate șansele ca Tele 7 să-și continue agonia. Nu vrem să fim rai cu prezicătoarea Ura- nia, una dintre vedetele de pe urmă ale acestui post, dar dacă n-a fost ea în stare să-și ghicească propria debarcare din funcție, probabil că are o relație proastă cu aștrile în care a citit ani la rînd că- derea și ridicarea altora. Din păcate pen- tru ea, Urania are și o relație proastă cu factologia cotidiană. Ea a dat de înțe- les, în presă, că Florin Calinescu i-ar fi cerut cîteva mii de dolari pentru emisiunea ei, în timp ce Calinescu i-a cerut să-și asig- ure lunar o publicitate de cîteva mii de dolari. ♦ În privința banilor nici unul dintre posturile private de televiziune nu stă bine, ceea ce se vede și în declarațiile de dragoste pe care le fac puterii chiar și cele mai puternice dintre ele – PROTV și Antena 1.

Cronicar